

T.C.

**BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**KALANLAR VE GİDENLERİN GÖZÜNDEN
BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇLER (1989):
ÖNCESİNDE VE SONRASINDA YAŞANANLAR**

Reha GÜRBÜZ

195030428

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Ceyda Tuna KOCAOĞLU

Bandırma 2023

T.C
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**KALANLAR VE GİDENLERİN GÖZÜNDEN
BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇLER (1989):
ÖNCESİNDE VE SONRASINDA YAŞANANLAR**

Reha GÜRBÜZ

195030428

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Ceyda Tuna KOCAOĞLU

Bandırma 2023

ETİK BEYAN
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (09/01/2023)

Reha GÜRBÜZ

ÖZET

KALANLAR VE GİDENLERİN GÖZÜNDEN BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇLER (1989): ÖNCESİNDE VE SONRASINDA YAŞANANLAR

Reha GÜRBÜZ

Tarihsel süreç içinde Anadolu toprakları birçok göçe sahne olmuş ve binlerce göçmene ev sahipliği yapmıştır. Bu topraklara zaman zaman Balkanlardan da göçler olmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti'nin duraklama ve dağılma dönemlerinde Balkan coğrafyasından yoğun göçler yaşanmıştır. Bu göçlerden en önemlilerinden birisi Bulgaristan'da yaşayan Türklerin göçüdür. 1878 yılından 1989 yılına kadar çeşitli sebeplerle Bulgaristan'dan Anadolu topraklarına göçler olmuştur. Araştırmanın amacı, 1989 yılında Türkiye'ye göç etmeyip Bulgaristan'da yaşamaya devam eden Türkler ile yine aynı dönemde Türkiye'ye göç etmeyi seçmiş Türklerin bu süre içinde gözlemledikleri ya da yaşadıkları siyasi ve sosyal havayı değerlendirmek ve göç öncesinde ve sonrasında yaşananları, yaşayanların gözünden tespit etmektir. Çalışmanın kapsamını, zorunlu göç sonrası Türkiye'ye göç eden Türk göçmenler ile Bulgaristan'da kalan Türklerin siyasi, ekonomik ve sosyal hayat hakkındaki görüşleri oluşturmaktadır. Araştırma nitel olarak tasarlanmış ve nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile desenlenmiştir. Çalışmanın verileri yapılandırılmış bir görüşme formu ile Bulgaristan'da ikamet eden Türkler ve Türkiye'ye göç eden Türkler ile görüşme yapılarak toplanmıştır ve görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Verilerin analizinde nitel veri analizlerinden betimsel analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda veriler kodlanmış ve kategorilere ayrılmıştır. Kodlar ve temalar düzenlenmiş ve bulgular tanımlanıp yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: 1989 Zorunlu Göçü, Bulgaristan, Türkiye, Göç, Göçmen.

ABSTRACT

IMMIGRATION FROM BULGARIA TO TURKEY (1989) THROUGH THE EYES OF THE REMAINING AND THE GOING: BEFORE AND AFTER THE IMMIGRATION

Reha GÜRBÜZ

Throughout history, Anatolian lands have witnessed many migrations and hosted thousands of immigrants. There were also migrations from the Balkans to these lands from time to time. Especially during the stagnation and disintegration periods of the Ottoman Empire, there were intense migrations from the Balkan geography. One of the most important of these migrations is the migration of Turks living in Bulgaria. From 1878 to 1989, there were migrations from Bulgaria to Anatolia for various reasons. Its aim is to research the political and social atmosphere observed or experienced by the Turks who chose to immigrate to Turkey in the same period as the Turks who did not immigrate to Turkey in 1989 but continued to live in Bulgaria, and to determine what happened before and after immigration. The scope of the study consists of an observation covering the political, economic and social life of the Turkish immigrants who migrated to Turkey after the forced migration and the Turks who stayed in Bulgaria. The research was qualitatively designed and It was designed with a case study, one of the qualitative research designs. With an interview form that identifies the data of the study, the interviews with Turks residing in Bulgaria and Turks immigrating to Turkey were collected and their interviews were recorded. Content analysis, one of the qualitative data analysis, was used in the analysis of the data. In this context, the data were coded and categorized. Codes and themes were organized and findings were defined and interpreted.

Keywords: 1989 Migration, Bulgaria, Forced Immigration, Immigrant, Turkey,

ÖNSÖZ

Dünya var olduğu andan beri insanlar arasında değişmeyen eylemlerin başında göçler gelmektedir. Çeşitli sebeplerle bulunduğu topraklardan ayrılmak durumunda kalan insanlar, bu göçler ile kimi zaman büyük bir hareketin başlangıcı olabilmekte ve tarihin seyrini değiştirebilmektedir. 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler de zamanında dünyada büyük yankı uyandırmış ve binlerce kişi doğup büyüdüğü toprakları bırakıp başka bir vatana göç etmek zorunda bırakılmıştır. 1989 yılında zorunlu göçün üzerinden otuz üç yıl geçmiştir. Zorunlu göçü yaşayan Türklerin o yıllardan günümüze kadar olan süreçte hayatlarında ne gibi değişiklikler olduğu ve siyasi olarak dönemin ikliminden nasıl etkilendikleri merak konu olmuş ve bu konu üzerine araştırma yapılmıştır.

Araştırmanın giriş bölümünde araştırma ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın yöntemi detaylı bir şekilde açıklanmış, ikinci ve üçüncü bölümlerde ise araştırmanın kavramsal çerçevesi hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünde katılımcıların verdiği cevaplardan hareketle temalar oluşturulmuş ve bu temalar bağlamında katılımcı cevaplarına yer verilmiştir. Araştırmanın beşinci bölümünde ise katılımcıların verdiği cevaplar değerlendirilmiş, üzerine tartışma yapılmış ve gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Öncelikle ilk kelimesinden son cümlesine kadar her aşamada yanımda olan, akademik bilgisinden istifade etmemin yanında kişiliğini de her zaman kendime örnek aldığım, kendisiyle tezimi çalıştığım için kendimi her zaman şanslı hissettiğim sayın danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Ceyda Tuna KOCAOĞLU'na; araştırma ile ilgili vermiş olduğu değerli fikirlerle ve yönlendirmeleriyle tezime katkı sağlayan sayın Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU'na ve sayın Doç. Dr. Cemile ŞAHİN'e; Bulgaristan'da ve Türkiye'de araştırmaya katkı sağlayan Ayhan GÜNEŞ, Yüksel ESEN, Erdinç Bey ve Cihat ATAMAN'a; çalışmama katkıda bulunan katılımcılara ve tezimi yazarken beni hep destekleyen aileme sonsuz minnetlerimi sunarım.

Reha GÜRBÜZ

Bandırma

09/01/2023

İÇİDEKİLER

ETİK BEYAN	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. YÖNTEM	4
1.1. Araştırmanın Yöntemi	4
1.2. Çalışma Grubu	5
1.3. Verilerin Toplanması	5
1.4. Verilerin Analizi	6
İKİNCİ BÖLÜM	8
2. GÖÇ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Göç Olgusu	8
2.2. Göçü Ortaya Çıkaran Nedenler	9
2.3. Göç Türleri.....	12
2.3.1. Alan Bakımından Göçler	12
2.3.1.1. İç (Yerel) Göç	12
2.3.1.2. Dış (Uluslararası) Göç.....	13
2.3.2. Zaman Bakımından Göçler	14
2.3.2.1. Geçici Göç.....	14
2.3.2.2. Sürekli (Kalıcı) Göç	15
2.3.3. Boyutları Bakımından Göçler	15
2.3.3.1. Bireysel Göçler.....	15

2.3.3.2. Kitlesele Göçler	15
2.3.3.3. Grup Göçleri.....	16
2.3.4. Sebepleri Bakımından Göçler	16
2.3.4.1. Gönüllü Göçler.....	16
2.3.4.2. Zorunlu Göçler	17
2.3.5. Yasal Durumu Bakımından Göçler.....	17
2.3.5.1. Yasal Göçler.....	17
2.3.5.2. Yasa Dışı Göçler	18
2.4. Göç ile İlgili Kavramlar.....	18
2.4.1. Göçmen	18
2.4.2. Mülteci	19
2.4.3 Sığınmacı	19
2.4.4. Entegrasyon.....	20
2.4.5. Asimilasyon	21
2.4.6. Segregasyon	22
2.4.7. Kimlik	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	23
3. 19. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇLER VE TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ	23
3.1. Bulgaristan'dan Yapılan Göçler	23
3.1.1. 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı'ndan Sonra Yapılan Göçler	24
3.1.2. Balkan Savaşları'ndan Sonra Yapılan Göçler	24
3.1.3. 1950-1951 Yıllarında Yapılan Göçler.....	26
3.1.4. 1989 Zorunlu Göçü	27
3.1.4.1. Göç Zemin Hazırlayan Nedenler	27
3.1.4.2. Göç Süreci	29
3.1.4.3. Göç Sonrası Yaşananlar	29
3.2. Bulgaristan Hakkında Bilgiler	30
3.3. Bulgaristan ve Türkiye Arasındaki İlişkiler.....	36
3.4. 1989 Zorunlu Bulgaristan Göçü ile İlgili Yapılmış Çalışmalar.....	36
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	41

4. KALANLARIN VE GİDENLERİN GÖZÜNDEN 1989 BULGARİSTAN GÖÇÜ VE SONRASI YAŞANANLAR	41
4.1. Bulgaristan'da Yaşayan Türklerin 1989 Göçü ile İlgili Görüşleri	42
4.1.1. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç Etme Düşüncesi	42
4.1.2. 1989 Zorunlu Göç Döneminde Yaşanan Türk Kimliği ile İlgili Sorunlar	44
4.1.3. 1989 Yılından Sonra Mesleklerdeki Durumlar	47
4.1.4. Bulgaristan'da Türklerin Almış Oldukları Eğitimin Değerlendirilmesi ve Yaşadıkları Problemler	51
4.1.5. Okullarda Türkçe Konuşabilme Durumu	52
4.1.6. Todor Jivkov Dönemi Sonrası Günlük ve Siyasi Yaşamdaki Farklılıklar	55
4.1.7. Bulgaristan'da Yaşayan Türklerin Siyaset Alanındaki Etkinlikleri.....	56
4.1.8. Türkiye'ye Seyahat Etme Durumu	59
4.1.9. Günümüz Koşullarına Göre Tercih Edilen Ülke	61
4.1.10. Bulgaristan'daki Dinî Hayat	63
4.1.11. 1989 Sonrası Irkçılık.....	64
4.1.12. Bulgaristan'ın AB Üyeliği Sonrası Yaşanan Farklılıklar	66
4.1.13. 1989 Göç Sürecinde Katılımcıların Unutmadığı Olaylar.....	69
4.2 Türkiye'de Yaşayan Bulgaristan Göçmeni Türklerin 1989 Göçü ile İlgili Görüşleri	72
4.2.1. 1989'da Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yapılan Göçte Göçmenleri Zorlayan Etkenler	74
4.2.2. Türkiye'de Göçmen Olmanın Yaşatmış Olduğu Durumlar	76
4.2.3. 1989 Yılından Sonra Mesleklerdeki Durumlar	79
4.2.4. Bulgaristan Göçmeni Türklerin Almış Oldukları Eğitimin Değerlendirilmesi ve Yaşadıkları Problemler	83
4.2.5. Okullarda Türkçe Konuşabilme Durumu.....	86
4.2.6. 1989 Göçü Sonrası Günlük ve Siyasi Yaşamdaki Farklılıklar	89
4.2.7. Göçmenlerin Türkiye'deki Yaşamlarının Bulgaristan'a Göre Farklı Yönleri.....	91
4.2.8. Bulgaristan'a Seyahat Etme Durumu.....	93
4.2.9. Günümüz Koşullarına Göre Tercih Edilen Ülke	96
4.2.10. Türkiye'deki Dinî Hayat	97
4.2.11. Türkiye'ye Adapte Olma Süreci	100

4.2.12. Bulgaristan'ın AB Üyeliğinin Göç Etmeye Olan Etkisi	103
4.2.13. 1989 Göç Sürecinde Katılımcıların Unutamadığı Olaylar.....	106
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	110
5. 1989 BULGARİSTAN GÖÇÜ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER:	
TARTIŞMA VE ÖNERİLER	110
5.1. Tartışma	110
5.1.1. Bulgaristan'da Yaşayan Katılımcıların İfadelerine İlişkin Sonuçlar ..	110
5.1.2. Türkiye'de Yaşayan Katılımcıların İfadelerine İlişkin Sonuçlar	114
5.2. Öneriler	117
KAYNAKLAR	119
EKLER	127

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	1887-1956 Yılları Arasında Yapılan Sayımlara Göre Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman Nüfusu.....	34
Tablo 2:	1965-2011 Yılları Arasında Yapılan Sayımlara Göre Bulgaristan'daki Türk Nüfusu.....	35
Tablo 3:	Bulgaristan'da Yaşayan Türk Katılımcıların Cinsiyetleri	41
Tablo 4:	Bulgaristan'da Yaşayan Türk Katılımcıların Yaş Aralıkları	42
Tablo 5:	“1989 Yılında Yaşanan Olaylardan Sonra Türkiye'ye Göç Etmeyi Düşündünüz Mü?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	43
Tablo 6:	“O Dönemde Türk Kimliğinizle İlgili Sorunlar Yaşadınız Mı?” Sorusuna Verilen Cevaplar	44
Tablo 7:	“1989 Yılından Sonra Sahip Olduğunuz Mesleğinizle İlgili Bir Değişim Oldu Mu?” Sorusuna Verilen Cevaplar	48
Tablo 8:	“İşinizle İlgili Sıkıntılar Yaşadınız Mı?” Sorusuna Verilen Cevaplar	49
Tablo 9:	“Okulda Eğitim Alırken Türkçe Konuşabildiniz Mi?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	52
Tablo 10:	“Todor Jivkov Döneminden Sonra Bulgaristan'da Günlük Hayatta ve Siyasi Anlamda Yumuşamalar Yaşandı Mı?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	55
Tablo 11:	“Bulgaristan'da Yaşayan Türkler Siyasi Haklarını Kullanabiliyor Mu?” Sorusuna Verilen Cevaplar	57
Tablo 12:	“Türkiye'ye Seyahat Ediyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplar	59
Tablo 13:	“Türkiye'ye Hangi Sıklıkla Seyahat Ediyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplar	60
Tablo 14:	“Bugün Türkiye'nin ve Bulgaristan'ın Hayat Standartlarını ve Ekonomik Durumunu Düşündüğünüzde Bu İki Ülkeden Hangisinde Yaşamayı Tercih Edersiniz?” Sorusuna Verilen Cevaplar	61
Tablo 15:	“Bulgaristan'da Dinî İbadetlerinizi Yerine Getirebiliyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplar	63

Tablo 16:	“Özellikle 1989 Sonrasında Bulgaristan’da Irkçılığa Maruz Kaldınız Mı?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	65
Tablo 17:	“Bulgaristan Avrupa Birliği’ne Girdiğinde Hayatınızda (Sosyal, Siyasal ya da Ekonomik Olarak) Farklılık Oldu Mu?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	67
Tablo 18:	“1989 Göç Sürecinde Yaşadığınız ve Tanık Olduğunuz Unutulmayan Bir Olay Var Mı?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	69
Tablo 19:	Türkiye’de Yaşayan Bulgaristan Göçmeni Türk Katılımcıların Cinsiyetleri.....	73
Tablo 20:	Türkiye’de Yaşayan Bulgaristan Göçmeni Türk Katılımcıların Yaş Aralıkları.....	73
Tablo 21:	“Türkiye’ye Geldiğinizde Göçmen Olduğunuz İçin Sorun Yaşadınız Mı?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	76
Tablo 22:	“Sahip Olduğunuz Meslek 1989 Yılından Sonra Değişti Mi?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	79
Tablo 23:	“Mesleğiniz ile İlgili Sıkıntılar Yaşadınız Mı? Yaşadıysanız Nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	81
Tablo 24:	“Bulgaristan’da Eğitim Aldınız Mı?” Sorusuna Verilen Cevaplar....	83
Tablo 25:	“Bulgaristan’da Eğitim Alırken Türk Olduğunuz İçin Sorun Yaşadınız Mı?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	84
Tablo 26:	“Bulgaristan’da Eğitim Aldığınız Süreçte Okulda Türkçe Konuşabildiniz Mi?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	86
Tablo 27:	“Bulgaristan’a Seyahat Ediyor Musunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	93
Tablo 28:	“Bulgaristan’a Ne Sıklıkla Seyahat Ediyorsunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	94
Tablo 29:	“Bugün Türkiye’nin ve Bulgaristan’ın Yaşam Standartlarını ve Ekonomik Durumunu Düşündüğünüzde Bu İki Ülkeden Hangisinde Yaşamayı Tercih Edersiniz?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	96
Tablo 30:	“Geldiğiniz Döneme Göre (Bulgaristan Hükümetinin Tutumlarına Göre) Dini Hayatınızı Yaşamada Rahatlamalar Oldu Mu?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	98

Tablo 31:	“Bulgaristan AB’ye Girdiğinde veya Girmeden Önce Tekrar Bulgaristan’a Dönme Düşünceniz Oldu Mu?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	104
Tablo 32:	“1989 Göç Sürecinde Yaşadığınız ve Tanık Olduğunuz Unutulmayan Bir Olay Var Mı?” Sorusuna Verilen Cevaplar.....	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Bulgaristan Haritası.....	31
----------	---------------------------	----

KISALTMALAR

IOM : International Organization for Migration

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu'nun

UN : United Nations

NATO : The North Atlantic Treaty Organization

AB : Avrupa Birliği

TCDİB : Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı

TCİB : Türkiye Cumhuriyeti İş İşleri Bakanlığı

GİRİŞ

Göç, insanlığın var oluşundan günümüze kadar süregelen bir olgu olmuştur. Bireyler ve toplumlar tarih içinde çeşitli nedenlerle bulundukları yerden başka bir yere göç etmiştir. Koçak ve Terzi (2012) göç kavramını, insanların bulundukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmelerine verilen genel bir ad, evrensel bir olay olarak tanımlamaktadır. Bireyleri ve toplumları göç yapmaya iten çeşitli sebepler bulunmaktadır. Bu yönüyle göçlerin farklı çeşitleri bulunmaktadır. Göçü en temel ayrımıyla iç göç ve dış göç şeklinde ele almak mümkündür. Bir ülke içinde bir bölgeden bir başka bölgeye gerçekleştirilen göçe iç göç, bir ülkeden bir başka ülkeye gerçekleştirilen göçe ise dış göç adı verilmektedir. Bunun dışında göç sebeplerine göre de ayrılmaktadır. Göç, nedenlerine göre gönüllü ve zorunlu; amaçlarına göre çalışma ve sığınma, yöntemlerine göre yasal ve yasa dışı; konularına göre emek göçleri, mübadele göçleri, beyin göçü ve grup göçü; süresine göre sürekli ve geçici olarak sınıflara ayrılabilir (Çelik, 2020; Barışık, 2020). Göçler mekânsal olarak değişikliğe sebep olmasının yanında mesafe olarak da farklılık göstermektedir. Kimi göçler yakın mesafeye yapılırken kimi göçler ise çok daha uzağa yapılmaktadır.

Tarih boyunca Anadolu coğrafyası çeşitli göçlere sahne olmuştur. Bunlardan bazıları büyük göçler olurken bir kısmı ise daha küçük grupların yapmış olduğu göçlerdir. Anadolu toprakları Osmanlı Devleti'nin yönetiminde iken özellikle gerileme döneminde Balkan ve Kafkasya coğrafyalarından toprak kaybı ile yoğun göçler yaşanmıştır (Şahin, 2006; Qasımova, 2017). Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da göçler devam etmiştir. Bu göçlerin bir kısmı Türkiye'den özellikle Avrupa'ya işçi şeklinde yurt dışına, diğer kısmı ise Balkanlar ve Ortadoğu coğrafyasından Türkiye'ye olmuştur. Bunun yanı sıra özellikle 1950'li yıllardan itibaren küçük yerleşim yerlerinden sanayi şehirlerine de iç göç yaşanmıştır.

Balkanlardan Anadolu'ya yapılan göçlere bakıldığında Bulgaristan topraklarından yapılan göçler önemli yer tutmaktadır. 1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali'nin etkisiyle milliyetçilik fikri ön plâna çıkmaya başlamıştır.

Milliyetçilik fikri Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında yaşayan Sırp, Yunan ve Bulgar topluluklarını da etkilemiş ve bu milletlerin devlet kurma düşüncelerini tetiklemiştir. Osmanlı Devleti'nin dönemin Çarlık Rusya ile 1877-1878 yıllarında yapmış olduğu savaştaki yenilgisi Balkan topluluklarının ayaklanmalarını hızlandırmıştır. Bu olaylar sonucunda 1908 yılında Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiştir.

Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ve Bulgaristan Krallığı'nın kurulmasının ardından Bulgaristan topraklarında yaşayan Türkler Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. "Sofya'daki Fransız temsilciliğinin raporuna (3 Nisan 1884) göre 600 binden fazla yerleşik Türk ve Müslüman nüfusu Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir. 1893-1902 yılları arasında ise -Bulgaristan resmi istatistik verilerine göre- Türkiye'ye toplam 70 binden fazla Türk nüfusu gelmiştir" (Bayburt ve Duman, 2020:53). Ayrıca Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasından yapılan anlaşma neticesinde Bulgaristan topraklarında yaşayan Türklerin isteğe bağlı göçlerine izin verilmesi de kararlaştırılmıştır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'da yönetim olarak kök değişiklikler yaşanmış ve komünist rejim ülkeyi etkisi altına almıştır. Bu durum Türkler için olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bulgaristan'ın işçiye ihtiyaç duymasının sonucunda Türk çocuklarını işçi olarak çalıştırmak istemesi, Türk üreticilerin ürünlerinin belli bir kısmının devlet tarafından alınmak istenmesi, Türklerin gittiği okulların devletleştirilmesi gibi sebeplerle Türkler Bulgaristan topraklarında zor zamanlar geçirmeye başlamıştır. Türkiye'ye göç etmek isteyen Türklerin göçleri kısıtlanmıştır. 1950 yılına gelindiğinde ise çeşitli siyasi sebeplerden dolayı Bulgar hükümeti, Türkiye'ye bir nota vererek Bulgaristan Türklerinden 250.000 kişinin üç ay içinde Türkiye'ye göçmen gönderilmesini istemiştir (Yılmaz Börklü, 1999). Türkiye üç ay içinde tüm göçmenleri alamasa da 1950-1951 yılları arasında büyük bir göçmeni kabul etmiştir.

1980'li yılların başında Bulgaristan'da yaşayan Türk soylulara yapılan asimilasyon politikaları sonucu ülkede yaşayan Türkler bu baskılar neticesinde küçük gruplar haline Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır. 1989 yılına gelindiğinde ise Bulgaristan hükümetinin ülkede yaşayan Türkleri zorunlu göçe zorlaması ile Türkler

kitleler halinde Türkiye'ye gelmiştir. Türklerin bir kısmı Bulgaristan'da kalmış büyük kısmı Türkiye'ye göçmüş bir kısmı ise göçten kısa bir süre sonra Bulgaristan'a geri dönmüştür.

Göçün üzerinden geçen otuz yıldan sonra neler olduğu ve gidenler ile kalanların düşünceleri bu süreci daha iyi analiz edebilme açısından önemlidir. Bu sebeple araştırmanın amacı, 1989 yılında Türkiye'ye göç etmeyip Bulgaristan'da yaşamaya devam eden Türkler ile yine aynı dönemde Türkiye'ye göç etmeyi seçmiş Türklerin bu süre içinde gözlemledikleri ya da yaşadıkları siyasi ve sosyal havayı değerlendirmek ve göç öncesinde ve sonrasında yaşananları, yaşayanların gözünden tespit etmektir. Çalışma, o dönem yaşananları özellikle yaşayanların gözünden betimlemek ve yaşananların ardından sosyal, siyasi ve ekonomik yönden neler olduğunu belirlemek açısından önemlidir.

Araştırmada, amacı doğrultusunda yöntem nitel araştırma olarak belirlenmiştir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Araştırma Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile desenlenmiştir. Nitel durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 77) Çalışmanın verilerini toplamak için yapılandırılmış bir görüşme formu oluşturulmuştur. Çalışmada Bulgaristan'da ikamet eden 15 Türk ve Türkiye'ye göç eden 15 Türk olmak üzere toplam 30 kişi ile görüşme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemine ilişkin bilgiler verilmiş ve araştırmanın çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi hakkında açıklamalar yapılmıştır.

1.1 Araştırmanın Yöntemi

1989 yılında Bulgaristan’da yaşayan Türklerin zorunlu göçe tabii tutularak Türkiye’ye göç etmesi ardından geçen otuz yılı aşkın süreden sonra neler yaşandığının araştırıldığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, Yıldırım ve Şimşek (2011) tarafından “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmıştır (s.39). Nitel araştırmalarda temel amaç problemi derinlemesine irdelemektir. Bu yönüyle araştırmacı bir kâşif gibi hareket ederek ilave sorularla gerçekliğin izini sürer ve muhatabının öznel bakış açısına önem verir (Karataş, 2015: 62). Nitel araştırma amaçları, veri toplama yöntemleri, veri toplama araçları gibi yönlerden nicel araştırmadan ayrılmaktadır. Nitel araştırmaların özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Nitel araştırmalarda veriler doğal ortam içerisinde gözlemlenerek elde edilir. Bu gözlemlerde temel araç araştırmacıdır.
- Nitel araştırmalar betimsel özellik taşır, sayılardan çok resim ve sözcükler yoluyla veri toplanır. Veriler görüşme notlarını, fotoğrafları, video-teypleri, kişisel dokümanlar ve diğer kayıtlar içerir.
- Nitel araştırmalarda elde edilen sonuçlardan çok süreç üzerinde durulur.
- Bu araştırma yoluyla araştırmacılar kendilerini ve çevrelerini anlama konusuyla ilgilenirler.
- Bu araştırma sürecinde araştırmacılar topladıkları verileri çözümlemeyerek bilgi elde etme eğilimi içerisinde olurlar (Bogdan ve Bilken, 1992, Akt: Kumandaş Öztürk, 2019: 93).

1.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Bulgaristan’da yaşayan 1989 yılında yaşanan zorunlu göçe tanık olan 15 katılımcı ve 1989 yılında Bulgaristan’dan Türkiye’ye göçen 15 göçmen Türk olmak üzere toplam 30 kişi oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini belirlenirken ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleminin temelinde benzer nitelikleri taşıyan bir örneklem ortaya çıkarmak vardır. Bu örnekleminin mantığı daha önceden belirlenmiş bazı önem ölçütlerini karşılayan tüm durumları çalışmak ve gözden geçirmektir (Patton, 2014). Sözü edilen ölçütler önceden belirlenmiş olabileceği gibi araştırmacı tarafından da belirlenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada örneklem seçilirken 1989 göçünü yaşayanlar ölçüt olarak belirlenmiştir.

1.3 Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri toplanırken nitel araştırmalarda verilerin toplanmasında sıklıkla yararlanılan görüşme işe koşulmuştur. Nitel görüşme, başkalarının bakış açısının anlamlı, bilinebilir ve açık hale getirilebilir olduğu varsayımıyla başlar. Bir başkasının aklında ne olduğunu öğrenmek, hikayelerini toplamak amacıyla onlarla görüşme yaparız (Patton, 2014). Görüşme soruları, çalışmanın amacını ve alt amaçlarını kapsayacak şekilde hazırlanan açık uçlu sorulardan oluşur. Görüşme soruları tamamen görüşmenin gidişatına göre şekillenebileceği gibi belli temel sorular çerçevesinde de şekillenebilir. Bu durumda görüşme için yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış olmak üzere üç görüşme türü ortaya çıkmaktadır. Araştırma Bulgaristan’da kalan Türklerin ve Türkiye’ye göç eden Türklerin o dönemde ne yaşadıklarını ortaya koymak ve günümüzdeki düşüncelerini belirlemek olduğu için verilerin toplanmasında görüşme formları kullanılmıştır.

Önceden soruların hazırlandığı ve görüşme esansından hazırlanan bu soruların sorulduğu görüşmeler yapılandırılmış görüşme olarak adlandırılır ve araştırmacı bu sorulardan başka soru soramaz (Çelebi ve Orman, 2021). Yapılandırılmamış görüşmeler ise soruların belirli olmadığı görüşmenin gidişatına göre belirlenen açık uçlu sorulardan oluşan görüşmelerdir. Yarı yapılandırılmış görüşme ise bazı soruların belirli olduğu ancak görüşmenin ilerleyişi esnasında konuyu derinlemesine irdelemek

için belirlenen soruların haricinde de soruların sorulduğu görüşmelerdir. Bu çalışmanın veriler toplanırken yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmış ve görüşmenin gidişatına göre formun dışında bazı sorulara da yer verilmiştir. Görüşme formları Bulgaristan'da yaşayan Türkler ve Türkiye'ye göçen Türkler için ayrı ayrı hazırlanmıştır. İki form da 13 sorudan oluşmaktadır, zaman zaman görüşmenin gidişatına göre farklı sorular da eklenmiştir.

Veriler toplanmadan önce Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Etik Kurulu'na başvuruda bulunulmuş ve araştırmacı tarafından gerekli izinler alınmıştır. İzinlerin alınmasının ardından veriler toplanmaya başlanmıştır. Bulgaristan'ın Kırcaali şehrinde yaşayan Türklerden 15 kişiye ulaşılmış ve 13 soruluk formun biri burada katılımcılara uygulanmıştır. Türkiye'de Eskişehir ve Bursa'da yaşayan ve 1989 yılında Bulgaristan'da göçmüş 15 Türk katılımcıya ise diğer formdaki 13 soru yöneltilmiştir. Görüşmeler yapılmadan önce her katılımcıya Gönüllü Katılım Formu okutulmuş ve araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Katılımın tamamen gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiş ve kabul etmeleri durumunda gönüllü katılım formunu imzalamışlardır. Ayrıca görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kaydedileceği bilgisi de katılımcılarla paylaşılmış ve ses kaydı için de katılımcılardan gerekli izinler alınmıştır.

1.4 Verilerin Analizi

Verilerin görüşmeler sonucu toplanmasının ardından, araştırmacı tarafından kaydedilmiş görüşme verileri ses kayıt cihazından yazılı ortama geçirilmiş ve katılımcıların ifadeleri hiçbir düzeltme yapılmadan olduğu şekliyle aktarılmıştır. Türkiye'deki katılımcılara TR, Bulgarsitanda'daki katılımcılara BG kodlarıyla numaralandırma yapılmıştır.

Katılımcı ifadelerinin yazıya aktarılmasının neticesinde araştırmacı tarafından belirlenen temalar oluşturulmuştur. Araştırmanın verileri analiz edilirken nitel verilerin analizinde kullanılan betimsel analizden yararlanılmıştır.

Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224).

Veri analizinde görüşme esnasında sorulan sorulara göre temalar belirlenmiş ve her bir tema ya göre katılımcı verileri işlenmiştir. Veriler, bulgular bölümünde katılımcı ifadeleri ile desteklenerek sunulmuş ve araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÖÇ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın birinci bölümünde göç ile ilgili kavramsal çerçeveye değinilecektir. Bu kapsamda öncelikle göç olgusu ele alınacak ardından göçü ortaya çıkaran nedenler, göç türleri ve göç ile ilgili temel kavramlar açıklanacaktır.

2.1. Göç Olgusu

Dünya üzerindeki canlıların yaşamları boyunca birçok gereksinimi olmuştur. Bu gereksinimlerden birisi de göç olgusudur. Göç, özellikle insan ve insan topluluklarının geçmiş dönemlerinden beri gündeminde olmaya devam etmektedir. Dünya tarihini düşündüğümüzde insan toplulukları, ortaya çıkışından günümüze kadar oldukça fazla küçük ve büyük çaplı göçler yaşamıştır.

Evrensel bir olgu olan ve tarih boyunca önemli etkileri olan göç kavramının tanımı konusunda birden fazla görüş ortaya çıkmıştır. Lee'ye göre göç; genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı bir ikamet değişikliği şeklinde tanımlanmıştır (Lee, 1966). Türk Dil Kurumu göç kavramını; “Finansal, toplumsal, siyasi nedenlerle bireylerin veya insan topluluklarının bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim bölgesinden başka bir yerleşim bölgesine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (TDK, 2021) olarak tanımlamaktadır. Göç olgusunu bireylerin veya birey topluluklarının gerçek anlamda konumlarının farklılaşması olarak düşünülebiliriz. Ancak bu düşünce esasında doğru bir bakış açısı olsa da yetersiz kalabilmektedir. Göç; yalnızca üzerinde yaşanan fiziksel mekânın değiştirilmesi değil, aynı zamanda sosyal yapının tüm öğelerini de dönüştüren önemli bir sosyal olgudur (Adıgüzel, 2016).

Göç kavramı, Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü'nün (International Organization for Migration) Göç Terimleri Sözlüğünde, bir bireyin veya insan grubunun uluslararası bir sınırı geçmesi veya bir devlet içinde konum değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca süresi, formu ve sebebi ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri ile bu nüfus hareketlerine, mültecilerin, yerinden edilmiş

olan kişilerin, ekonomik nedenlerle göçenlerin, aile birleşimi gibi değişik gayelerle hareket eden kişilerin göçü de dâhildir (IOM, 2013).

Toros'a göre göç kavramı; bireylerin yaşamakta oldukları bölgelerden, sahip oldukları ekonomik olanaklardan, oturmuş sosyal yapılarından, kültürlerinden ve toplumsal hayatın daha nice öğelerinden uzaklaşarak ya da uzaklaştırılarak yeni bölgelere yerleşmesi, yerleşilen bu yeni ortamlarda yeni bir hayat kurması demektir (Toros, 2008).

Göç, göçmenler olarak isimlendirilen bir topluluğun, geçmişte hiyerarşik olarak düzenlenmiş bir değerler seti veya değerli amaçlar temelinde aldıkları karar ile etkileşim sistemlerinde değişikliklerle neticelenecek biçimde, bir coğrafi konumdan başka bir coğrafi konuma nispeten daimî bir şekilde gerçekleşen hareket ve taşınma eylemidir (Mangalam, 1968).

Görüldüğü üzere göç kavramının çeşitli tanımları yapılmaktadır. Birden fazla tanımının olmasının nedeni göç olgusunun çok boyutlu formda olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında göç; özellikle tarih, coğrafya, sosyoloji, uluslararası ilişkiler gibi bilim dallarında ele alındığından dolayı farklı tanımlar ortaya çıkabilmektedir. Burada bilim insanlarının göç ile ilgili düşünceleri, göç konusunu ele alma biçimleri, farklı bakış açıları ve yorumları göç ile ilgili pek çok tanımın oluşmasını beraberinde getirmektedir. Kapsamlı bir göç tanımı yapmak gerekirse; bireylerin veya birey topluluklarının genellikle finansal, kültürel ya da politik sebeplerden ötürü toplumsal düzensizliğin ortaya çıkmasıyla gelecek yaşamlarının bir kısmını ya da tamamını, uzun süreli veya kısa süreli olarak devam ettirmek üzere yerleşim amacıyla bir yerden başka bir yere yapmış oldukları nüfus hareketleri olarak tanımlayabiliriz.

2.2. Göçü Ortaya Çıkaran Nedenler

Nedensellik kavramının savunduğu gibi bütün olayların nedeni vardır. Göçler de temelinde değişkenlik gösteren nedenler barındırmaktadır. Bu nedenler insan topluluklarının yaşadığı döneme göre farklılıklar veya benzerlikler gösterebilmektedirler. Aynı zamanda göçler bireysel ve kitlesel anlamda karşımıza çıkmaktadır. Kitlesel anlamda yaşanan göçler uluslararası alanda oldukça hissedilir

etkiler bırakmış ve tarihin önemli parçaları olmuşlardır. Göçü ortaya çıkaran nedenleri dört başlıkta ele alabiliriz. Bunlar; ekonomik nedenler, siyasal nedenler, sosyo-kültürel nedenler ve diğer nedenler olarak sınıflandırılabilir.

Göçün nedenleri arasındaki önemli ve sık karşılaşılan ekonomik nedenlerdir. Ekonomik nedenlerin bu kadar önemli olması, bireylerin temel ihtiyaçlarının büyük bölümünü finansal kaynaklarla karşılamak durumunda olmasındandır. Yerleşik hayatla birlikte zamanla şehirleşme oranları giderek artmış ve günümüze yaklaştıkça üretim toplumlarının yerini tüketim toplumları almıştır. Bundan dolayı tüketim toplumları ekonomik refaha ulaşmak ve geleceklerini sahip oldukları veya olmak istedikleri maddi gelirler ile devam ettirmek istemektedirler. Bunun yanında ekonomik refah, bireylerin yaşadığı veya yaşamak istediği sınırlar içindeki hayat standartlarını da doğrudan etkilemektedir.

Geçmiş dönemlerden şimdiki dönemlere değin göçler, genel olarak insan nüfusunun fazla ve buna bağlı olarak mevcut olanakların daha çok olduğu yerlere yönelik olmuştur. Göçlerin ekonomik boyutunu düşündüğümüzde, küçük yerleşim birimlerinden daha büyük yerleşim birimlerine yani kentlere olan yoğun bir göç olduğunu görülmektedir.

Tarihe baktığımızda kentlerin ilk kez ortaya çıktığı dönemi saptamak zordur. Kentlerin ilk olarak M.Ö. 6000 yıllarında belirmeye, MÖ 4000 yıllarında da tam olarak kendisini göstermeye başladığı söylenebilir. Bahsedilen ilk kentler doğal olarak büyük boyutlarda olmayıp köy ve kasabalar ile kıyaslandığında çok az farklı noktalara sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemlerdeki kentlerin boyutlarının büyük olmamasının nedeni ise yerleşim yerlerindeki tarımsal verimin az, uzun mesafeli ulaşımın maliyetlerinin de fazla olmasıdır. Tarımsal alanlarda verimlilik artışının daha çok nüfusun bir arada toplanmasına olanak tanınması, demir alanındaki metalurjik buluşların, tarımsal makine teknolojisinin ve bu alandaki gelişmelere bağımlı olan ulaştırma teknolojisinin ilerlemesini gerekli kılmıştır (Hatt ve Jr. Reiss, 2002).

Teknolojinin zamanla artarak gelişmesi hammadde ihtiyacını ortaya çıkarmış ve insanlar farklı coğrafyalara keşif düzenlemişlerdir. Tarihte coğrafi keşiflerin ve XVIII. Yüzyılın sonlarına doğru kendisini gösteren Sanayi Devrimi'nin etkisi ile

özellikle günümüz Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada topraklarına büyük göçler yaşanmıştır. Bu göçlerin nedeni modernleşmeyle birlikte makine kullanımının artması ve sonucunda hammadde ihtiyacının önceki dönemlere göre daha fazla olmasıdır.

Göçü ortaya çıkaran nedenlerden bir diğeri ise siyasal nedenlerdir. Siyasal nedenler arasında ülkeler arası politik durum ve gelişmeler, yapılan antlaşmalar sayılabileceği gibi terör, savaş ve toplumların tehdidi gibi durumlar da siyasal göçe zemin hazırlamaktadır. Dünyada antlaşmalar sonucunda nüfus mübadeleleri yaşanmış ve mübadele ile insanlar göçe zorlanmıştır. Ayrıca siyasal değişimler sonucunda belli grupların azınlık kaldığı ve ülkeden tecrit edilmesi gerektiği zamanlar da olmuştur. Devletler, mülteciler için zaman zaman yasal düzenlemeler yapıp baskıcı kararlar almakta; ülkeye kabul etmeme ve sınır dışı etme gibi pek çok zorluk yaşatmakta, mübadele kararları almakta ve bütün bunlar toplu göçlere sebep olmaktadır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 4). Terör saldırıları da göçün siyasal nedenleri arasında sayılmaktadır. Terörün hüküm sürdüğü coğrafyalarda sivil halkın yaşamı olumsuz etkilenmekte ve sonucunda güvenlik sıkıntısı yaşayan sivil halk yerleşim yerlerini geride bırakmakta ya da ter etmek zorunda kalmaktadır. Savaşlar da bu başlık altında değerlendirilmektedir. Devletler arası yahut iç savaş da aynı terörde olduğu gibi sivil halkın göç etmesine neden olmaktadır. Dini ve milli baskılar sonucunda da siyasal göçler yaşanmaktadır. Bu tip siyasal göçlere verilecek örneklerden biri Rusya'nın Kafkas halklarına yaptığı baskı ve Balkan halklarının yine benzer sebeplerle göçe zorlanmasıdır (Koçak, 2022).

Eğitim, okullaşma, daha iyi bir yaşam standardına kavuşmak, kırsal yaşamın olumsuz etkilerini kent yaşamına geçerek en aza indirmek amaçlarıyla yapılan göçler sosyo-kültürel göçler olarak nitelendirilmektedir. Eğitim sosyo-kültürel nedenler içinde en yaygın olanıdır (Tamer, 2020: 2812). Ailelerin, çocuklarının daha iyi şartlarda daha iyi eğitim almalarını istemeleri ve bu nedenle özellikle büyük şehirlere ya da imkânı fazla olan bölgelere göçmeleri bu göçün temelini oluşturmaktadır.

Deprem, yangınlar, sel, su baskınları gibi doğal afetler de göçün nedeni olabilmektedir. Bunların yanı sıra tarımsal faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla

tarımsal bölgelere yapılan kısa süreli mevsimlik işçi göçleri de göçün diğer nedenleri arasında sayılmaktadır.

2.3. Göç Türleri

Yapılan her göçü aynı şekilde değerlendirmek doğru bir yol olmayacaktır. Bu nedenle göçleri daha iyi açıklayabilmek için onları kategorize etmemiz gerekmektedir. Göç türleri hakkında farklı kategorileştirme yapılarak çalışmalar ortaya konabilmektedir. Thomas Faist, göç kategorilerini oluştururken beş kriteri ele almaktadır. Bu kriterler: Alan bakımından (yerel-uluslararası), zaman bakımından (geçici-kalıcı), boyut bakımından (bireysel-grup-kitlesel), sebep bakımından (gönüllü-zorunlu) ve yasal durum bakımından (yasal-yasadsız) olarak ayrılmaktadır (Faist, 2003; akt. Tepealtı, 2020: 3).

2.3.1. Alan Bakımından Göçler

Uluslararası alanda ülkelerin belirli sınırları olduğunu ve ülkelerin kendi sınırları içinde ya da kendi sınırlarından diğer ülkelere yapılan göç hareketlerinin olduğunu söyleyebiliriz. Göç türlerinden alan bakımından göçlere baktığımızda bu göçlerin ülke sınırları esasına göre düzenlendiğini görebiliriz. Göçleri alan bakımından en kolay şekilde iç göçler ve dış göçler olarak ayırabiliriz.

2.3.1.1. İç Göç (Yerel Göç)

Alan bakımından göçlerde karşımıza çıkan ilk göç tipi iç göçtür. İç göç kavramı bazı kaynaklarda yerel göç olarak da isimlendirilebilmektedir. İç göç basitçe bir ülkenin kendi sınırları içinde bir bölgeden başka bir bölgeye gerçekleştirilmiş olan göç hareketi olarak tanımlayabiliriz (Sağlam, 2006). İç göçlerde dikkat edilmesi gereken nokta göçün aynı ülke sınırları içinde yapılmış olmasıdır. Yeni bir ikamete sahip olmak maksadıyla ya da yeni bir ikametle sonuçlanacak biçimde bireylerin veya insan topluluklarının aynı ülkenin bir bölgesinden diğer bir bölgesine göç etmeleri diyebiliriz. Yapılan bu göç, geçici ya da kalıcı olabilmektedir. İç göç yapmış olan göçmenler, menşe ülke içerisinde konum değiştirmektedirler, ancak yine menşe ülkede kalmaktadırlar (IOM, 2013). Aslında iç göç denildiğinde bir ülkenin hudutları içinde gerçekleştiğini ve bu göçün daimî ya da geçici olabildiğini anlayabiliriz. İç göçler, çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Bunlar; bir bölgeden diğer bir bölgeye, bir şehirden

başka bir şehre, kırsal bölgeden kente veya kentten kırsal bölgeye olabilmektedir. Bir ülkede iç göç olduğunda o ülkenin nüfusu değişmemekte, o ülkede yer alan bölgelerin veya kentlerin nüfusundaki yoğunluk değişmektedir (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016).

Türkiye'deki iç göçü Türkiye İstatistik Kurumu'nun hazırlamış olduğu verilerde görebiliriz. Bu verilere göre Türkiye'de 2011 senesinde il ve ilçe merkezlerinde ikamet eden kişilerin oranı toplam nüfusun %76,8'ini, belde ve köylerde ikamet eden kişilerin oranı ise toplam nüfusun %23,2'sini oluşturmaktadır (TÜİK, 2012). Türkiye'de 2019 senesine gelindiğinde il ve ilçe merkezlerinde ikamet eden kişi oranı %92,8 iken, 2020 senesine gelindiğinde ise bu oran %93 olmuştur. Bunun yanında belde ve köylerde ikamet eden kişilerin oranı %7,2'den %7'ye düşmüştür (TÜİK, 2021). Bu verilerden hareketle Türkiye'de yapılan iç göçlerin yoğunluğunun genellikle kırsal bölgelerden kentsel bölgelere olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.1.2. Dış Göç (Uluslararası Göç)

Alan bakımından göçlerden ikincisi dış göçlerdir. Bu göçler yer aldığı kaynaklara göre farklı adlandırılmalara sahip olabilmektedir. Bazı kaynaklarda dış göç kavramı yerine uluslararası göç denilmektedir. Dış göç kısaca, bir ülkeden diğer bir ülkeye gerçekleştirilen göç olarak açıklanabilir (Sağlam, 2006). Dış göçü, bireylerin olağan ikamet ettikleri yerlerden uzaklaşıp uluslararası bir hududu geçerek yurttaşı olmadıkları bir ülkeye yaptıkları yer değiştirme hareketi şeklinde tanımlayabiliriz (IOM, t.y.). Uluslararası bir hududun geçilmesinin söz konusu olduğu bu göçlerde, kişiler menşe ülkelerinin sınırından çıkıp başka bir ülkeye geçici olarak veya kalıcı olarak yerleşebilmektedirler (Perruchoud ve Redpath - Cross, 2013; IOM,2013).

Dış göçleri iç göçlerden ayıran temel farklılığın bu göçlerde sınırın aşılması denebilir. Bunun yanında iç göçlerde, göç sonunda o ülkenin nüfusu değişime uğramazken; dış göçlerde bu durum tam tersidir. Yani göç sunucunda menşe ülkenin ve göç edilen ülkenin nüfusu değişmektedir. Dış göçler iç göçlere kıyasla çoğunlukla uzun mesafelidirler.

Dış göç bağlamında Türkiye'deki verileri TÜİK'in hazırlamış olduğu rapora göre incelenebilir. Türkiye'nin 2019 yılına ait uluslararası göç verilerine göre;

Türkiye'ye yurt dışından 677 bin 42 kişi göç etmiş, 330 bin 289 kişi ise Türkiye'den yurt dışına göç etmiştir. Yine 2019 ait TÜİK verilerine göre; Türkiye'ye yurt dışından gelen kişilerin 98 bin 554'ü Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) vatandaşı iken, 578 bin 488'i ise yabancı uyruklu kişilerdir. Türkiye'den yurt dışına giden kişilerin ise 84 bin 863'ü T.C. vatandaşı, 245 bin 426'sı da yabancı uyruklu kişilerdir (TÜİK, 2020). 2019 yılına ait bu verilere göre Türkiye, yurtdışına verdiği göçlere oranla yurtiçine daha fazla göç almıştır. Aynı zamanda hem yurtdışına yapılan hem de yurtiçine yapılan göçlerde büyük çoğunluğu yabancı uyruklu kişiler oluşturmaktadır.

2.3.2. Zaman Bakımından Göçler

Göçlerde önemli noktalardan birisi zamandır. Yaşanan göçler ile insanlar geri kalan hayatlarını veya hayatlarının belirli dönemlerini başka bir yerde geçirebilmektedirler. Dolayısıyla yapılan göçler mevsimlik veya kalıcı olarak gerçekleşebilmektedir. Buradan hareketle zaman bakımından göçler geçici göç ve daimî göç olarak ikiye ayırabiliriz.

2.3.2.1. Geçici Göç

Geçici göçlerde ikamet edilen süre uzun olmamaktadır. Bu göçler farklı isimlerle karşımıza çıkabilmektedir. Eğer gerçekleştirilen göç hareketi yılın yalnızca belli dönemlerinde ya da belli mevsimleri içinde gerçekleşiyorsa, yapılan bu göçler dönemlik göç veya mevsimlik göç şeklinde adlandırılabilir. Geçici göçlerin farklı sebepleri olmakla beraber, bu göç üzerindeki en önemli neden tarımsal faaliyetlerdir (Orhan ve Akpınar, 2018).

Göçlerin yapılmasın da ekonomik nedenler ön planda olabilmektedir. Geçici göçlerde ekonomik refaha ulaşmak önemli yer tutabilmektedir. Öyle ki mevsimlik göç diye de tabir ettiğimiz iç göçler Türkiye özelinde çoğunlukla, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu sezonlarda kendini daha açık biçimde gösterebilmektedir. Türkiye'de genellikle Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde yaz aylarında yaşanan yaylaya çıkma olayını geçici göçler için örnek gösterebiliriz (Koçak ve Terzi, 2012).

2.3.2.2. Sürekli (Kalıcı) Göç

Daimî göçler olarak da kaynaklarda geçen sürekli göçler; sürenin söz konusu olmayıp, daimî olarak yerleşme isteği ile yapılan göçlerdir (Akkayan, 2002). Başka bir ifade ile sürekli göç, insanların yaşamış oldukları yerden başka bir yere kalıcı olarak yerleşmek amacıyla gitmeleridir. Sürekli göçler, gönüllü ya da zorunlu olarak gerçekleşebilmektedir. İnsanların daha iyi bir eğitim, iyi bir yaşam veya ekonomik refah için gönüllü olarak göç edebilmektedirler. Savaş, doğal afet veya terör olayları gibi durumların sonucunda devletin yapmaya zorladığı göçler ise zorunlu göç kapsamına girmektedir. Geçici göçleri sürekli göçlerden farklı kılan etken süredir. Sürekli göçlerde süre uzundur, bir daha geri dönmek üzere gerçekleştirilen göçlerdir. Geçici göçlerde ise süre kısadır ve bir müddet sonra geri dönüş gerçekleştirilir (Koçak ve Terzi, 2012).

2.3.3. Boyutları Bakımından Göçler

Göçlerin bir diğer sınıflandırılması boyutları bakımından yapılmaktadır. Göç türleri boyutları bakımından bireysel, kitlesel ve grup göçleri olarak ele alınmaktadır.

2.3.3.1. Bireysel Göçler

Bireylerin kişisel olarak, yalnız veya aileleriyle birlikte gerçekleştirmiş oldukları göç hareketine bireysel göç denilmektedir. Bireysel göçlere göre daha çok kişinin gerçekleştirmiş olduğu hareketler olan kitlesel göçlerin aksine, bu gibi hareketler genel anlamda bireyin kendisi tarafından finanse edilmekte ya da bireyler, örgütler veya devletlerin desteğiyle gerçekleşmektedir (IOM, 2013: 14). Bireysel göçlerde kişisel kararlar, ekonomik birikimler ve kişisel beceriler önemli yer tutmaktadır. Kişinin yapmış olduğu bireysel göç sonucunda kitlesel göçe göre bölgeye adapte olması daha fazla zaman alabilmektedir.

2.3.3.2. Kitlesel Göçler

Kitlesel göç, çok sayıda kişinin dâhil olduğu bir hareket ya da belirli bir zaman içinde toplumun bir bölümünün hareket etmesi anlamına gelmektedir. Petersen'e göre kitlesel göç teknolojik gelişmişlik ile aynı doğrultuda ilerleyen bir durumu ifade etmektedir. Petersen dünya üzerindeki ulaşım yollarının ve olanaklarının gelişim göstermesiyle birlikte, göçün kitlesel bir hal aldığından bahsetmektedir. Kitlesel göçün

kolektif bir olgu hâline gelmesi, bu göçü diğer göçlerden ayıran en önemli özelliğidir (Petersen, 1958: 259–263). Avrupa ve Amerika'ya göç eden öncü göçmenler ile birlikte bireysel göçlerin daha sonra kitlesel göçlere dönüşmesinin önemli olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Göçü başlatan öncü göçmenler bulundukları bölgeye adapte olmuş ve daha sonra diğer bireylerin de o bölgelere göç etmesine neden olmuştur. Bu durumla birlikte göç eden yeni bireyler kitleler oluşturmaya başlamıştır.

2.3.3.3. Grup Göçleri

Grup göçü; iki ülke devleti arasında herhangi bir anlaşma olmamasına rağmen, büyük oranda uğradıkları baskı ve ayrıştırma politikaları sebebiyle bir etnik grup veya din gibi ortak özelliklerini paylaşan bireylerin, grup ya da gruplar biçiminde yaşamış oldukları ülkeyi terk etmeleridir. Grup göçleri, genel anlamda coğrafi ve kültürel özellikler bakımından yakınlık mesafesindeki ülkenin de açık bir şekilde belirtilen rızası ile bu ülke topraklarına gerçekleştirilmektedir. Örnek vermek gerekirse, Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989'da gerçekleşmiş olan “soydaş” göçü, grup göçü niteliğinde bir göç hareketidir (Toğrol, 1991, akt. Taş ve Özcan, 2018: 40).

2.3.4. Sebepleri Bakımından Göçler

Sebepleri bakımından göçleri birbirinden ayıran en önemli noktayı, bireylerin özgür kararları ve devlet baskısı oluşturmaktadır. Bireylerin özgür iradeleri ile gerçekleştirdikleri ve özgür iradelerinin dışında devlet tarafından baskıya maruz kaldıkları göçler gönüllü ve zorunlu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.3.4.1. Gönüllü Göçler

Gönüllü göç, herhangi bir baskı ve zorlamaya maruz kalmadan bireylerin şahsi tercihleri doğrultusunda yapmış oldukları göçlerdir. Bireylerin daha iyi şartlarda yaşamlarını sürdürebilmek, iyi eğitim alabilmek, sağlık imkanlarından faydalanabilmek ve daha çok para kazanabilmek için devlet baskısı olmadan gönüllü olarak gerçekleştirmiş oldukları göçlerdir (Koçak ve Terzi, 2012: 171).

Gönüllü olarak yapılan göçlerde bireyler gelecekteki standartlarının önceki dönemlere göre daha yüksek ve kaliteli olmasını amaçlamaktadırlar. Bunun yanında günümüzde ulaşım ve iletişim olanaklarının geliştiği, küresel anlamda yaygınlaştığı

bir ortamda bireyler iradi göç imkanlarını daha hızlı ve kolay biçimde gerçekleştirebilmektedirler.

2.3.4.2. Zorunlu Göçler

Zorunlu göçler, insanların isteğine bırakılmadan, devlet tarafından bazı olaylar ve durumlar karşısında mecburi olarak yaptırılan göçlerdir (Koçak ve Terzi, 2004: 171). Zorunlu olarak gerçekleşen göçün temel özelliği; egemen devletlerin şiddet mekanizmaları altında, hayatta kalmak nedeniyle, ilişkili olduğu ulus-devletten ayrılma/terk etme kararının alınmasıdır (Altıntaş, 2014: 254). Zorunlu göçler otoriter rejimden veya doğal baskılardan dolayı gerçekleşmektedir.

Zorunlu göç ile birlikte bu göçe maruz kalan ülkelerde çeşitli değişimler gözlenmektedir. Bu değişimler genel anlamda olumsuz yönde olmaktadır. Zorunlu göç alan ülkelerin nüfus artış hızı yükselecektir, buna bağlı olarak çarpık kentleşme meydana gelecek ve göç eden bireylerin kayıt dışı istihdam edilmeleri o ülkedeki işsizlik düzeyini artıracaktır (Günay, Atılğan ve Serin, 2017: 44). Zorunlu göç örneklerinde nüfus değişimi olarak da bilinen mübadelelere de yer verilmektedir. Zorunlu göçlerde kontrol sahibi devletlerdir.

2.3.5. Yasal Durumu Bakımından Göçler

Uluslararası göçler yasal durumu bakımından yasal ve yasa dışı göçler olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.3.5.1. Yasal Göçler

Yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen ve düzenli göç hareketi şeklinde ifade edilen yasal göç hareketinde, göç ettikleri ülkelerin yasalarına uygun şekilde giriş yaparak oturma izni alan kişiler yer almaktadır (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015: 63). Herhangi bir amaçla kişilerin kendi ülkelerinin dışına çıkarak diğer ülkelerde yaşamlarını sürdürmek isteyen, bu amaçla gittikleri ülkenin yasalarına uygun bir şekilde ülkeye giriş yapmış ve yine bulunış amaçlarına uygun olarak gerekli izinleri aldıktan sonra ikamet eden kişiler yasal göç kapsamında değerlendirilmektedir. Bu kişilerin kabulüne ilişkin yaklaşımlar, genel olarak her ülkenin kendi iç düzenlemeleri, siyasi ve sosyal politikaları çerçevesinde şekillenmektedir (Akçadağ, 2012: 3-4).

2.3.5.2 Yasa Dışı Göçler

Yasal olmayan yollar tercih edilerek gerçekleşen ve düzensiz yapıda olan göç hareketleridir. Yasa dışı göçler, giriş yapılacak olan ülkenin yasal giriş ve çıkış için gerekli olan koşullarına uyulmadan sınırın geçilmesi ya da ülkeye yasal yollardan geçiş yapıldıktan sonra izin alınmadan o ülkede ikamet edilmesi sonucu oluşan göçlerdir. Dünya Göç Örgütü, yasa dışı göçü “düzensiz göç” kapsamında değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeden sonra uluslararası literatürde yasa dışı göç kavramının yerine daha çok düzensiz göç kavramının tercih edildiği görülmektedir (Akçadağ, 2012: 4).

2.4. Göç ile İlgili Kavramlar

Göç konusu ele alınırken, göç olgusunun yanı sıra göçte rol oynayan bazı kavramları da ele almak gerekmektedir. Bahsi geçen kavramlar göçmen, mülteci, sığınmacı, entegrasyon, asimilasyon, segregasyon ve kimlik gibi göç ile birlikte anılan kavramlardır. Bu kavramlara ilişkin bilgiler ve açıklamalar aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur.

2.4.1. Göçmen

Göçmen kavramı en temel biçimde göç eden kişi olarak ifade edilmektedir. Ancak göçmen kavramı, hukuk, sosyoloji, antropoloji, uluslararası ilişkiler gibi farklı alanlarda çeşitli tanımlara sahip olmasına rağmen evrensel olarak kabul görmüş ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler uluslararası göçmeni, göç nedeni veya yasal statüsü ne olursa olsun, olağan ikamet ettiği ülkeyi değiştiren kişi olarak tanımlamaktadır (U.N., 2022). Ancak Koser (2007) göçmen kavramının BM tanımından daha karmaşık bir tanımı olduğunu düşünmektedir. Çünkü Koser’e göre göçmenleri kategorize etmek ve göçmenlerin ne kadar süredir yabancı bir ülkede olduğunu belirlemek zordur. Bir diğer nokta da bir kişinin ne kadar göçmen olduğunu tanımlamak kadar ne zaman göçmen olduğunu belirlemek de önemlidir. Yabancı bir ülkeye göçmüş olan bir birey tekrar vatanına dönmüş olabilir ya da gittiği ülkenin vatandaşı olmuş olabilir (Koser, 2007: 16).

2.4.2. Mülteci

Göç olgusu ile ilgili bir diğer kavram da mülteci kavramıdır. Mültecilik insanlık tarihi kadar eski olsa da hukuki olarak kavramlaştırılması yakın geçmişte olmuştur. Birleşmiş Milletlere göre mülteci; “İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2013: 65). Avrupa Konsey Yönergesinin 2. Maddesi’nin c fıkrasında belirtildiği şekliyle "Mülteci", Madde 12 kapsamına girmeyen ve ırk, din, milliyet, siyasal görüş ya da belirli bir sosyal gruba üye olmak nedeniyle zulüm göreceğine dair yerinde bir korkuyla uyruğunda olduğu ülkenin dışında olan ve söz konusu korku nedeniyle kendisini o ülkenin korumasına bırakmak istemeyen bir üçüncü ülke uyruklu ya da, yukarıda belirtilen nedenlerle önceki daimi ikamet yeri olan ülkenin dışında olup da o ülkeye dönemeyen ya da, söz konusu korku nedeniyle, dönmek istemeyen vatansız bir kişi anlamına gelmektedir (TCİB, 2005: 212).

2.4.3. Sığınmacı

Sığınmacı kavramını Birleşmiş Milletlere şu şekilde tanımlamaktadır:

“Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler” (IOM, 2019: 14).

1951 yılında Cenevre’de imzalanan ve Cenevre Sözleşmesi olarak adlandırılan “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” nin 1. Maddesinin (A) fıkrasının 2. bendinde

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme

uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır” şeklinde sığınmacıların durumu belirtilmiştir (Cenevre Sözleşmesi, 1951).

1994 yılında Türkiye’nin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınmak amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesi amacıyla yürürlüğe koyduğu yönetmelik ile kendi politikasını uygulamaya koymuştur. Bu yönetmeliğe göre Avrupa’dan gelenler mülteci, Avrupa dışından gelenler ise sığınmacı olarak nitelendirilmiştir.

2.4.4 Entegrasyon

En genel tanımıyla bütünleşme olarak ifade edilen entegrasyon, göç konusu içerisinde yer alan önemli kavramlardan biridir. Entegrasyon, göç eden grubun kültürünü göç ettiği toplumun kültürüyle uyumlu hale getirebilmesidir. Tezcan’a göre entegrasyon, etnik grupların birbirini tamamen eritmeden aksine birbirini etkileyerek bir senteze götürmeyi amaçlamaktadır (Tezcan, 2000). Yavuz’a göre ise entegrasyon kavramı, çeşitli etnik grupların, kültür grupları ile benzer özellik taşıyan grupların çeşitli topluluklar arasındaki birbirini tamamlama, iç içe geçme kaynaşma ve ahenk durumudur (Yavuz, 2013). Bu tanımlara bakıldığında göç edenler ile göç eden kültürün uyumlu biçimde birleşmesi fikri anlaşılmaktadır. Ayrıca entegrasyon iki uçludur. Bir tarafta uyum sağlayan topluluk diğer tarafta da uyum sağlayanları kabul eden bir topluluk bulunmaktadır. Tufan Emini’ye (2018) göre bu entegrasyon katı ve mutlak değil göreceli bir durumdur, çünkü hiçbir toplumda tam bir sosyal entegrasyondan bahsedilemez.

Martikainen (2010), göçün toplumun tüm alanlarına etkide bulunan bir potansiyele sahip olduğunu ve entegrasyonun da bu bağlamda kültürel, yapısal ve politik olarak ele alınacağını belirtir. Martikainen'e göre kültürel entegrasyon, göçmenlerin hem kendi değerleriyle hem de ev sahibi toplumun göçmenlerin hayatlarının yansımalarına yönelik oluşturduğu tepkidir. Yapısal entegrasyon, göçmenlerin farklı kurum, kuruluş ve sektörlerle girmesiyle buralarda entegre olmasını ifade eder. Politik entegrasyon ise devletin göçmenlerle olan iş birliğini ifade etmektedir (Martikainen, 2010: 266).

2.4.5. Asimilasyon

Asimilasyon, entegrasyon gibi göç olgusu içerisinde kullanılan bir kavramdır. Genel hatlarıyla Uluslararası Göç Örgütü Sözlüğünde şu şekilde tanımlanmıştır.

Bir etnik ya da sosyal grubun -genellikle azınlığın- diğer bir gruba uyumlu hale gelmesi. Asimilasyon, dil, gelenek, değer ve davranışlarda ya da hatta temel hayati çıkarlarda değişiklik olması anlamına gelir. Grup geleneksel kültürel uygulamalarını muhtemelen tamamen bırakmasa da genelde asimilasyon bir grubun sosyal anlamda toplumun diğer fertlerinden ayırt edilemez hale gelmesine yol açacaktır. Asimilasyon kültürel uyumun en aşırı halidir (IOM, 2013: 10).

Bazı araştırmacılar tarafından uyum ve bütünleşmeyi içerdiği için entegrasyon kavramı yerine kullanıldığı olmuştur. Ancak entegrasyon ve asimilasyon kavramları aynı kavramlar değildir. Entegrasyonda hem göçmen tarafın hem de ev sahibi tarafın iki kültür içinde uyum bulması söz konusu iken asimilasyonda genelde göç eden ya da azınlık olan tarafın kültüründen vazgeçme ya da geçirilme durumu oluşmaktadır. Adıgüzel'e göre asimilasyon, doğup büyüdüğü toplumun dışında yaşayan bir göçmenin ya da grubun egemen toplum girdiği ilişkiler sonucunda, egemen topluma benzemesi, kültürel birikimlerinin erimesi ve özgün kültürel kimliğini kaybetmesidir (Adıgüzel, 2016: 162) Asimilasyon, bazen göçmenin ya da göçmen grubun kendi isteğiyle olmasına rağmen bazen de göç edilen toplumdaki politik ve sosyal baskıdan da kaynaklı olabilir.

2.4.6. Segregasyon

Segregasyon, sözlük anlamı olarak ayırma demektir. Canatan (2011), Segregasyonu belli bir grubu toplumun geri kalanından yalıtılamak için yapılan pratiklerin ve faaliyetlerin tümü biçiminde tanımlamaktadır ve segregasyon daha çok dışarıdan biçimlenmeyi ve toplumsal yalıtılmanın sosyal boyutlarını içermektedir. Segregasyon kavramı için mekânsal ayrışma ifadesi de kullanılmaktadır. Mekânsal ayrışma ile toplumlar arasında kutuplaşma ve eşitsizlik gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir.

2.4.7. Kimlik

Kimlik kavramı farklı bilim dallarında çeşitli şekillerde ele alınmaktadır. Kimlik kavramını kısaca açıklamak gerekirse, bir bireyin bulunduğu toplumdaki diğer kişiler tarafından tanımlanması ya da toplum olarak bakıldığında belli bir ortak kültür çerçevesinde toplanan bireyleri diğer toplumlar tarafından tanımlanma şeklidir. Bireysel kimlik, bir kimsenin kim olduğunu, kendi nitelikleri ve konumuna ilişkin toplumsal-duygusal algısına tekabül eder (Şimşek, 2002: 35). Toplumsal kimlik ise, daha dar kapsamda ifadesini bulan mikro ve alt kimliklerden öte bütün ulusu, toplumu/daha geniş bir alanı kapsadığı varsayılan ya da bu bağlamda atıfta bulunulan kolektif/kültürel kimliktir (Dalbay, 2018: 169).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 19. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE BULGARİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE GÖÇLER VE TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

Tezin üçüncü bölümünde 19. Yüzyıldan günümüze kadar Bulgaristan'dan yapılan Türk göçlerine değinilecektir. Bu kapsamda Osmanlı-Rus Savaşı'ndan 1989 yılında yapılan zorunlu Bulgaristan göçüne kadar olan tarihsel süreç ele alınacak ve günümüzde Türkiye ve Bulgaristan ilişkileri üzerinde durulacaktır.

3.1. Bulgaristan'dan Yapılan Göçler

Türkler, Kavimler Göçü ile Orta Asya'dan Anadolu ve Balkan coğrafyasına gelmişlerdir. Tarihi metinlerde günümüz Bulgar coğrafyasına yerleşen toplulukların Kavimler Göçü ile birlikte gelen Türk boylarından olduğu bilgisine erişilmektedir. Ayrıca beşinci yüzyıla kadar Bulgar adının tarihi metinlerde yer almadığı görüşü vardır. Kafesoğlu (1983) şu cümlelerle açıklamaktadır:

V. yüzyıl son çeyreğine kadar kaynaklarda, “Bulgar” diye bir kelimeye rastlanmamıştır. Kaynaklarda bu kelimeye ilk defa, Bizans imparatoru Zenon (474-491)'un Doğu Gotlarına karşı, askeri deste sağlamak için 482'de yardımlarına başvurduğu Karadeniz kuzey- batı kıyılarında oturan bir topluluğu göstermek üzere ortaya çıkmıştır (Kafesoğlu, 1983 Akt: Tansü ve Çerkezoğlu, 2020: 491.)

M.S. beşinci yüzyıla kadar dayanan Türk ve Bulgar topluluklarının ilişkileri aynı coğrafyada yaşamaları neticesinde günümüzde de devam etmektedir. Osmanlı Devleti'nin toprak kazanmaya başlaması ile birlikte ilk olarak Orhan Bey zamanında Osmanlı-Bulgar ilişkileri başlamıştır. 1389'da gerçekleşen I. Kosova Savaşı'ndan sonra bölgedeki Balkan devletlerinin direnişi kırılmış ve Tuna ve Vidin sınırına kadar Bulgaristan toprakları Osmanlı Devleti hakimiyetine alınmıştır (İnalcık, 1992, Akt: Yıldırım, 2020). 1400 yılından sonra ise Bulgar Krallığı tamamen ortadan kalkmıştır.

Uzun yıllar Osmanlı Devleti hâkimiyetinde yaşayan Bulgarlar 1789 Fransız İhtilali sonucunda ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisiyle bağımsızlık hareketlerine başlamıştır. Bu bağımsızlık hareketleri etkili olamamış ve zayıf teşebbüsler olarak kalmıştı (İnginar- Kemaloğlu, 2012). İlk etkili ayaklanma hareketi 1877-1878 yılları arasında yapılan Osmanlı- Rus Savaşı'ndan sonra başlamıştır. Bu süreç bölgedeki Türklerin göçünü de beraberinde getirmiştir.

3.1.1. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan Sonra Yapılan Göçler

Osmanlı Devleti, uzun yıllar boyunca fetihler gerçekleştirmiş ve kazandığı toprak alanı büyüdükçe bu topraklardaki hâkimiyetini güçlendirmek adına kazandığı yeni topraklara Anadolu'daki Türk vatandaşlarını yerleştirmiştir. Uzun yıllar boyunca bu iskân politikasını devam ettiren Osmanlı Devleti 19. Yüzyıl sonlarına doğru yönetimindeki eksiklikler ve yanlış politika uygulamaları neticesinde eskisine göre zayıflamaya başlamış hatta yer yer toprak kayıpları olmuştur. Osmanlı Devleti'nin bu zayıflamasına karşın Rusya, bölgede güçlü bir devlet olarak ilerlemeye başlamıştır. Bunun sonucunda ise bölgedeki güç dengeleri değişmiştir. Bu güç dengesi değişikliği ile Rusya, Balkan coğrafyasındaki milletleri etkisi altına almaya başlamıştır. Rus etkinin Balkan coğrafyasında hissedildiği en önemli savaş Osmanlı-Rus Savaşı veya diğer adıyla 93 Harbi olmuştur. Bu savaş sonucunda Osmanlı Devleti Balkanlarda toprak kaybetmiştir. Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan gibi milletler burada yaşayan Türklere karşı cephe almıştır. Bununla sonucunda fetihler sonucu yerleştirilen Türklerin tekrar Anadolu'ya göç etmek durumunda kalmışlardır. Balkanlardan başlayan bu göç dalgasında günümüz Bulgaristan topraklarından Anadolu'ya ilk göç yaşanmıştır.

3.1.2. Balkan Savaşları'ndan Sonra Yapılan Göçler

2. Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti siyasi olarak etkisini göstermiş ve ortaya çıkan siyasi çekişmelerden sonra iç siyasette sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır Bunun yanı sıra sık sık yapılan hükümet değişikliği de siyasi olarak sorunlara neden olmuştur. Tüm bunların yanı sıra Osmanlı Devleti'nin içinde meydana gelen isyan ve ayaklanmalar da baş göstermiştir. Tüm bunları fırsat bilen Balkan Devletleri de Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanma çıkarmıştır. Osmanlı

Devleti'nin doğu ordusu kendisinden sayıca üç kat fazla olan Bulgar ordusuna yenilmiştir (Küçük, 1992: 24).

Balkan Savaşları sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında İstanbul Antlaşması imzalanmıştır ve bu antlaşmaya göre Kırklareli, Edirne ve Dimetoka Osmanlı'da kalmıştır. Meriç Nehri Türk ve Bulgar sınırını oluşturmuştur (Görgülü, t.y.) Balkan Savaşlarının ardından gerçekleşen 1. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti ve Bulgaristan aynı tarafta savaşa katılmış ve bu dönemde ikili ilişkiler nispeten normale dönmüştür. Savaş sonrasında imzalanan Neuilly Anlaşması, Bulgaristan'daki azınlıkları koruma altına almıştır (Lütem, 2003, akt. İnginar Kemaloğlu, 2012: 29). Balkan Savaşlarından sonra burada yaşayan Türklerin büyük bir kısmı Bulgaristan'ın egemenliği altına giren toprakları terk etmiş ve Osmanlı topraklarına göç etmiştir. Ayrıca bu topraklardaki Türk okullarının kapatılması ve Türk köyleri boşaltılması ile Türk etkisi giderek azalmaya başlamıştır (Şimşir, 2012)

. Dünya Savaşı yenilgisinin ardından Atatürk'ün önderliğinde Anadolu topraklarında Kurtuluş Savaşı başlamıştır. Aynı dönemde Bulgaristan'ın başına ise önce ihtilal ile sonra ise seçimle Çiftçi Partisi gelmiştir. Aleksandr Stambuliyski yönetimi de denen bu rejimin Bulgaristan Türkleri bakımından ayrı bir önemi ve özelliği vardır: İlk kez bu dönemde, yani 1919-1923 yıllarında, Bulgaristan Türk azınlığı biraz rahat nefes alabilmiş ve Bulgar hükümeti, ülkesinde yaşayan Türklere karşı görevleri bulunduğunu açıkça kabul etmiştir (Şimşir, 2012: 65)

18 Ekim 1925 tarihinde imzalanan Türk-Bulgar Antlaşması ve ikâmet sözleşmesi Cumhuriyet döneminde Bulgaristan'daki Müslüman Türk azınlığın hakları ve göçleri ile ilgili ilk anlaşmadır (Yıldırım, 2020: 59) Buna göre Bulgaristan'da yaşayan Türkler ile Türkiye'de yaşayan Bulgarlar istedikleri zaman göç edebilecek ve bu göç esnasında herhangi bir engelle karşılaşmayacaklardır. Ayrıca taşınır ve taşınmaz mallar ile ilgili düzenleme de anlaşmada yer almaktadır. Şimşir (2012), 1923-1939 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısının yıllık ortalamasının 17.000'den çok olduğunu belirtmiş ve 2. Dünya Savaşı boyunca ise göçlerin kesilme noktasına gelecek kadar yavaşladığını belirtmiştir.

3.1.3. 1950-1951 Yıllarında Yapılan Göçler

2. Dünya Savaşı süreci boyunca Bulgaristan ve Türkiye arasında yaşanan olumlu siyasi havanın etkisiyle çok fazla göç yaşanmamıştır. Ancak 1950 yılına gelindiğinde bu durumun aksi meydana gelmiştir. İki ülke arasındaki olumlu siyasi hava etkisini yitirmeye başlamış ve 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye büyük bir göç dalgası daha olmuştur. Bu göç dalgasının temel sebebi Bulgar hükümetinin Türkiye'ye nota vermiş olmasıdır. Bulgar hükümeti sert bir dille, Bulgaristan Türklerinden 250.000 kişinin üç ay içinde Türkiye'ye göçmen olarak alınmasını istemiştir (Şimşir, 2012: 231). Türkiye ise bu süre içerisinde göçmenlerin Türkiye'ye yerleştirilmesinin mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Bulgaristan bu konu hakkında ısrarını sürdürünce Türkiye Cumhuriyeti Bulgaristan sınırını kapatmıştır (Şimşir, 2012)

Türkiye'nin Bulgaristan sınırını kapatma kararı almasının ardından, Bulgaristan tutumunu değiştirmiş ve Türkiye ile anlaşmak için görüşmeyi kabul etmiştir. İki ay süren görüşmeler neticesinde Bulgaristan şartları kabul etmiştir ve 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler yaşanmıştır. Bu göçler esnasında Bulgar hükümeti Türkiye'ye Bulgar asıllı olan zararlı kişileri de sahte pasaport ve vizeler ile göndermeye çalışmış, bu durumu fark eden Türkiye ise gerginliklerin yaşandığı böyle durumlarda sınırları kapatma yoluna gitmiştir (Bıçaklı, 2016) “1950-1951 göçü Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçlerin en planlısı olmuştur. Göç, Bulgaristan'dan çıkış aşamasından Türkiye'de göçmenlerin iskânı ve istihdamına kadar planlı ve programlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir” (Yıldırım, 2020: 61).

Ancak 1953 yılından sonra Bulgaristan'ın sanayileşme sürecinde işçi gücüne ihtiyaç duyması ve göçün bu işçi gücü ihtiyacını arttırması nedeniyle Türklerin göç etmesi engellemiştir. Bulgaristan, Türkiye'ye yapılan göçleri yasaklamasından sonra 1968 yılında Bulgaristan ve Türkiye arasında “Yakın Akraba Göçü” Anlaşması imzalanana dek bu iki ülke arasında göç yaşanmamıştır (İnginar Kemaloğlu, 2012)

3.1.4. 1989 Zorunlu Göçü

1989 Bulgaristan'dan yapılan zorunlu göçe ilişkin göçe zemin hazırlayan nedenler, göç süreci ve göç sonrası yaşananlar aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur.

3.1.4.1. Göçe Zemin Hazırlayan Nedenler

Bulgaristan'da yaşanan 1989 göçünün, özellikle o dönemdeki siyasi baskılar sonucunda meydana geldiğini söylemek mümkündür. Siyasi otoriteler tarafından yapılan baskıların yanında; toplumsal ayrışmanın, kültürel ve dini değerlerin yasaklanmasıyla beraber Türklerin asimile edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

1984 yılından itibaren Todor Jivkov yönetimindeki Bulgaristan hükümeti, Bulgarlaştırma politikası yürüterek Bulgaristan sınırları içindeki azınlıkları hedef almıştır. Bulgaristan hükümetinin gayesinin Türklerin asimile olmasını sağlamak ve homojen bir Bulgar milleti oluşturmak olduğunu söylemek mümkündür. 1984-1985 yılında başlayan ve Bulgaristan topraklarında yaşayan Türklerin isimlerinin Bulgar isimleriyle zorla değiştirilmesi 1989 göçünün en büyük nedenlerinden birisidir. Aralık 1984 ve Mart 1985 arasında Türklerin isimleri zorla Bulgar isimleri ile değiştirilmiştir. Bu isim değişimi esnasında Türkler isimlerini gönüllü olarak değiştirdiklerini belirten formlar imzalatılmaya zorlanmıştır (Kirişçi akt. Demirtaş Coşkun, 2001: 26). Bu zorlama bazı durumlarda silah kullanarak olmuştur, bazen de insanları şehrin ya da kasabanın meydanında toplayarak yeni kimlik kartlarını kabul etmeye mecbur bırakmışlardır (Demirtaş Coşkun, 2001). Bu politika ile Bulgar hükümeti Türklerin benliklerini yok etmeye ve Türkleri Bulgarlaştırma emellerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Türk isimlerinin değiştirilmesi orada yaşayan Türkler tarafından hazmedilir bir durum olmamakla beraber düne kadar Türk isimleriyle hitap edilen kişilerin ertesi gün Bulgarca isimler ile çağırılması alışılması en zoru olmuştur.

Zorunlu isim değişikliği politikasının yanında 1989 göçüne zemin hazırlayan nedenlerden bir diğeri de Türkçenin yasaklanmasıdır. Siyasi baskıların fazlaca hissedildiği dönemde 1985-1989 yılları arasında Bulgaristan'da Türkçe konuşulmasına, okullarda Türkçe eğitim verilmesine ve yayın organlarınca yapılan Türkçe yayınlara yasaklar getirilmiştir.

Bu dönemde yaşanan Türkçe yasağı bağlamında Türk törelerine ve geleneklerine uygun şekilde eğitim sağlayan bazı kurumlar Bulgar hükümeti tarafından kapatılmıştır. Kamusal alanlarda Türkçe konuşmaya yasak getirilmiş, yükseköğretim kurumlarında eğitim alma hakkı elde edenler bireylerden ise Türkiye'ye göç etmeyeceklerine dair imzaları alınmıştır. Bulgaristan'dan dinlenebilen Türkiye'de yayın yapan radyo kanallarını engellemek maksadıyla bu yayınlara parazit oluşturan yayınlar yapılmış ve basımı ya da yayımı Türkiye'de gerçekleşen kitapların, gazetelerin ve dergilerin Bulgaristan sınırına girmesi yasak hale getirilmiştir (Evren,1985 akt Kemaloğlu, 2012).

Jivkov dönemi ile beraber Türklere yapılan asimilasyon politikaları neticesinde Türklere uygulanan yasaklar çeşitlenmeye ve genişlemeye başlamıştır. Bu yasaklardan bir diğeri de dinî alanda yaşanan yasaklamalardır. Bu dönemde Bulgaristan'da İslam dininin etkilerini en aza indirmek hatta ortadan kaldırmak için hükümet baskı politikalarını sürdürmüştür. İslam dininin birçok faaliyetini kısıtlayan ve İslam dinini ortadan kaldırmak isteyen çeşitli yasaklar getirilmiştir. Bazı camiler kapatılmış, bazı camiler ise tamamen yok edilmiştir. Bazıları ise depoya ve müzeye çevrilmiştir. Müzeye çevrilen camilerin kapıları kilitlenmiş ve kapıların üzerinde “Bulgar Müslümanlarının Müzesi” yazılı tabelalar konulmuştur (Demirtaş-Coşkun, 2001: 27). Bulgaristan'da yaşayan Müslüman Türklerin camilerde gerçekleştirdikleri ibadetleri yasaklayan Bulgar yönetimi, bu yasakların yanında evde gerçekleştirilen bazı ibadetleri de yasaklama yoluna gitmiştir. Kur'an ve dini kitapların evlerde bulundurulmasına izin verilmemiş, arama yapılan evlerde Kur'an ve dinî kitapların bulunması durumunda ise toplatılmıştır. Bunun yanında 1984 yılından 1989'daki zorunlu göçe kadar olan dönemde baskıcı yönetim Bulgaristan'da yaşayan Müslümanların Hac ibadetlerini yerine getirebilmek için ülkeden ayrılmalarını yasaklamıştır. (Dayıoğlu, 2005 akt İnginar Kemaloğlu, 2012.).

1989 göçünün hemen öncesinde Bulgaristan'daki Türklere karşı getirilen yasaklamaların yanında Bulgar yönetiminin baskılarına ve yasaklarına karşı direnen Türkler ya cezaevlerine gönderilmiş ya da Bulgaristan'ın farklı bölgelerine sürgün edilmiştir. Ocak 1985'te Bulgaristan'daki Türk öğretmenler görevlerinden alınmış cezaevlerine, Belene ve diğer kamplara gönderilmiştir. Sürgün edilen Türk

öğretmenlerin yerine ise üç kat daha fazla maaş verilen Bulgar öğretmenler göreve getirilmiştir. (Süleymanoğlu Yenisoy, 2007 akt. İnginar Kemaloğlu, 2012).

3.1.4.2. Göç Süreci

Bulgaristan'ın baskıcı politikaları karşısında göç etmeye zorlanan Türkler 1989 yılında Türkiye'ye göç etmeye başlamışlardır. Göç sürecinde sınıra akın eden Türkler uzun kuyruklar oluşturmuş ve günlerce sınırdaki kaldıkları olmuştur. Özellikle ailelerin yaşlı bireyleri Bulgaristan'da kalmak istemiş ve çocuklarını Türkiye'ye gönderme taraftarı olmuşlardır. Bazı bireyler göç haberini aldıktan sonraki gün göç etmeye zorlanmışlardır. Bir gün içinde yapabileceği tüm hazırlıklar ve gerçekleştireceği görüşmeler sonrasında Türkiye'ye yola koyulmuşlardır. Bunun yanında elde ettikleri maddi birikimlerini ya saklayarak geçirmişler ya da sınırdaki bu birikimlerine Bulgar polisi tarafından el konulmuştur. Bulgar yetkililer, bazı Türkleri hemen Bulgaristan'ı terk etmeye zorlamış, bu bireyler yakınlarıyla vedalaşamamış ve yanlarına yalnızca birkaç parça eşya alarak ülkeyi terk etmek durumunda bırakılmışlardır. Bulgar hükümeti tarafından kendilerine bıraktıkları eşyalar için de tazminat ödemesi yapılmamıştır (Demirtaş-Coşkun, 2001).

3.1.4.3. Göç Sonrası Yaşananlar

Zorunlu göçün ardından Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçen Türklerin büyük bir kısmı sıkıntılar yaşamıştır. Özellikle Türkiye'de tanıdığı hiçbir yakını olmayan bireyler bu süreci diğerlerine nazaran daha sancılı geçirmişlerdir. Şanslı olan kesim ise en azından adaptasyon sürecini daha rahat atlatmıştır.

Türkiye'ye göçen Türkler için başlıca sıkıntılar; ikamet edebilecekleri ev bulabilmek, iş bulabilmek ve eğitim sistemine ayak uydurabilmek olmuştur. Eğitime 1989 göçünün hemen öncesinde Bulgaristan'da başlayan ancak Türkiye'de devam etmek zorunda olan bireyler başta dil ve arkadaş çevresine alışmakta zorluk çekmişlerdir. 1989 göçü öncesi halihazırda iş sahibi olan bireyler ise Türkiye'ye geldiklerinde çoğunlukla Bulgaristan'da yapmış oldukları ve tecrübe sahibi oldukları mesleklerine devam etmişlerdir. Önceki meslekleri dışında farklı sektörlerde çalışan bireyler de olmuştur. Ancak gelen herkes bu kadar şanslı olmamıştır. Dönemin ekonomik ve sosyal koşulları göz önüne alındığında 300.000'den fazla kişiyi 3 ay gibi

kısa bir sürede ülkesine alan Türk makamlarının, göçmenlere konut ve iş sağlama konusunda tedbirsiz yakalanması, göçmenlerin bazılarının Ağustos 1989'dan itibaren Bulgaristan'a dönmesine neden olmuştur (Ersoy McMeekin, 2013).

Türkiye, göç sonrası dönemde Bulgaristan'dan göçen Türklere mümkün olduğunca yardımcı olmuştur. Göç etmiş olan bireylere taksit ile ödeyebilecekleri yeni evler ve mevcut iş kollarında yeni kadrolar gibi kolaylıklar sağlamıştır.

3.2. Bulgaristan Hakkında Bilgiler

Bulgarların tarih sahnesine çıkışı milattan sonra ilk yüzyıllarda olmuştur.

Bulgaristan'ın ilk sakinleri Hint-Avrupa kökenli bir kavim olan Traklar'dır. Milatla birlikte bu topraklar önce Roma İmparatorluğu daha sonra da Bizans İmparatorluğu hakimiyetine girmiştir. M.S. 7. Yüzyılda bu topraklara yerleşen Bulgar kavim, Slavlar ve Traklar ile birlikte bu bölge üzerinde Bulgaristan'ın başlangıcı sayılan Bulgar Devleti'ni kurmuştur (Sofya Ticaret Müşavirliği, 2022: 18)

Bazı kaynaklara göre ise Bulgaristan'ın kuruluşunda etkili rol oynayan topluluk Bulgar Türkleridir. Çevik (2014) M.S. 680 yıllarında Karadeniz'in kuzeyinden gelen Bulgar Türklerinin bölgeye yerleşmesi ile bu topraklarda Bulgar hakimiyetinin başladığını belirtmektedir.

Bulgar Devleti'nin ömrü 14. Yüzyılda I. Murad'ın Rumeli'ye düzenlediği fetihlerle sona ermiş ve Bulgar Devleri Osmanlı Devleti'nin yönetimine girmiştir. 19. Yüzyıla kadar Osmanlı Devleti egemenliğinde azınlık bir grup olarak yaşayan Bulgarlar, bu devirde Osmanlı Devleti'nin siyasi olarak gerilemeye başlaması ve Çarlık Rusyası'nın Bulgarlara destek vermesi sonucunda bağımsızlık hareketi başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Osmanlı-Rus Savaşı'ndan yenilgiyle çıkması ve toprak kaybının başlamasıyla bağımsızlık ayaklanmaları başlamıştır. Bulgarlar 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşmasıyla hayallerinde yaşayan Büyük Bulgaristan'a sahip olamamaları da vergi yoluyla Osmanlı Devleti'ne bağlı olan ve prenslerini kendilerinin seçebildiği bir prensliğe sahip olmuşlardır (Vatansever, 2019: 153). Otuz yıl sonra 1908 yılında ise tam bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan, Çarlık olarak kurulmuş ve 1909 yılında Osmanlı Devleti tarafından da tanınmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında müttefik olduğu ülkeler yenildiği için Bulgaristan Çarlığı da yenik duruma düşmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Balkanlar'da ilerleyen Sovyet ordusunun da yardımıyla Georgi Dimitrov önderliğinde sosyalist rejime geçen ülke, soğuk savaş yıllarında Varşova Paktı'nın üyesi olmuştur (Sofya Ticaret Müşavirliği, 2022: 18). 1989 yılına kadar sosyalist yönetim şeklini benimseyen Bulgaristan'ın yönetim şekli bu yıldan sonra değişme yoluna girmiştir. 1989 yılında Doğu Almanya'nın liderinin devrilmesi ve ardından gelen Sovyet Rusya'da yaşanan gelişmeler, sosyalist yönetimdeki Bulgaristan'ı da etkilemiş ve Jivkov "saray darbesi" sonucu görevden alınmıştır (Yusuf, 2012). Bu yıldan sonra Bulgaristan'da daha ılıman bir siyaset benimsenmeye başlamıştır.

Sosyalist rejimden sonra demokratik bir yönetim benimseyen Bulgaristan ayrıca serbest piyasa ekonomisine de geçiş yapmıştır. Bulgaristan daha sonra 2 Nisan 2004'te NATO'ya üye olmuş ve bu üyelikten üç yıl sonra ise 1 Ocak 2007 tarihinde ise AB'ye girmiştir.

Günümüzde Bulgaristan Cumhuriyeti, Avrupa kıtasında yer alan bir Balkan ülkesidir. Bulgaristan, doğuda Karadeniz, güneydoğuda Türkiye ve güneyde ise Yunanistan ile komşudur. Batısında ise Kuzey Makedonya ve Sırbistan yer almaktadır. Kuzeyinde ise Romanya bulunmaktadır.

Şekil 1. Bulgaristan Haritası

(Kaynak: Anadolu Ajansı, 2022)

Bulgaristan Cumhuriyeti toplamda 265 belediyenin bulunduğu 28 idare bölgeden oluşmaktadır. Bulgaristan; Yukarı Cuma, Burgaz, Şumnu, Dobriç, Gabrova, Kırcaali, Hasköy, Köstendil, Lofça, Montana, Pazarcık, Pernik, Plevne, Filibe, Razgrad, Rusçuk, Silistre, İslimiye, Paşmaklı, Sofya (Başkent), Eski Zağra, Eski Cuma, Varna, Tırnova, Vidin, Vratsa ve Yambol şehirlerinden oluşmaktadır.

Bulgaristan Cumhuriyeti'nin devlet yapısı üniter olmakla beraber yürütme doğrudan seçimle başa gelen Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulundan oluşmaktadır.

Bulgaristan Cumhurbaşkanı beş yıllık bir süre için seçilmektedir. Cumhurbaşkanı Rumen Radev 22 Ocak 2017 yılında görevine başlamıştır. 21 Kasım 2021 tarihlerinde düzenlenen seçimlerde mevcut Cumhurbaşkanı Rumen Radev, ikinci defa seçilmiştir.

Parlamento dört yılda bir seçilen 240 milletvekilinden oluşmaktadır. Başbakan ve Bakanlar Kurulu, genel seçimlerin ardından Parlamento'da çoğunluğa sahip parti veya partiler arasından seçilmekte ve Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.

“Değişime Devam Ediyoruz İttifakı”, “Böyle Bir Millet Var Partisi”, “Demokratik Bulgaristan İttifakı” ve “Bulgaristan Sosyalist Partisi”nin Kiril Petrov Başbakanlığındaki koalisyon hükümeti 13 Aralık 2021 tarihinde Ulusal Meclis'te güvenoyu alarak göreve başlamıştır (TCDİB, 2022).

Bulgaristan'da nüfusun en yüksek olduğu şehir 1,3 milyondan fazla kişiyle başkent Sofya'dır. Sofya'yı Plovdiv ve Varna şehirleri izlemektedir. Bulgaristan'da yapılan son nüfus sayımı 2021 yılında yapılmıştır. Bu nüfus sayımı verilerine göre, Bulgaristan'da yaşayan toplam kişi sayısı 6 milyon 519 bin 789'dur. Bulgaristan toplam nüfusunun 508 bin 378 kişisi Türk kökenlidir. Bu bilgiye göre Bulgaristan toplam nüfusunun yüzde 8,4'ünü Bulgaristan'da yaşayan Türkler oluşturmaktadır. Öte yandan nüfusun yüzde 78,7'sini Bulgarlar, yüzde 4,4'ünü Romanlar oluşturmakta ve kalan yüzde 8,5'i de Bulgaristan'daki diğer etnik gruplar arasında paylaşılmaktadır (Bulgaristan'da 2021 Yılı, 2022).

Bulgaristan'da yaşayan en büyük azınlık grubunu nüfusun yüzde 8,4'ü ile Türkler oluşturmaktadır. İkinci büyük azınlık grubu ise yüze 4,4 ile Romanlardır. Bu

iki grup dışında Makedonlar, Ruslar, Yunanlar, Ermeniler, Rumenler ve Tatarlar da Bulgaristan yaşayan azınlık grupları arasındadır.

Bulgaristan'daki Ermeni nüfusu birkaç bin kişi olarak tahmin edilmektedir. Rus ve Yunan azınlık gruplarının genellikle kasabalarda yaşamaktadır. Rumen ve Kırım Tatarları ise daha çok köylerde yaşam sürmektedir (Britannica, 2022.)

Bu azınlık grupları dışında Pomak, Aşkenaz, Çerkes, Ermeni, Ulah, Ukraynalı ve Gagavuz azınlık grupları da Bulgaristan topraklarında yer almaktadır. 1956 yılında Bulgaristan'da yapılan nüfus sayımında Çingene, Makedon, Yahudi, Karakaşan, Çek, Arnavut, Alman, Macar ve Sırp milliyetlerine sahip kişilerin de belirtildiği görülmektedir (Şimşir, 2012)

Bulgaristan'da Türkler çeşitli bölgelerde yaşamaktadır. Günümüz Bulgaristan'ında Türklerin en yoğun yaşadığı şehirleri Kırcaali, Razgrad, Tırgovişte, Silistre ve Şumnu olarak sıralamak mümkündür. 2021 Bulgaristan nüfus sayımına göre Bulgaristan'da yaşayan Türkler Kırcaali'de halkın yüzde 64,5'ini, Razgrad'da 50,4'ünü, Eski Cuma'da yüzde 37,7'sini, Silistre'de yüzde 37,1'ini, Şumnu'da 31,3'ünü oluşturmaktadır (Bulgaristan'da 2021 Yılı, 2022).

Osmanlı İmparatorluğu'nun yürütmüş olduğu iskân politikası çerçevesinde Türkler günümüz Bulgaristan topraklarına yerleşmiştir. 20. Yüzyılın başlarında ortaya çıkan Osmanlı-Bulgaristan gerilimi Balkan Savaşlarından sonra giderek şiddetini arttırmıştır. Bu dönemde Bulgaristan'da ırkçılık artmış ve azınlıklar üzerine baskı politikaları yürütülmüştür. Bulgaristan, Bulgarlaştırma politikası ile entegrasyon sorunu olduğunu belirttiği en büyük azınlığı durumunda olan Türklere karşı baskılarını arttırarak sürdürmüştür.

Bulgaristan'da yaşayan Türkler bazı dönemlerde yaşanan sıkıntılardan dolayı Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllarda daha sonra 1950-1951 yıllarında ve 1969-1978 yıllarında Türkiye göç etmek durumunda kalmıştır. Ancak özellikle 1984 sonrası dönemden 1989'a kadar olan süreçte Bulgaristan'da yaşayan Türklere karşı yapılan asimilasyon politikaları Türklerin Türkiye'ye zorunlu olarak göç etmesini beraberinde getirmiştir.

Osmanlı döneminde günümüz Bulgaristan'ına yerleşen Türklerin nüfuslarındaki ilk büyük azalış Osmanlı-Rus Savaşı dönemiyle ortaya çıkmıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı esnasında ve savaş sonrası dönemde sivil halktan 500 bin ile 600 bin Türk'ün öldürüldüğü veya göçe zorlandığı bilinmektedir (Halaçoğlu, 2022)

Osmanlı-Rus Savaşı'ndan Bulgaristan'ın bağımsızlığına kadar olan süreçte Bulgaristan Emareti ile Doğu Rumeli vilayetinde 1880,1884,1887,192,1900 ve 1905 yıllarında sayımlar olmuştur.

Bulgaristan Emaretindeki 1880 sayımına göre Türk nüfusu 578.060 ile toplam nüfusun yüzde 28,8'ini oluşturmaktadır. Doğu Rumeli'deki Türk nüfusu 1880 sayımına göre 174.700 ile toplam nüfusun yüzde 21,41'ini oluşturmaktadır.

1884 yılına ait Bulgaristan Emareti ve Doğu Rumeli vilayetinde yaşayan Türklerin toplam nüfusu 727.772 ile toplam nüfusun yüzde 25'ini oluşturmaktadır. Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından yaklaşık yüzde 45 olan Türk varlığı yaşanan katliamlar ve göçler ile birlikte yüzde 25'e kadar düşmüştür (Yıldırım, 2020)

1887'den 1956 yılına kadar günümüz Bulgaristan bölgesinde yapılan sayımlardaki Türk ve Müslüman nüfusu şu şekildedir.

Tablo 1. 1887-1956 Yılları Arasında Yapılan Sayımlara Göre Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman Nüfusu

Sayım Yılları	Türk Nüfus	Müslüman Nüfus	Toplam Nüfus
1887	602.331	676.215	3.154.375
1892	569.728	643.258	3.310.713
1900	539.656	643.300	3.744.283
1905	505.439	603.084	4.035.575
1910	504.560	603.084	4.337.513
1926	577.555	825.774	5.478.741
1934	618.268	821.298	6.076.137
1956	656.028	?	7.613.709

Kaynak: Yıldırım, 2020.

Elde edilen veriler ışığında Bulgaristan’da yaşayan Türklerin sayısının genel nüfusa oranla giderek azaldığını söyleyebiliriz. Ancak Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında Bulgaristan’a yapılan göçlerin ve 1950-1951 yıllarında yapılan göçlerin de etkisini göz ardı etmemek gerekir.

Bulgaristan’da 1956’ya kadar olan sayımlarda milliyetlere, dinlere ve mezheplere göre resmi dağılım verilerine ulaşılabilirken 1956’dan sonra yapılan nüfus sayımlarında milliyet, din, mezhep ve etnik kökenlere göre resmi dağılım bilgilerine ulaşılamamaktadır.

1956 nüfus sayımından sonra 1965,1975, 1992,2001,2011 ve 2021 yıllarında da sayımlar olmuştur. Bu sayım sonuçlarına göre Türk nüfusu şöyledir:

Tablo 2. 1965-2011 Yılları Arasında Yapılan Sayımlara Göre Bulgaristan’daki Türk Nüfusu

Sayım Yılları	Türk Nüfus	Toplam Nüfus
1965	780.928	8.227.966
1975	730.728	8.727.771
1992	800.302	8.487.317
2001	746.664	7.928.901
2011	588.318	7.364.570

Kaynak: Yıldırım, 2020

1965-2011 yılları arasında yapılan Bulgaristan’daki nüfus sayımlarına göre Bulgaristan’da yaşayan Türklerin oranının giderek azaldığı görülmektedir. Burada 1989 yılında yapılan zorunlu göçün etkisi de görülmektedir.

Bulgaristan’da yapılan 7 Eylül 2021 yılı nüfus sayımı verilere göre ülke nüfusu 6.519.789 kişidir. Toplam nüfusun yüzde 8,4’ünü oluşturan 508.378 kişi ise Türk olarak belirtilmiştir (Bulgaristan İstatistik Kurumu, 2022)

3.3. Bulgaristan ve Türkiye Arasındaki İlişkiler

Komşu iki ülke olan Bulgaristan ve Türkiye arasındaki ilişkiler uzun yıllardır devam etmektedir. Bu iki ülke arasındaki ilişkiler siyasi, ekonomik, kültürel gibi çeşitli alanlarda kendini göstermektedir.

Türkiye ile Bulgaristan dost, komşu ve müttefik iki ülkedir. Bulgaristan'ın 1989 yılından sonra demokrasiye yönelmesi ve serbest piyasa ekonomisine geçmesiyle birlikte Türkiye ile olan ilişkileri gelişme göstermeye başlamıştır. Yaşanan gelişmeler sonucunda iki ülke arasındaki temas önceki dönemlere göre artış göstermiştir. Bulgaristan'ın Avrupa-Atlantik yapılarıyla bütünlük kurmasını Türkiye başından beri destekçisi olmuştur.

Türkiye ile ortak tarihsel, kültürel geçmişi olan ve sınır komşusu durumundaki Bulgaristan önemli bir ticaret ortağı konumundadır. Türkiye yapmış olduğu dış ticaretin bir bölümünü karayolları üzerinden gerçekleştirmektedir. Avrupa bölgesine yapmış olduğu ticaretlerin karayolu lojistik bölümü büyük ölçüde Bulgaristan üzerinden olmaktadır.

Bulgaristan için Balkan coğrafyasının merkezi konumunda yer aldığını söylemek mümkündür. Türkiye'de sanayi bakımından gelişmiş olan özellikle Marmara bölgesinde yer alan İstanbul, Kocaeli ve Bursa gibi şehirlere de oldukça yakındır. Bulgaristan 2007 yılında Avrupa Birliği'ne üye olmuştur. AB'ye üye olmasıyla halihazırda gümrük birliği içinde olan Türkiye ile arasındaki ticaretlerde gümrük vergisi kaldırılmıştır. Türk yatırımcılara çekici gelen bir nokta Bulgaristan'da kurumlar ve gelir vergisinin yüzde 10 oranında olmasıdır. Bulgaristan bu yönleriyle Türkiye için yatırım imkânı ve AB ülkelerine yapılan ticaretler için fırsat sunmaktadır. (Sofya Ticaret Müşavirliği, 2022)

3.4. 1989 Zorunlu Bulgaristan Göçü ile İlgili Yapılmış Çalışmalar

Çalışmanın bu kısmında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 yılında yapılmış zorunlu göç ile ilgili yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

Durmaz (2019), "Bitmeyen Muhacirlik: Balıkesir'de Göçmen Konutlarında Yaşayan 1989 Bulgaristan Göçmenleri" başlıklı tezinde 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden muhacirleri damgalama ve yabancı kavramları çerçevesinde ele

almış ve göçmenlerin entegrasyon sürecine soydaşlık bağının etkisini tartışmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Balıkesir’de yaşayan göçmenler ile görüşme yapılmış ve görüşme verileri yarı yapılandırılmış form ile toplanmıştır. Bulgaristan ve Türkiye’deki yaşam deneyimleri üzerinden çıkarımda bulunulmuştur.

“Bulgaristan’dan Türk Göçü (1985-1989)” adlı çalışmada İnginar (2010) 1989 göçü öncesi dönemde Bulgaristan sınırları içinde yaşayan Türk azınlıklarına karşı Bulgar yönetiminin yürütmüş olduğu asimilasyon politikalarını ve bu asimilasyon politikalarına karşı Türklerin almış oldukları tedbirleri, göstermiş oldukları tepkilerin olduğunu ancak alınan tedbirler ve tepkilerin yetersiz kaldığını açıklamaya çalışmıştır. Daha sonra Bulgaristan’da sınırlamalara ve yasaklamalara maruz kalan Türklerin 1989’da zorunlu olarak gerçekleştirdikleri göçü aktarmıştır.

Alişoğlu (2020) “Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göç Olgusu ve Türk Basımına Göre Analizi (1985-1989)” isimli çalışmasında Bulgaristan’dan yaşanan 1989 göçüne giden yolda Türklere uygulanan asimilasyon politikalarını Bulgaristan Komünist Partisi ve Anavatan Partisi’nin tutumlarını da göz önünde bulundurarak açıklamıştır. Yaşanan olaylar ışığında iki taraf arasındaki gelişmeleri analiz ederek aktarmıştır.

“1989 Zorunlu Göçü, Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu: Çanakkale Şirinlölü Bulgaristan Göçmenleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmada Borlat (2019), 1989 yılında yaşanan zorunlu göçü yaşayan Türk göçmenlerin göç öncesi ve sonrasında yaşadıkları siyasi, kültürel, dini, sosyal ve eğitim alanlarındaki değişimleri açıklamaya çalışmıştır. Araştırmasını 1989 göçü ile Çanakkale’nin Gökçeada ilçesine bağlı Şirinköy bölgesine yerleşen göçmenler ile sınırlandırmıştır. Araştırmasında katılımcılara yöneltilmiş olduğu sorulara karşılık bulduğu cevaplara yer vermiştir.

Mehmed (2015) “1989 Bulgaristan-Türkiye Göçü: “Yeniden Doğuş Süreci” Bellek ve Milliyetçilik İlişkisi” adlı çalışmasında Bulgaristan’ın 1984-1989 arası döneminde yaşanan durumları katılımcılardan almış olduğu bilgilerle aktarmaya çalışmıştır. Yaşanan göçün öncesi ve sonrası dönemlerine göçmenlik, milliyetçilik, Türkçülük gibi bağlamlarda vurgu yapmıştır.

“Öteki Olmak: 1989 Bulgaristan’dan Türkiye’ye Yapılan Göç Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma” adlı çalışmasında Çöl Güder (2020) benim çalışmamda da

olduğu gibi nitel araştırma yöntemini kullanmıştır. 1989 göçüne giden yoldaki asimilasyon sürecini, entegrasyon ve çifte vatandaşlık kavramlarını ele almıştır. 1989'da Türkiye'ye göç eden Türklere karşı öteki algısını bunun yanında göçmenliğin avantaj ve dezavantajlarına da araştırmasında yer vermiştir.

Özcan (2016) "Soğuk Savaş Döneminde Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göçü: Bursa Örneği" adlı çalışmasında özellikle soğuk savaş döneminden sonra Bulgaristan'daki Türklerin yaşamlarındaki değişimleri ele almıştır. Çalışmasını Bursa özelinde sınırlandırmış ve 1989 zorunlu göçü ile birlikte göçmenlerin neden Bursa'yı tercih ettiğinden bahsetmiştir. Aynı zamanda göçün Bursa bölgesine olan etkisini açıklamaya çalışmıştır.

"Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 ve 1989'da Türkiye'ye Göçleri ve İki Göçmen Grubunun Kültürel Özelliklerinin Karşılaştırılması: Bursa Örneği" adlı çalışmasında Pınar (2014) Bursa şehri özelinde 1950-51 ve 1989 göçünü yaşamış olan göçmenler ile görüşmüş ve bu göçmenler arasında karşılaştırma yapmıştır. 1989 zorunlu göçü öncesi Bulgar yönetiminin asimilasyon dönemini ve tarihsel süreci ele almıştır. 1989 göçünün sebep ve sonuçlarını katılımcıların paylaştıkları ile aktarmaya çalışmıştır.

Işık (2016) "Balkanlar'dan Türkiye'ye Son Büyük Göç Olarak 1989 Göçüne Giden Süreci" isimli çalışmasında neden 1989 göçünün meydana geldiğini ve bu göçe giden süreci ele almaya çalışmıştır. Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinin hangi boyutta olduğunu belirtmeye gayret göstermiştir. İki ülke arasında yaşanan siyasi gelişmeleri, gergin dönemleri ve Bulgaristan-Türkiye arasında daha önce yaşanmış göçleri de ele alarak 1989 göçünün oluşumuna dikkat çekmiştir.

1984-1989 yılları arasında Bulgaristan Türklerine uygulanan asimilasyon politikalarının ve buna bağlı olarak göç deneyimlerinin aktarımını amaçlayan Yorulmaz (2012), araştırması kapsamında Türkiye ve Bulgaristan'da yaşayan Bulgaristan Türkleriyle görüşmüştür. Araştırmada sonucunda 1984-1989 döneminde zorunlu göçe maruz bırakılan Bulgaristan Türklerinin, göç edenler ve göç etmeyenler olarak her iki tarafta da asimilasyona maruz bırakıldığı tespit eden araştırmacı, ayrıca 1984-1989 döneminde Bulgaristan'dan göç etmeyenlerin kendilerini ikinci, hatta

üçüncü sınıf vatandaş olarak gördüğü sonucuna ulaşmıştır. Bu dönemde Türkiye'ye göç eden görüşmecilerin ise göçü vatan toprağına geri gelmek olarak nitelendirdiğini belirlemiştir.

Üstün (2018), “Bulgaristan'dan 1989 Yılında Yalova'ya Göç Eden Türklerin Sosyo-Kültürel Yaşamı ve Süreç İçindeki Değişimi” başlıklı çalışmasında 1989 yılında Bulgaristan'dan Yalova'ya göç etmiş Türkler hakkında bilgi toplamak amacıyla sosyo-kültürel alandaki düğün, kına, müzik, oyun, kimlik, aidiyet gibi konuları incelemiş ve bu konulara ait değişiklikleri belirlemeye çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda 1989 yılında göç eden Bulgaristan Türklerinin gelenek ve göreneklerinde ve yaşam biçimlerinde çeşitli değişiklikler meydana geldiğini ortaya çıkarmıştır.

“Bulgaristan'da Türklere Yönelik Politikalar Ülkede Basınının Yaklaşımı: 1989 Göçü Örneğı” başlıklı tezinde Özgen (2012) 1989 yılında yaşanan ve büyük yankı uyandıran göçün Bulgar basını tarafından nasıl konu edildiğini araştırmıştır. Araştırma sonunda Jivkov hükümetinin, basın yayın organlarını kapsamlı ve çok yönlü biçimde manipüle ettiği, basının asimilasyonu haklı göstermeye çalıştığı ve yaşananları farklı değerlendirmeye çalıştığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Nizamoğlu (2022), “Bulgaristan Komünist Partisi Belgelerine Göre Zorla İsim Değiştirme Operasyonu ve 1989 Göçü” isimli çalışmasında Bulgaristan'da Türklere yönelik uygulanan zorunlu isim değişikliği politikasını ele almıştır. Araştırmada zorunlu isim değişikliğinin nedenleri, süreci ve sonuçlarından bahsedilmiş ayrıca Türkiye'de ve dünyadaki yankıları üzerinde durulmuştur.

Yılmaz (2008), “Jivkov döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye'ye göç olayı (Türk basınına göre)” adlı çalışmasında Jivkov döneminde yaşanan göçün Türk basınında nasıl yer aldığı üzerinde durulmuş ve sürecin öncesi ve sonrasını değerlendirmiştir.

Mutlu (2022) “Bulgaristan Türklerinin yaşadıkları ve göç hadisesi (1980-1990)” başlıklı çalışmasında ve Maral (2010) “Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 göçü” isimli çalışmalarında zorunlu göç öncesinde, sırasında ve sonrasında yaşananları ele almışlardır.

Demirhan (2019), “Sözlü Anlatımlarla 1984-1989 Yılları Arasında Bulgaristan’da Türklere Uygulanan Asimilasyon Politikaları” başlıklı çalışmasında tarihi süreç içerisinde yaşananlara yer vermiş ve bu süreci bir de 1989 yılında göç eden Türklerin yaşadıklarını anlattıkları belgelere dayandırmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KALANLARIN VE GİDENLERİN GÖZÜNDEN 1989 BULGARİSTAN GÖÇÜ VE SONRASI YAŞANANLAR

Çalışmanın bu bölümünde Bulgaristan’da yaşayan Türkler ile 1989 yılında Bulgaristan’dan Türkiye’ye göçen Türklerin görüşlerine yer verilmekte ve yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bulgular paylaşılmaktadır.

4.1. Bulgaristan’da Yaşayan Türklerin 1989 Göçü ile İlgili Görüşleri

Bulgaristan’da yaşayan Türklerle 1989’da Bulgaristan’dan yapılan zorunlu göç ile ilgili görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bulgular temalara ayrılarak belirlenmiştir. Bu temalar ise aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur. Bulgaristan’da görüşülen katılımcılar ile ilgili demografik bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2’de yer almaktadır:

Tablo 3. Bulgaristan’da yaşayan Türk katılımcıların cinsiyetleri

Cinsiyet	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Erkek	12	80
Kadın	3	20
Toplam	15	100

Tablo 3’e bakıldığında toplam 15 katılımcının 12’sinin erkek geri kalan 3 katılımcının ise kadın olduğu görülmektedir. Kadın katılımcı sayısının az olmasının temel sebebi kadınların 1989’da Bulgaristan’dan yapılan zorunlu göç hakkında konuşmaktan çekinmeleridir. Bu konuda erkek katılımcıların katkısı daha fazla olmuştur. Tablo 4’te katılımcıların yaş aralıklarına yer verilmiştir:

Tablo 4. Bulgaristan’da yaşayan Türk katılımcıların yaş aralıkları

Yaş Aralığı	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
25-40	0	0
41-55	2	13,33
56-70	5	33,33
71+	8	53,33
Toplam	15	100

Bulgaristan’da yaşayan Türk katılımcıların yaş aralığına göre dağılımları incelendiğinde katılımcıların %53,3’ünün 71 yaş ve üzeri olduğu, %33,3’ünün ise 56-70 yaş aralığında olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcı yaşlarının bu aralıklarda seyretmesinin nedeni 1989 yılında ilgili katılımcıların yaşlarının genç olması ve göç sürecini şahsen yaşamalarıdır. Bulgaristan’da yaşayan katılımcı Türklerin yaş ortalamasının yüksek olmasının sebebi olarak; uzun yıllardan beri yaşadıkları bölgeden kopamadıkları, doğup büyüdüğü toprakları ve sahip oldukları çevrelerini kolayca bırakamadıkları için Bulgaristan’da yaşamayı tercih ettikleri söylenebilir. 40 yaş ve altındaki katılımcıların olmamasının sebebi ise 1989 yılında ilgili yaş aralığındaki kişilerin yaşının küçük olması nedeniyle süreci hatırlamamaları, bir kısmının ise henüz doğmamış olduğu göz önünde bulundurulduğunda şahsen süreci yaşamamış olmalarıdır.

4.1.1. Bulgaristan’dan Türkiye’ye Göç Etme Düşüncesi

Bulgaristan’da yaşayan Türklere araştırmacı tarafından “1989 yılında yaşanan olaylardan sonra Türkiye’ye göç etmeyi düşündünüz mü?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 5’te bu soruya verilen cevaplar yer almaktadır:

Tablo 5. “1989 yılında yaşanan olaylardan sonra Türkiye’ye göç etmeyi düşündünüz mü?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	15	100
Hayır	0	0
Toplam	15	100

Soruya verilen cevaplara bakıldığında katılımcıların hepsinin evet cevabı verdiği görülmektedir. Ancak süreçte ve sonrasında yaşanan sıkıntılar neticesinde tekrar Bulgaristan’a göçmüşler ya da hiç Türkiye’ye gidememişlerdir. Bir kısmı ise göçmeyi düşünmüş ancak icraata dökememiştir. Bu soru ile ilgili sadece düşünme aşamasında kalan bazı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Tabi. Sadece ben değil yani bütün halkımız öyle düşündü. Bir an önce Türkiye’ye kapılar açılsın, herkes vatanına ulaşsın diye herkesler böyle düşündü yani.” (BG14)

Katılımcı BG14 o dönem herkesin göç etmeyi düşündüğünü, anavatan olarak gördükleri Türkiye’ye ulaşma isteklerini belirtmektedir. Katılımcı BG4 ise bu düşünceye neden olan dönemin siyasi havasını örnekler ile anlatmıştır:

“Düşündük tabi. Burada zahmet gördük. Adlarımızı değiştirmek için bize çok eziyet yaptılar. Bulgaristan’ın her köşesinden polis gönderdiler Kırcaali’ye. Türkçeyi yasak ettiler. Konuşmayacaksınız, böyle yapmayacaksınız dediler. Hatta muhtar dairesi vardı bizim orayı yaktılar. Üstü yandı sadece duvarları kaldı...” (BG4)

Türkiye’ye göç etmeyi düşünüp sınırdan geri dönmek zorunda kalan katılımcı BG1 ise geri dönme sebebini şöyle açıklamaktadır:

“...Burada olanlar, hepimiz kuyruktaydık Kapıkule için fakat olmadı gidemedik. Sonra vize için gittik vize de verilmedi, burada kaldık.” (BG1)

Göçün başladığı zaman sınır kapılarında yaşanan yoğunluk sebebiyle bazı Türk vatandaşları sınırdan geçebilirken bazıları ise beklemlerine rağmen sınırdan geçememiştir. Vize almak istediklerinde de gerekli vizeyi alamayan Türkler mecburen Bulgaristan’da yaşamaya devam etmiştir. Bazıları ise çocuklarının eğitiminden dolayı gidememiştir. Katılımcı BG15 göç sürecinde ailesinin verdiği kararı ve Türkiye’ye neden gidemediklerini şöyle ifade etmiştir:

“...1989 olayları, zorunlu göç döneminde biz biraz daha küçük yaşlardaydık ancak büyüklerimiz göç etmeyi düşünmüşlerdi. Ama bizim aldığımız eğitim aksamasın diye büyüklerimiz, anne-babamız tabi burada kalmayı eğitimi tamamladıktan sonra Türkiye’ye göç etmeyi hedeflemişlerdi. Tabi daha sonrasında kapanınca biz gidemedik. Burada kalanlardan olduk.” (BG15)

“1989 yılında yaşanan olaylardan sonra Türkiye’ye göç etmeyi düşündünüz mü?” sorusunun cevaplarına bakıldığında o dönem Bulgaristan’da yaşayan Türklerin kendilerine uygulanan baskılardan kaçmak için Türkiye’ye göç etmek istediğini söylemek mümkündür. Bir kısmı bunu gerçekleştirse de bir kısmı ise sonuca ulaşamayarak bazıları ise düşünce aşamasında kalıp harekete geçmeyerek Bulgaristan topraklarında kalmaya devam etmiştir.

4.1.2. 1989 Zorunlu Göç Döneminde Yaşanan Türk Kimliği ile İlgili Sorunlar

Bulgaristan’da zorunlu göç dönemi sürecini yaşayan Türklere, “O dönemde Türk kimliğinizle ilgili sorunlar yaşadınız mı?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar Tablo 6’da belirtilmiştir.

Tablo 6. “O dönemde Türk kimliğinizle ilgili sorunlar yaşadınız mı?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	13	86,66
Hayır	2	13,33
Toplam	15	100

Soruya göre alınan yanıtlara bakıldığında katılımcıların yüzde 86,66'sı sorun yaşadığını dile getirmiştir. Sorun yaşayan katılımcıların büyük bir kısmı bu sorunların başında ad değişikliğinden kaynaklandığını belirtmiştir. Ad değişikliği ile ilgili katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Komünizm döneminde isimlerimizi değiştirdiler. Bulgar adı koydular, zorunlu olarak değil gönüllü olarak. (BG1)

BG1 Ad değişikliği yapıldığını ancak bu değişikliğin gönüllülük esasına bağlı olduğunu ifade etmiştir. BG4 ise ad değişikliği ile ilgili sorununu şöyle izah etmiştir:

Yaşadık, yaşadık. Türk adlarını değiştirmek için. Çok zor verdiler bize adlarımızı. Bulgar adı yaptılar ya. Benim adım M...n oldu, ama benim adım M...t . Bulgar adı koydular. Ben de M...n koydum adımlı. M...n diye bayağı bir zaman gitti. Babamın adı E...h ama E...l oldu. Adları değiştirmek için babam kaçtı. Bizim kendi korularımız var hatta oralara saklanmış ama kaçsa da buldular. Adlarımızı değiştirdiler. (BG4)

BG4 ise isim değişikliğinin zorunlu olduğunu ve isim değişikliği yapmamak için babasının kaçtığını ancak yine de yakalandığını ve isimlerinin değiştiğini ifade etmiştir.

BG5 yaşanan ad değişikliği sorununu, BG4'ün ifadelerine benzer nitelikte şu sözleri ile desteklemiştir:

1984'ten 1989'a kadar yaşadık. 1984 senesinden 1985 senesinin başına kadar bütün Türklerin adlarını zorbalıkla değiştirmek istediler. Askeriye, jandarma geldi. Başka kasabadan insan getirdiler buraya, zorla adlarımızı değiştirmek istediler ve bunu yaptılar.

Verilen cevaplar doğrultusunda Bulgaristan'ın 1984 yılından başlayıp 1985 yılına kadar baskı kurarak ad değiştirme politikası yürüttüğü görülmektedir. Bulgaristan Devleti, güvenlik güçlerini Bulgaristan'da yaşayan Türklerin evlerine göndererek elindeki listelerde yer alan Bulgar isimlerini seçmeleri gerektiğini bildirmiştir. Burada katılımcıların ifadelerine göre isim değiştirmek zorunlu ancak ismin seçilmesi gönüllülük esasına dayandırılmış olmasıdır. Katılımcılar istemeyerek de olsa Türk isimlerine yakın olan isimleri seçmeye çalışmıştır.

Sorun yaşadığını belirten katılımcılar ad değişikliği probleminin ne kadar sürdüğünü ve problemin ne zaman ortadan kalktığını da açıklamışlardır.

BG1 katılımcısının cevabına göre ad değişikliği durumu 1989 yılına kadar sürmüştür. Bu durumu şu cümleler ile ifade etmiştir:

“...Fakat sonra 1989’da demokrasi geldi. İsteyen Bulgar adıyla devam etti isteyen Türk isimleriyle, isimlerimizi alabildik. Türk isimlerimizi alabildik. Sonra biraz rahatladık. Bizim Türklerden de olsa isimlerini almayanlar oldu. Bulgar isimlerine daha iyi itibar var diye Avrupa’ya gittiler, Türkiye’ye gittiler. O sebeple isimlerini almayanlar da olmuştur. Ama çoğumuz isimlerimizi aldık.” (BG1)

BG5 katılımcısının ad değiştirme sorununun ne zaman sona erdiği ile ilgili cevabı ise şöyledir:

“1984-1985 senelerinden 1989’a kadar vefat edenlerin cenazelerinin hepsi Bulgar adlarıyla defnedildi. Artık 1989’dan sonra başka bir döneme girildi ve o işler artık iki tarafın da anlaşmasıyla biraz daha rahatladı. Şimdi artık herkes kendi iradesiyle adlarını aldı. Almayanlar da var, o çeşit insanlar da var aramızda daha. Hala daha var, ne de olsa işini kaybetmemek istiyor. Herkesin kendi anlayışı ve görüşüne bağlıdır.” (BG5)

Bulgaristan’da baskı döneminin sona ermesinden sonra demokratikleşme ile beraber orada yaşayan Türklerin sahip olduğu adlarını geri alabildikleri anlaşılmaktadır. Ancak bazı kişilerin itibar, ekonomik kazanç vb. kazanımlarının zarara uğramaması için sonradan verilmiş olan Bulgar adlarını değiştirmedikleri görülmektedir.

Ad değiştirme sorununun yanı sıra katılımcılar o dönemde ibadet özgürlüklerinin, dinî faaliyetlerinin ve Türkçe konuşmanın da yasaklanmış olduğundan bahsetmiştir. Bu konuyla alakalı olarak BG14 şunları söylemiştir:

“...Mesela ibadet yapmak, namaz kılmak gibi. Müslümanın birinci şartı budur. Bu çeşit şeyler yasaktı. Bunları tam anlamıyla yerine getiremezdik. Hatta evleri bile yoklardı, evlerde bile yasaktı.” (BG14)

İbadet, dini etkinlikler ve Türkçe konuşma yasağı ile ilgili olarak BG15 ise şunları dile getirmiştir:

“...Bulgaristan’da özellikle komünizm döneminde bazı değerler, bazı şeyler yasaklanmıştı. Bunlar tabi bir tanesi dini hayat, camiler, dini faaliyetler yasaklanmıştı. Türkçe konuşma, ana dilinde konuşma, ana dilinde programlar düzenleme gibi şeyler yasaklanmıştı. Bizim örf adetlerimiz ha keza yasaklanmıştı.”
(B15)

BG11 ise Türkçe konuşma yasağı sorununa şöyle değinmiştir:

“...89 zamanında vardı öyle şeyler. İzin vermezlerdi Türkçe konuşmaya, sıkıntılar vardı.” (BG11)

“O dönemde Türk kimliğiniz ile ilgili sorunlar yaşadınız mı?” Sorusuna verilen yanıtlar göz önüne alındığında genel anlamda ad değişikliği, dinî faaliyetlerin engellenmesi ve Türkçe konuşmanın yasaklanması gibi problemlerin yaşandığı anlaşılmaktadır. Yaşanan bu problemlerin 1984-1989 yılları arasında olduğu ve 1989’dan sonra demokratik ortamın oluşması ile birlikte artık bu sorunların yaşanmadığı bilgisi katılımcılar tarafından verilmiştir.

4.1.3. 1989 Yılından Sonra Mesleklerdeki Durumlar

1989 senesinde gerçekleşen zorunlu göç sonrası Bulgaristan’daki Türk bireylerin daha önce sahip olduğu mesleklerinin zorunlu göç sonrası değişip değişmediği ve zorunlu göç sonrası meslekleri ile alakalı sıkıntılar yaşayıp yaşamadıklarını öğrenebilmek amacıyla katılımcılara “1989 yılından sonra sahip olduğunuz mesleğinizle ilgili bir değişim oldu mu? İşinizle ilgili sıkıntılar yaşadınız mı? Yaşadıysanız nelerdir?” soruları yöneltilmiştir.

Katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar doğrultusunda mesleklerinin değişime uğradığını ve mesleklerinin değişime uğramadığını söyleyenlerin verileri Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. “1989 yılından sonra sahip olduğunuz mesleğinizle ilgili bir değişim oldu mu?” Sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	2	13,33
Hayır	13	86,66
Toplam	15	100

1989’dan sonra mesleğinde değişim olan katılımcılardan BG6 yanıtında şu ifadelerle yer vermiştir:

“Evet, oldu sayılır. Çünkü ben Bulgar Koreografisi okudum ve 1989’dan sonra yaklaşık 27 yıldan beri Türk Kültür Derneği’nde Türk folklor ekibi çalıştırıyorum. Önceden Bulgar folklor ekibi çalıştırıyordum.” (BG6)

Katılımcı BG6’nın 1989’dan sonra Türk folklor ekibini çalıştırıyor olması, Bulgaristan Devleti’ne karşı olan tutumunun değişimden kaynaklandığı düşünülmektedir. Türk Kültür Derneği’nin Bulgaristan’daki varlığı ve katılımcı BG6’nın da uzun yıllardır Türk folklor ekibini çalıştırması Türk kültürünün Bulgaristan’da devam edebildiğini göstermektedir.

Bulgaristan’da 1989’dan sonra önceki mesleği değişime uğramayan bireyler de olmuştur. 1989’dan sonra mesleğinde değişim olmayan katılımcı BG1 bu konu hakkında şunları söylemiştir:

“Benim mesleğimde değişim olmadı. Ben zaten tarımda çalışıyordum. Devam ettim. Sonra tarımda kendi işlerimi yapmaya başladım. O zamana gelince, önceden kooperatifler vardı. Birlikte çalışırdık. Fakat herkes toprağını geri aldı, hayvanlarını geri aldı. Hayvancılıkta ve tarımda çalışıyordum. Bugüne bugün 72 yaşındayım hala tarımda çalışmaya devam ediyorum.” (BG1)

1989 sonrasında mesleğinde değişim olmayan katılımcı BG1’in ifadelerine göre 1989’dan önce tarımda kooperatifleşme varken, 1989’dan sonra toprak sahibi olan bireylerin artık birlikte çalışmadığını ve tarımsal faaliyetlerini kendilerinin gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların 1989 zorunlu göç döneminde meslekleri ile sıkıntı yaşadıklarını söyleyenlerin verileri Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8. “İşinizle ilgili sıkıntılar yaşadınız mı?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	8	53,33
Hayır	7	46,66
Toplam	15	100

Toplanan verilere göre 1989 göçü ve sonrasında mesleklerinde sıkıntı yaşayanların toplam katılımcıların %53,33’ünü oluşturduğu görülmektedir. Bu oranın mesleğinde sıkıntı yaşamayan katılımcılar ile oldukça yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Mesleği ile ilgili sıkıntı yaşayan katılımcılardan BG10, 1989 zorunlu göç sürecinde belli bir müddet işsiz kaldığını belirtmiştir. Katılımcı BG10 ilgili soruyu ise şöyle yanıtlamıştır:

“Biz zaten kovulmuştuk meslekten, ben öğretmendim. 1 sene işsiz kaldım. Sonra devam ettim, işe kabul edildim.” (BG10)

Katılımcı BG10 1989 zorunlu göçünün başlamasından sonra kovulduğunu ve yaklaşık bir sene sonra tekrar işe alındığını söylemektedir. 1989 döneminde Bulgaristan’da mesleğini yapan Türklerin işten kolayca çıkarılabildiği ve 1989’dan sonra baskıların azalmasıyla tekrar mesleklerini yapabildikleri söylenebilir.

Mesleğinde sıkıntı yaşayan bir diğer katılımcı da BG12’dir. Katılımcı BG12’nin aynı soruya verdiği cevap ise şöyledir:

“...istediğimiz yerde iş bulamadık. Türk olduğumuz için sıkıntı yaşadık. Devlet kolaylık sağlamadı. Türk işçi olduğumuz için.” (BG12)

BG12'nin ifadelerine göre Bulgaristan'da yaşayan bir Türk olarak meslek bulmakta zorluk çektiği anlaşılmaktadır. Türk olduğu için Bulgaristan Devleti'nin de meslek edindirme konusunda yardımcı olmadığını belirtmektedir.

Katılımcı BG13 yanıtında şu ifadelere yer vermiştir:

“Tabi bazı kişiler yaşadı bazı kişiler yaşamadı. Kimisini bizim aramızda ajan gördüler. Ajan gördükleri kişilere sıkıntılar oldu. Ama ben gibi ses etmeyen kişiler sıkıntı görmedi.” (BG13)

Katılımcı BG13'ün ifadesine göre çalışan Türklerin bazılarının gizli şekilde bilgiler edinmeye çalışan kişiler olarak görüldüğü ve sorunlar yaşadığı söylenebilir. Ancak dikkat çekmeyen ve işi yapan kişilerin problem yaşamadığını belirtmektedir.

BG14 ise bu soruya şöyle yanıt vermiştir:

“Burada halk ne vakit yola çekildi o vakit burada insanlar işsiz kaldı ve çok zahmet çekti. Fabrikalar kapandı. Bazılarını kendileri kapattılar, bazılarını iş yapamadığı için kapandı. İş zorluğu çok oldu. Sonra da başka yere gidemedi insanlar, o çeşit çok zahmet çektiler. Ancak bu kadar bilebiliyorum.” (BG14)

Katılımcı BG14'ün verdiği cevaba göre, 1989'da Türklerin Bulgaristan'dan göç etmeye başlamasıyla Bulgaristan'daki bazı fabrikaların üretimlerini durdurmak zorunda kaldığı ve o dönemde iş bulmanın zorlaştığı söylenebilir.

Katılımcı BG4 zorunlu göç döneminde yaşadığı zorlukları içeren bir anısını paylaşmıştır:

“Ben Sofya'da çalıştım. Ben Sofya'ya işçi götürdüm. Sofya'da işçiler vardı, ben çok kuruculuktan anlamazdım ama sen yapacaksın dediler. Kazma kürek alırsın dediler. 1989 yıllarında Sofya'dan işçilerle gelirken burada her yerde polisler vardı. Geçerken senin her şeyini yokluyorlardı polisler. Polisler pasaportuna bakıyorlar, inceliyorlar. Gelirken iki tane polis gece 2-3 gibi bizi durdurdu. Bizi indirdiler arabadan. Bize soru sormaya başladılar, arabayı karıştırdılar. Arabada yapıştırıcı buldular. Bunları nereden çaldınız, ne yaptınız diye soru sormaya başladılar. Polislerin ikisi de sarhoş bizi de salmıyorlar. Öldürseler bizi öldürecekler. Saat biraz geçince saldılar bizi. O zahmeti orada gördük yani,

Sofya'dan gelirken. O zamanlarda bütün Bulgaristan polisleri buralardaydı.”
(BG4)

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplardan yola çıkarak, 1989 zorunlu göç süreci ve sonrasında Türk oldukları için Bulgaristan'da işlerinden bir süre uzak kaldıkları ve mesleklerini kaybetmemek için bazı Türklerin sonradan verilen Bulgar isimleri ile çalışmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır. Bunun yanında o dönemde Bulgaristan'da kalan Türklerin iş bulmakta zorlandıkları da söylenebilir.

4.1.4. Bulgaristan'da Türklerin Almış Oldukları Eğitimin Değerlendirilmesi ve Yaşadıkları Problemler

1989 zorunlu göçü öncesi Bulgaristan'da yaşayan Türk bireylerin aldıkları eğitimin değerlendirilmesi ve eğer eğitimleri ile ilgili sorun yaşadılar ise yaşadıkları bu sorunları belirlemek amacıyla katılımcılara “Bulgaristan'da aldığınız eğitimi nasıl değerlendirirsiniz? Eğitim alırken sıkıntı yaşadığınız durumlar oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir.

Bu konuyla ilgili olarak katılımcı BG4 yaşadığı dönemde Bulgaristan'daki eğitimi şu sözlerle ifade etmektedir:

“Rahat okudum. Ben burada medresede okurken öyle bir şeyler yoktu yani. Ben köyden gelirdim o zaman otobüs falan yoktu yani yürüyerek geliyordum. 4 sene okudum ben medresede. Ama zoru zoruna Bulgarcada ezberliyorsun. Kur'an dersi vardı, din dersi vardı onlar haftada bir gün oluyordu. Yani burada da zor bitirdim medreseyi. Çünkü Bulgaristan tarihini okuyorsun, ezberliyorsun. Tarih dersi var bunların hepsini ezberliyorsun. Coğrafya, tarih, Kur'an dersleri... Bir din dersi ve matematik dersi Türkçe olarak veriliyordu, geri kalanı Bulgarcaydı. Muallimler de Türk ama tarih dersini verenler Bulgar muallimdi.” (BG4)

Katılımcı BG4'ün vermiş olduğu cevaba göre Bulgar tarihini okumak, ezberlemek ve derslerin birçoğunu Bulgarca okumanın zor olduğu anlaşılmaktadır. Bulgar tarihini öğreten öğretmenlerin Bulgar olduğunu ve Türkçe olarak verilen derslerin sadece din dersi ve matematik dersi olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı BG5 yine Bulgaristan'da eğitim aldığı dönemde yaşadıkları şu şekildedir:

“Bulgaristan’da Bulgarca, Türkçe okurduk zamanında. Fakat bir zaman geldi Bulgarca okumaya başladık. Bulgar devletinde yaşadığın gibi ne de olmuş olsa o devletin dilini öğrenmen lazım. Çok şükür Allah bin bereket versin biz Türk dilini unutmadık. Bazı engeller oldu mu, oldu. Oluyor daha olmakta da. Ama bunlar geçici bir zaman içinmiş herhalde, işler biraz daha rahatladı şimdi. İnsanlar daha serbest.” (BG5)

Katılımcı BG5’in ifadesine göre önceden Türkçe eğitim alınabiliyorken daha sonra sadece Bulgarca eğitim alınabildiği anlaşılmaktadır. Bazı engellemelerin olduğunu ancak kendilerinin Türkçeyi unutmadığını söylemektedir. Ancak yapılan bu engellemelerin kalıcı olmadığı günümüzde Bulgaristan’daki Türklerin daha rahat oldukları söylenebilir.

4.1.5. Okullarda Türkçe Konuşabilme Durumu

Bulgaristan’da yaşayan Türklerin eğitim aldıkları dönemlerde okullarda Türkçe konuşup konuşamadıklarını anlayabilmek amacıyla katılımcılara “Okulda eğitim alırken Türkçe konuşabildiniz mi?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların eğitim aldıkları süre boyunca okudukları okullarda Türkçe konuşmanın yasak olup olmadığı verisi Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. “Okulda eğitim alırken Türkçe konuşabildiniz mi?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	6	40
Hayır	9	60
Toplam	15	100

Tabloda gösterilen veriler neticesinde katılımcıların eğitim aldıkları dönemde okullarda Türkçe konuşmanın yasak olduğunu söyleyenlerin oranı %40’tır.

BG10 katılımcısının okullardaki Türkçe konuşma yasağı ile ilgili vermiş olduğu cevap şu şekildedir:

“Türkçe konuşamazdık 1989’a kadar. Yasaktı, ceza veriyorlardı.” (BG10)

Katılımcı BG10 eğitim aldığı dönemde okulda Türkçe konuşmanın yasak olduğunu ve Türkçe konuşulduğunda ceza verildiğini söylemektedir.

Katılımcı BG1 ise eğitim gördüğü yıllarda Türkçe konuşmanın yasak olmadığını söylemiş ve daha sonraki dönemlerde yaşanan değişimden şöyle bahsetmiştir:

“Bizim zamanımızda okulda Türkçe konuşmak yasak değildi. Türkçe okuduk üçüncü sınıfa kadar, düz Türkçeydi. Daha Sonra Bulgarca oldu. Öyle öyle alıştırdılar bizi.” (BG1)

Katılımcı BG1 eğitim almış olduğu üçüncü sınıfa kadar olan dönemde Türkçe konuşabildiğini ancak daha sonra kendilerini Bulgarcaya alıştırdıklarını belirtmektedir. BG1 katılımcısı şu cümleleri de eklemiştir:

“Biz Bulgarca okuduk. Türkçe saatler vardı bizim zamanımızda, diyelim haftada iki defa anadilini okumak, sonradan kaldırdı onu komünistler. Şimdi 1989’dan sonra demokrasi geldikten sonra seçmeli olarak kaldı Türkçe. Mesela şimdi Türkçe yabancı dil gibi okunuyor. Türkçeyi ana dilimizden biliyoruz zaten deyip çocuklarını İngilizce, Almanca, Fransızca okuyorlar. Bizim zamanımızda zorunluydu Türkçe okumak.” (BG1)

Katılımcı BG1 günümüzde Bulgaristan’da yaşayan Türk ailelerin çocuklarının okullarda yabancı dil olarak okutulan Türkçeyi seçmediklerini bunun yerine Avrupa’da daha sık konuşulan dilleri seçtiklerini belirtmektedir. Katılımcı BG1 kendisinin eğitim aldığı dönemde Türkçe’nin seçmeli ders olarak okutulmadığından bahsetmektedir.

Bulgaristan’da aldığı eğitim döneminde okullarda Türkçe konuşma durumunu BG6 ise şöyle ifade etmektedir:

“Tabi konuşuyorduk. Evet, benim zamanımda konuşuyorduk. Sıkıntı şu 1985’ten 1989’a kadar adları değiştirdikten sonra, ama ben şahsen hiçbir sıkıntı

yaşamadım. Çünkü ben belediye tiyatrosunda çalıştığım için bize fazla sıkıntı yaratmadılar. Çünkü biz ne politikayla uğraşırız ne de öyle şeylerle.” (BG6)

Katılımcı BG6 Bulgaristan’da eğitim aldığı dönemde Türkçe konuşulabildiğini ancak 1985-1989 arası dönemde sıkıntıların olduğunu söylemektedir. Ancak kendisinin bu konu hakkında problem yaşamadığını belirtmektedir.

Katılımcı BG14 okullarda Türkçe konuşma yasağının, eğitim aldığı dönemdeki ve daha sonrasındaki dönemlerdeki durumunu şu şekilde izah etmeye çalışmıştır:

“Şimdi bu evvelki nesillerde olurdu. Bizim için Türkçe’nin kolayını bulamazlardı. Çünkü biz kalabalığız ya tam manasıyla kolayını bulamazlardı. Yasaktı, müsaade etmezler. Çünkü Bulgarca okuyorsun, Bulgaristan’dasın. Bu sebepten hepten de gevşek değildi meseleler. Çocuksun, fazla üstüne gelmezlerdi ama yani kanunca yasaktı. Sonra bu Türkçe meseleleri, artık 1989’a yakın dönemleri söylüyorum, o zaman hepten sıklaştı Türkçe hepten yasaklandı. Bizim çocukluğumuzda başkaydı sonradan daha başka oldu. Daha zor oldu.” (BG14)

Katılımcı BG14, 1989’dan önce Türkçe konuşmanın kanunen yasak olduğunu ancak çocuk oldukları dönemde bu konu hakkında çok fazla üstlerine gelmediklerini söylemiştir. 1989’dan sonra ise Türkçe’nin konuşulmasının tamamen yasaklandığını ve 1989 öncesi dönemden daha farklı ve zor olduğunu belirtmektedir.

Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar çerçevesinde 1989 göçüne yakın zamanlarda özellikle 1984-1989 arası dönemde okullarda Türkçe konuşma özgürlüğünden bahsetmek zordur. Daha eski dönemlerde eğitim almış olan katılımcıların okullarda Türkçe konuşabildiğini, 1989 zorunlu göçüne yakın zamanlarda eğitim alanların ise okullarda Türkçe konuşamadıklarını söylemek mümkün görünmektedir. Günümüzde Bulgaristan’da eğitim gören küçük yaşta bireylerin ise Türkçeyi zaten ailelerinden öğrendikleri için, okulda yabancı ders olarak Türkçe yerine diğer Avrupa dillerini tercih ettikleri söylenebilir.

4.1.6. Todor Jivkov Dönemi Sonrası Günlük ve Siyasi Yaşamdaki Farklılıklar

Baskıların hissedildiği Todor Jivkov döneminin ardından Bulgaristan'daki gündelik ve siyasi havayı anlayabilmek için katılımcılara “Todor Jivkov döneminden sonra Bulgaristan’da günlük hayatta ve siyasi anlamda yumuşamalar yaşandı mı?” sorusu sorulmuştur.

Tablo 10.“Todor Jivkov döneminden sonra Bulgaristan’da günlük hayatta ve siyasi anlamda yumuşamalar yaşandı mı?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Oldu	11	73,33
Olmadı	2	13,33
Nötr	2	13,33
Toplam	15	100

Tablo 10’a göre Todor Jivkov döneminden sonra Bulgaristan’da günlük hayatta ve siyasi anlamda yumuşamanın olduğunu belirten katılımcıların oranı yüzde 73,33’ dür. Diğer yandan bu soruya oldu ya da olmadı olarak cevap vermeyip hissedilir bir değişimin olmadığını söyleyen katılımcıların oranı ise yüzde 13,33 olarak belirtilmiştir.

Soruya olmadı cevabı veren katılımcı BG2, düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir.

“Jivkov gittikten sonra hepten rahatsız kaldık. Jivkov döneminde daha iyiydik. Her şeyimiz iyiydi. Çalışmamız, işimiz, okulumuz, yaşamımız çok iyiydi. Jivkov döneminden sonra kötü oldu.” (BG2)

Katılımcı BG2 Todor Jivkov döneminde Bulgaristan’daki yaşamının sonraki döneme göre daha iyi olduğunu belirtmektedir.

Soruya oldu ya da olmadı cevapları dışında yaşantısında Jivkov dönemine göre daha sonraki dönemlerde belirgin bir farklılığın olmadığını belirten katılımcı BG8 cevabını şöyle dile getirmiştir:

“Rahatlık oldu mu dersen, ben daha önceden de hiçbir şey görmediğim gibi sonraki hayatımı da rahat geçirdim. Hiçbir sorun yaşamadım.” (BG8)

Katılımcı BG8 Todor Jivkov dönemi ve sonrasındaki dönemlerde rahat bir hayat sürdürdüğünü ve günlük hayatta, siyasi anlamda kendisinin olumsuz veya olumlu anlamda bir durum hissetmediği söylenebilir.

Yöneltilen soruya katılımcıların büyük bir kısmıyla da aynı görüşte yer alan BG15 oldu yanıtını vermiştir. BG15 cevabında şu bilgileri paylaşmıştır:

“Todor Jivkov döneminden sonra Bulgaristan’da şartlar, imkânlar tamamen değişti. Todor Jivkov döneminde, komünizm döneminde bizim asıl değerlerimiz yasaklanmıştı. Biz hiçbir dinî faaliyet, hiçbir kültürel inancımıza yönelik herhangi bir etkinlik, bir program yapamıyorduk. Türkçe dahi konuşamıyorduk. Türkçe kitap okuyamıyorduk, Türkçe televizyon izleyemiyorduk. Dünya’dan tamamen izole haldeydik. Tabi demokrasinin gelişiyile Bulgaristan’da imkânlar da farklı oldu şartlar değişti.

Belli bir zaman sonra Avrupa Birliği’ne üyelik söz konusu oldu. Daha sonra üye durumuna geldik. Şu anda tabi kıyaslanamayacak durumdayız. Şartlar, imkânlar elverişli ve güzel.” (BG15)

Katılımcı BG15 şimdiki yaşam koşulların Todor Jivkov dönemi hayat şartlarına göre daha iyi olduğunu, Bulgaristan’ın Avrupa Birliği’ne üye olmasıyla olanakların çok daha güzel olduğundan bahsetmektedir.

4.1.7. Bulgaristan’da Yaşayan Türklerin Siyaset Alanındaki Etkinlikleri

Bulgaristan’da ikamet eden Türk bireylerin Bulgaristan’daki politik faaliyetlere katılım sağlayıp sağlayamadıklarını ve eğer katılım sağlanıyorsa bu katılımın orada yaşayan Türkleri tatmin edip etmediğini anlayabilmek amacıyla katılımcıların bilgilerine başvurulmuştur. Bulgaristan’da yaşayan Türk bireylere, “Bulgaristan’da yaşayan Türkler siyasi haklarını kullanabiliyor mu? Bulgaristan Ulusal Meclisinde Türkleri temsil eden bir grup var mı? Bulgaristan’da yaşayan Türkler aktif olarak siyasete katılıyor mu?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların “Bulgaristan’da yaşayan Türkler siyasi haklarını kullanabiliyor mu?” sorusuna verdikleri cevapların sonucu Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. “Bulgaristan’da yaşayan Türkler siyasi haklarını kullanabiliyor mu?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	15	100
Hayır	0	0
Toplam	15	100

Tabloya göre katılımcıların tamamı Bulgaristan’da yaşayan Türklerin siyasi haklarını kullanabildiğini söylemiştir.

Bu konu hakkında katılımcılar Bulgaristan’da 1989’dan sonra kendisini gösteren Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi’nden ve Türklerin Bulgaristan’daki siyasi konumlarından bahsetmişlerdir. Bazı katılımcıların görüşleri ve verdikleri bilgiler şu şekildedir:

“DPS olarak da bilinen Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi var. Biz burada Kırcaaliler olarak en çok bizim partiye oy veriyoruz. Belediye başkanı da bizden. Oylarımızı rahat rahat kullanıyoruz.” (BG5)

Katılımcı BG5 Kırcaali bölgesinde yaşayan Türkler oylarını kullanabildiklerini, çoğunlukla Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi’ni desteklediklerini ve destekleri sayesinde Kırcaali belediye başkanının Türk olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı BG10 da Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi’nden bahsetmiş ve meclis içinde Türkleri temsil eden gruptan şu şekilde bahsetmiştir.

“Tabi ki mecliste Türkleri temsil eden bir grup var. Türk milletvekilleri var. Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi var. Türklerin 30-40 bazı zaman 45 milletvekili oluyor mecliste, her 4 senede bir seçim yapılıyor.” (BG10)

Katılımcı BG10'un ifadesine göre Bulgaristan Ulusal Meclisi'nde Türk milletvekillerinin olduğu, her 4 senede bir seçimlerin olduğu ve zaman zaman meclisteki Türk milletvekillerinin sayılarının değiştiği söylenebilir.

Katılımcı BG13 de Hak ve Özgürlükler Hareketi ve Türk milletvekilleri hakkında bilgiler vermektedir.

“Bulgaristan'da sonradan Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi diye bir grup çıktı. Ahmed Doğan isminde bir kişinin liderliğindeydi. Ta o zaman başladı ve yavaş yavaş ilerledi. Türkleri ayrı bir partiye girmiş oldu. Onlar ayrı milletvekilleri çıkardı. Hükümete son zamanlarda iştirak bile ettik. 30-35 tane milletvekili çıkardık.” (BG13)

Katılımcı BG13 Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi'nin liderinin Ahmed Doğan olduğunu ve partinin giderek geliştiğini belirtmektedir. Bu dönemden sonra Bulgaristan'da yaşayan Türklerin ayrı bir partisinin olduğu, milletvekili çıkardıkları ve son dönemlerde Bulgaristan'daki hükümete ortak oldukları söylenebilir.

Katılımcı BG15 aynı şekilde Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi'nin yanı sıra destekçilerinden bahsetmekte ve Kırcaali Bölgesi'ndeki durumlar hakkında bilgi vermektedir.

“Demokrasinin ilk yıllarında Türklerin destek verdiği bir Türk partisi kuruldu. Bu partinin adına HÖH dediler. Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi denildi. O günden bugüne bu parti mecliste güçlendi. Tabi seçmenler arasında sadece Türk değil Pomaklar, Romenler hatta kısmen Bulgarlar dahi var. Bu insanları temsilen özellikle bizi, Müslümanları temsilen parlamentoda çalışmalarını yürütüyorlar.

“Şu anda Kırcaali'de Kırcaali il belediye başkanı Türk. Kırcaali genelinde 7 belediye var ve 7 belediyenin başkanın tamamı Türk. Dolayısıyla halkın takdir ettiği kişiler, halkın desteğini aldığı takdirde belediye başkanı da olabilir milletvekili de olabilir. Yani her türlü yerde görev alabilir. Yeter ki halkın hizmetinde olsun, doğru işler yapsın, öz değerlerimize sahip çıkacak hizmetler sunsun. Her zaman halkın desteğini de almaya devam eder.” (BG15)

Katılımcı BG15, Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi'nin sadece Türk topluluklarından değil diğer topluluklardan da destekçisinin olduğunu aktarmaktadır. Bunun yanında Kırcaali bölgesinde yer alan tüm belediye başkanlarının tamamının Türk olduğunu belirtmektedir. Kırcaali bölgesinde yer alan belediyelerin o bölgedeki Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi'ne oy veren halk tarafından fazlaca desteklendiği söylenebilir.

4.1.8. Türkiye'ye Seyahat Etme Durumu

Bulgaristan'da ikamet eden Türklerin 1989 zorunlu göçünden sonra Türkiye'ye seyahat yapıp yapmadıkları bilgisini öğrenebilmek amacıyla katılımcılar dinlenmiştir. Katılımcılara “Türkiye'ye seyahat ediyor musunuz? Eğer ediyorsanız ne sıklıkla seyahat ediyorsunuz?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların “Türkiye'ye seyahat ediyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların oransal dağılımı Tablo 12'deki gibidir.

Tablo 12. “Türkiye'ye seyahat ediyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	14	93,33
Hayır	1	6,66
Toplam	15	100

Tablo 12'de belirtildiği gibi katılımcıların yüzde 93,33'ü Türkiye'ye seyahat etmektedir. Türkiye'ye seyahat ettiğini söyleyen katılımcıların yapmış oldukları seyahatleri hangi sıklıkla gerçekleştirdiklerini öğrenebilmek için ise katılım sağlayan kişilere “Türkiye'ye hangi sıklıkla seyahat ediyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve verilen cevaplar Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. “Türkiye'ye hangi sıklıkla seyahat ediyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Nadiren	6	42,857
Sık Sık	8	57,142
Toplam	14	100

Katılımcı BG11 Türkiye’de sadece 1 kere bulunduğunu ve daha sonra hiç seyahat etmediğini belirtmektedir.

“Türkiye’ye ben 1 defa gittim bir daha da gitmedim Türkiye’ye. Genelde buradayız. Ben 1989’da ben gitmeyi istedim Türkiye’ye ama gidemedim. Topladım bagajlarımı, gidemedim. Pasaportumu aldılar, pasaportumu bana bir daha da göstermediler. Gidemedim Türkiye’ye, gitseydim de orada akrabam yoktu. Kime gitseydim? Gidecektim ta orada devlet beni komando yapacaktı. Yahut da ne bileyim bir şeyler yapabilecek miydi? Ondan da gidemedim, kimsem olmadığından gidemedim Türkiye’ye. Kaldım Bulgaristan’da. Çocuklarımın hepsi burada. Kimsem yok Türkiye’de.” (BG11)

Katılımcı BG11 Türkiye’de yakını olmadığından dolayı Türkiye’ye yerleşememiş ve Bulgaristan’da yaşamını sürdürmektedir.

Katılımcı BG1 ise çok sık olmayan aralıklarla Türkiye’ye seyahat ettiğini şu cümlelerle dile getirmektedir.

“Kızım var orda, birkaç defa vardım yanına. Baştan bayağı bir sıklıkla giderdik ama yaşlandığımız için 3 senede 2 senede bir defa gidiyoruz.” (BG1)

Katılımcı BG1 yaşı sebebiyle Türkiye’ye olan seyahat sıklığını zamanla azalttığını belirtmektedir.

Katılımcı BG15 ise diğer iki katılımcıya göre Türkiye’ye daha sık seyahatler gerçekleştirmektedir.

“Türkiye’ye seyahat çok sık ediyoruz. Sık seyahat ediyoruz dememdeki kastım belki ayda birkaç defa gidiyoruz. 89 göçü malum bizim birçok hısım akrabamızı, komşumuzu Türkiye’ye zorla göç ettirdi. Bizim özellikle Bulgaristan Türklerinin

akrabalarının yarısı Türkiye’dedir. Bunların çoğunluğu Bursa’da, İzmir’de, İstanbul’da efendim değişik yerlerde hatta sizin memleketinizde dahi bizim göçmenlerimiz vardır. Biz bunlarda sürekli görüşürüz. Onlar gelir biz gideriz. Görev icabı gittiğimiz yerler oluyor. Dolayısıyla Türkiye bizim ana vatanımız. Sürekli işimiz olduğu için bağımız çok güçlü olduğu için sürekli gider geliriz. Hatta yarın inşallah Edirne’de olacağım Allah’ın izniyle.” (BG15)

BG15 hem akrabalarını ziyaret hem de mesleği nedeniyle Türkiye’yi çok sık ziyaret etmekte olduğunu söylemektedir.

4.1.9. Günümüz Koşullarına Göre Tercih Edilen Ülke

Bulgaristan’da yaşayan Türk katılımcıların günümüz koşullarına göre Türkiye’de mi ya da Bulgaristan’da mı yaşamak istedikleri düşünceleri belirlenmek istenmiştir. Katılım sağlayan bireylere “Bugün Türkiye’nin ve Bulgaristan’ın hayat standartlarını ve ekonomik durumunu düşündüğünüzde bu iki ülkeden hangisinde yaşamayı tercih edersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen cevapların yüzdesel dağılımı Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14. “Bugün Türkiye’nin ve Bulgaristan’ın hayat standartlarını ve ekonomik durumunu düşündüğünüzde bu iki ülkeden hangisinde yaşamayı tercih edersiniz?” Sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Türkiye	3	20
Bulgaristan	12	80
Toplam	15	100

Tablo 14’te gösterildiği üzere katılımcıların yüzde 80 gibi büyük bir bölümü Bulgaristan’da yaşamayı tercih etmektedir.

Katılımcı BG7 ilgili soruya vatandaşlık çabası ve yaşadığı durumlardan da bahsederek verdiği yanıt şu şekildedir:

“Benim için vatandır yani, Türkiye. Ben 10 yıl orada durdum vatandaş olayım diye. 98’de gittim, 98’den 2008’e kadar. 2008’de vatandaş oldum ben. 10 yılımı verdim ben orada. Hiç kimse yapmaz bunu. Çoluk çocuğu kaçak geçirdim ben tekrar. 7000 Mark para verdim ben o zaman. 10 yıl orada mücadele ettim. Büyük oğlan hala daha vatandaş olamadı. Türkiye’de yaşamayı tercih ederim tabi ki.”
(BG7)

Katılımcı BG7 Türk vatandaşı olabilmek ve aile üyelerini de Türk vatandaşı yapabilmek için uzun süreler boyunca mücadele ettiği söylenebilir. Katılımcı BG7’nin tercihi Türkiye yönünde olmaktadır.

Katılımcılardan Bulgaristan’da yaşamayı tercih eden BG6, ekonomik durumunu da ele alarak soruya verdiği yanıtı şu şekilde aktarmıştır:

“Vallahi ben Bulgaristan’da tercih ederim. Çünkü alışmışım. Daha sakin hayatım, böyle diyeyim. Halbuki ben mesela Türkiye’de olmuş olsaydım şimdiye emekli olurdum. Maaşım da daha büyük olurdu buradan. Beni şu an burada bakın bu kadar senedir çalışıyorum asgari ücretle. Türkiye’de öyle bir şansım olmayacaktı. En aşağı 3-4 misli. Dans hocaları orada biliyorum, konuştuğumuz var hocalardan. Ama yine de burasını tercih ederim. Daha sakin hayatı seviyoruz. Bir de yaşımızı başımızı aldık.” (BG6)

Katılımcı BG6, Bulgaristan’da asgari ücretle geçindiğini eğer Türkiye’de çalışmış olsaydı daha çok gelir elde edebileceğini ve daha erken yaşta emekli olabileceğinden bahsetmektedir. Ancak katılımcı BG6 Bulgaristan’daki daha sakin ve kendisi için de çok daha iyi olduğunu söylemektedir. Uzun zamandır yaşadığı ülkeye alıştığı için tercihinin Bulgaristan’dan yana kullanmaktadır.

Katılımcı BG3 tercihinin Bulgaristan’dan yana kullanmakla beraber orada yaşarken nasıl hissettiğinden bahsetmektedir.

“Kim nerede canı isterse orada yaşar. Kimi orada kimi burada. Seven orada kaldı, sevmeyen burada. Ama biz yine severiz vatanımızı. Ama biz gidip de orada fenalık bir şey yapmadık. Orada yaşamadık. Ben orada misafirliğe gittim çocuklara, geldim. Türk vatanından vazgeçemem. Türk vatani yine Türk vatani.”

Türkiye adıyla burada yaşıyoruz. Türk vatanının havasıyla burada yaşıyoruz yani.” (BG3)

Katılımcı BG3 Türkiye’yi sevdiğini, vazgeçmediğini aktarmaktadır. Bulgaristan’da Türkiye’yi temsilen ve Türk vatanını hissederek yaşadığı söylenebilir.

4.1.10. Bulgaristan’daki Dinî Hayat

Bulgaristan’da yaşayan katılımcılara dini ibadetlerini gerçekleştirip gerçekleştiremediklerini öğrenebilmek amacıyla “Bulgaristan’da dinî ibadetlerinizi yerine getirebiliyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Yöneltilen bu sorunun yanıtları Tablo 15’te gösterilmiştir.

Tablo 15. “Bulgaristan’da dinî ibadetlerinizi yerine getirebiliyor musunuz?” Sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	15	100
Hayır	0	0
Toplam	15	100

Tablo 15’e göre katılımcıların tamamı Bulgaristan’da ibadetlerini yerine getirebilmektedir.

Katılımcı BG1 günümüzde ibadetini yerine getirebildiğini ancak önceki dönemlerdeki farklılıkların olduğunu şu cümlelerle belirtmektedir:

“Getirebiliyorsun, çok rahat. İnananlardanım, beş vakit namazını kılanlardanım. Ben çok yakın bir köydenim. Ezan var, hocamız var. Fakat cemaat olarak öğlen namazına 10-12 kişi, diğerlerinde daha az. Bu her sene azalıyor. Yaşlılar gidiyor, gençlerden gelen yok. 1989 öncesi camiye gidenleri yazarlardı, hesap sorarlardı. 1984 ile 1989 arası kurban kesemedik, ibadetleri de yasakladılar. Ama camiye giden çok yaşlılara izin verdiler, gençlere izin vermezlerdi. Bir genç gidemezdi, 1984’e kadar gidebilirdi.” (BG1)

Katılımcı BG1 1984-1989 yılları arasındaki dönemde bazı dini ibadetlerinin yasaklandığını ve kısıtlandığını belirtmektedir. 1984-1989 yılları arasında genç bireylerin camilere girmesine Bulgaristan Devleti tarafından izin verilmediğini söylemektedir. Günümüzde dini ibadetlerini yerine getirebildiklerini ancak ibadet eden kişi sayısının her geçen yıl azaldığını aktarmaktadır.

Katılımcı BG6 da önceki dönemlerde yaşanan ibadet yasaklarından şu şekilde bahsetmiştir:

“Evet, şu an evet. Ama bir bölüm vardır hayatımda yine tekrarlıyorum 1985-1989 senelerinde bunlar hepsi yasaktı ama biz nasıl diyeyim yine de saklı kapaklı yapıyorduk.” (BG6)

Katılımcı BG6 baskıların yaşandığı 1985-1989 yılları arası dönemde dini ibadetlerin yasaklandığını ancak gizli olarak yine de ibadetlerini yaptıklarını belirtmektedir.

Katılımcı BG12 de aynı şekilde geçmiş dönemlerde baskıların olduğundan ve bunun neticesinde ibadetlerini yapmakta sıkıntı çektiklerinden bahsetmiştir.

“Evet, şu anda gerçekleştiriyoruz. 1984-1989’a doğru gerçekleştiremedik. Baskı yaptılar, izin vermediler ibadetlerimizi yapmaya. Ama ondan sonra yumuşadı biraz şimdi rahat ediyoruz.” (BG12)

Katılımcı BG12 1989 yılından sonra baskıların azalmasıyla yumuşamaların yaşandığını ve dini ibadetlerini daha rahat yerine getirebildiklerini söylemektedir.

4.1.11. 1989 Sonrası Irkçılık

Bulgaristan’da yaşayan Türklerin özellikle 1989 yılından sonra Bulgaristan’da ırkçılığa maruz kalıp kalmadıkları öğrenilmek istenmiştir. Bunun için katılımcılara “Özellikle 1989 sonrasında Bulgaristan’da ırkçılığa maruz kaldınız mı?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların soruya verdikleri yanıtların dağılımı şu şekildedir:

Tablo 16. “Özellikle 1989 sonrasında Bulgaristan’da ırkçılığa maruz kaldınız mı?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	5	33,33
Hayır	10	66,66
Toplam	15	100

Tablo 14’da 1989’dan sonra Bulgaristan’da ırkçılığa maruz kalan katılımcıların oranları verilmektedir. Irkçılığa maruz kalan katılımcıların oranı yüzde 33,33 ile ırkçılığa maruz kalmayanların yarısı kadardır.

Katılımcıların bazıları 1989 sonrası dönemde Bulgaristan’da ırkçılığın olmadığı Türk temsilcilerin kendilerine yardım ettiklerini söylerken bazı katılımcılar ise ırkçılığın az da olsa günümüzde devam ettiğini söylemekte ve yapılan her ırkçılığın gün yüzüne çıkmadığından bahsetmektedirler.

Katılımcı BG4 1989 sonrası dönemde Hak ve Özgürlükler Partisi’nin Türkleri desteklediğini söylemektedir.

“Öyle baskı görmedik. 1989’dan sonra görmedik. Hak ve Özgürlükler Partisi başta olunca onlar bizi desteklediler. Belediyelerin bizden olması iyi. Bizden olunca, ihtiyacımız olduğunda ondan yardım bekliyoruz. Bize yardım ediyor yani.” (BG4)

Katılımcı BG4 Türk belediye başkanlarının olduğu belediyelerin de kendilerine bu konu hakkında yardım ettiklerinden bahsetmektedir.

Katılımcı BG12 Türklere karşı ırkçılığın ve yapılan ayrımların devam ettiğini belirtmektedir.

“Şu anda ırkçılık devam ediyor desem yeri var. Hepten aradan kalkmadı. Yine Bulgar-Türk ayrımı yapıyorlar. Bulgarlar yapıyor. Bunlar gün yüzüne çok çıkmıyor.” (BG12)

Katılımcı BG12 1989 sonrasında Türklere yapılan Bulgaristan’daki ırkçılıkların gündeme gelmediğini söylemektedir.

Katılımcı BG15 1989'dan sonra kendisi ırkçılığa maruz kalmış olmasa da Türklere yapılan ırkçılıkları ve ibadethanelere yapılan saldırıların olduğundan şöyle bahsetmektedir:

“Ben şahsen ırkçılığa maruz kalmadım ama duyduk yani. Hâlâ daha az da olsa duyuluyor. Bazı yerlerde özellikle merkezi camilerimize saldırılar olabiliyor az da olsa. Biz bunları gördük, yaşadık. Bazen camlar kırılıyor, hoş olmayan yazılar, işaretler yapılıyor. Tesettürlü dolaşan bayanlarımıza hakaretler edilebiliyor. Bunlar tabi maalesef Bulgaristan'da hâlâ daha var. Bizim arzumuz tabi bu tür sıkıntıların yaşanmaması. Netice itibariyle bizler bu ülkenin aslı vatandaşlarıyız. Bizler geçici insanlar değiliz kalıcıyız. Bulgarların nasıl rahat kendi dini vecibelerini yerine getirebiliyorsa, huzurlu mutlu yaşayabiliyorsa bizler de aynı şekilde tabi yaşamak istiyoruz ki dediğim gibi bunlar çok nadir yaşanan sıkıntılar ama kısmen yaşanabiliyor.” (BG15)

Katılımcı BG15 hala Bulgaristan'da nadir de olsa Türk bireylere karşı ırkçılık ve dini ibadetlerini gerçekleştirdikleri camilere yönelik saldırıların olduğundan belirtmektedir.

4.1.12. Bulgaristan'ın AB Üyeliği Sonrası Yaşanan Farklılıklar

Bulgaristan'ın 1 Ocak 2007'de Avrupa Birliği'ne üye olduktan sonra orada yaşayan Türklerin Avrupa Birliği'ne üye olmadan önceki hayatlarına göre ne gibi farklılıklar yaşadıkları öğrenilmek istenmiştir. Bunun için katılım sağlayan Bulgaristan'da ikamet eden bireylere “Bulgaristan Avrupa Birliği'ne girdiğinde hayatınızda (sosyal, siyasal ya da ekonomik olarak) farklılık oldu mu? Olduysa daha önceki dönemlere göre en büyük fark nedir?” soruları yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevapların katılımcılar arasındaki dağılımı şöyle sonuçlanmıştır:

Tablo 17. “Bulgaristan Avrupa Birliği'ne girdiğinde hayatınızda (sosyal, siyasal ya da ekonomik olarak) farklılık oldu mu?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	7	46,66
Hayır	8	53,33
Toplam	15	100

Tablo 17’de göre evet ve hayır cevabını veren katılımcıların sayısı birbirine çok yakın görünmektedir.

Katılımcı BG5 kendi düşüncesine göre farklılık olmadığı şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Bir farklılık ben görmedim. Neden diyeceksin. Ne de olmuş olsa Avrupa Birliğine girdik, sözde. Ama Avrupa Birliği’nin fiyatları bizde, orada daha ucuz bizde daha pahalı. Emekli ya da maaşlar çok düşük. Bir denge düzeni yok. Olmadı, olmuyor ve daha olmamakta.” (BG5)

Katılımcı BG5 Bulgaristan’ın Avrupa Birliği’ne girmesiyle birlikte fiyatların arttığını ve denge sağlanamadığını belirtirken katılımcı BG6 da konuyu ekonomik yönüyle değerlendirmektedir.

“Bence olmadı. Aynı devam ediyor yani. Avrupa Birliği’ne girmenin faydası kime oldu, işte milletvekillerine, devlete bu kadar. Ama milletimize aynı maaşlar aynı yemek.” (BG6)

Katılımcı BG6 Bulgaristan’da yaşayan milletin finansal durumunun Avrupa Birliği öncesi dönemlerdeki gibi olduğunu, fayda sağlayanların devlet ve devlet büyükleri olduğunu belirtirken katılımcı BG14 ise Bulgaristan Avrupa Birliği’ne girdikten sonra vatandaşların diğer Avrupa ülkelerine çalışmaya gittiklerini ve yine Bulgaristan’ın durumunun eskisinden farklı olmadığını söylemektedir.

“Bizim açımızdan bir fark olduğunu hiç sanmıyorum. Bizim için asla hiçbir fark olmadı. Diğer farkları Avrupa’ya kim sıkışmış gidiyor. Böyle yani. Avrupa’ya girdikten sonra daha serbest çalışıyor adam. Daha rahat. Birkaç para daha fazla görüyor. Burada ekmeğini çıkaramıyor ki burada iş yok. Burada bir şey yok.” (BG14)

Katılımcı BG14'e göre Bulgaristan'ın Avrupa Birliği üyesi sonrasında orada yaşayan bireyler diğer Avrupa ülkelerine giderek daha rahat bir yaşama ve daha yüksek ekonomik gelire sahip olmaktadır.

Katılımcı BG7 ise Bulgaristan'ın Avrupa Birliği sonrasında hayatında farklılıklar olduğunu savunmaktadır.

Tabi ki. Normal seyahat başladı artık sağa sola. Rahat rahat gidiyorsun istediğin ülkeye. Gidiyorsun çalışıyorsun Avrupa'da kadere kismete artık ne çıkarabilirsen. Biraz daha rahatladı. Baktın ki burada olmuyor gidiyorsun öbür tarafta çalışıyorsun. (BG7)

Katılımcı BG7 seyahat ve ekonomik anlamda diğer Avrupa üyesi ülkelere daha rahat ulaşılabilmesini belirtirken katılımcı BG10 ise yapılan yardımlardan bahsetmektedir.

Evet. İlerliyor Bulgaristan. Bizim için daha iyi oldu. Avrupa Birliği yardım ediyor. Çalışanlara para veriyor. Supsidye(Devlet Yardımı) diyoruz biz Bulgarca. Supsidye(Devlet Yardımı) veriyorlar çalıştığı gibi para da veriyorlar, çıkardığı şeyleri de kazanıyor. Güzel, çalışana var. (BG10)

Katılımcı BG10 Bulgaristan Avrupa Birliği'ne üye olduktan sonra çalışanlara ekonomik destek sağladığını dile getirmektedir.

Katılımcı BG15 ise Bulgaristan Avrupa Birliği üyesi olduktan sonra hem olumlu hem de olumsuz anlamda farklılıkların yaşandığından söz etmektedir.

"Bulgaristan Avrupa Birliği'ne üye olduktan sonra tabi bazı farklılıklar oldu. Tabi bunun getirisi de oldu götürüsü de oldu diyebiliriz. Yani en büyük avantajı Bulgaristan'da Bulgaristan vatandaşlığına sahip olan herkes istediği ülkede çalışma hakkını, seyahat hakkını elde etmiş oldu. Bu tabi bir taraftan bizim insanlarımızın yani geçim kaynağı oldu. En azından isteyen istediği yerde çalışma imkanını elde etti. Para kazandı. Ama öbür taraftan çok insan göç etti. Yani köylerimiz, kasabalarımız boşaldı. Tabi bunların bir kısmı geçici olarak çalışmaya gidiyor. Belli bir hedefi olanlar var. Örneğin arabasını alacak, evini alacak, borcu var borcunu iade etmek için gidip bir yerlerde çalışıp geliyor. Ama bir kısmı belki birçoğu artık yaşadığı ülkede, çalıştığı ülkede yerleşti. Evini aldı,

işini kurdu. Ne bileyim o sisteme göre ayak uydurdu. Dolayısıyla böyle durumlar da söz konusu. Muhtemelen bunların bir kısmı geri dönmek için ya da geri dönmeme niyetiyle orada yaşıyor. Böyle bir dezavantajı da oldu. O bakımdan Bulgaristan'da yaşayan insan sayısı gerçek rakamları yansıtmamakta. Çünkü dediğim gibi Avrupa'nın her ülkesinde artık bizim buradan göç etmiş vatandaşımız, soydaşımız mevcut.” (BG15)

Katılımcı BG15 üyelik ile beraber Bulgaristan'da yaşayanların seyahat ve ekonomik durumlarının olumlu yönde etkilendiğini ancak diğer Avrupa ülkelerine yapılan göçlerin kalıcı olduğu durumlarda Bulgaristan'daki Türk nüfusunun azalmasına yol açtığını belirtmektedir.

4.1.13. 1989 Göç Sürecinde Katılımcıların Unutamadığı Olaylar

1989 Bulgaristan zorunlu göçünü yaşayan Türklere, bu zorunlu göç dönemi sürecinde yaşadıkları, unutamadıkları olayları kendilerinden öğrenebilmek için katılımcılara “1989 göç sürecinde yaşadığınız ve tanık olduğunuz unutulmayan bir olay var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar Tablo 16’de gösterilmektedir.

Tablo 18. “1989 göç sürecinde yaşadığınız ve tanık olduğunuz unutulmayan bir olay var mı?” Sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	12	80
Hayır	3	20
Toplam	15	100

Tablo 18’e göre katılımcıların yüzde 80’inin 1989 zorunlu göçü sürecinde yaşadığı, unutamadığı olaylarının olduğu görülmektedir. Yaşadıkları ve unutamadıkları olayları anlatan BG1 şunları aktarmaktadır:

“Buradan kendim gidemedim, akrabalarımı Kapıkule’ye kadar götürdüm. 5 gün kuyruk bekliyorsun yol boyunca geceleri geniş yerde tutardı, gündüzleri yolun boyunca o asfaltın üstünde sıcakta 30-35 derece günlerce seni sıcakta tutardı kuyrukta. Bayılıyor, susuz, ekmek yok 5 gün. Biz buradan 1 günde geçeriz diye gidiyoruz 5 güne patladı gece gündüz bekliyorsun. Daha sonra Özal kapadı kapıyı daha rahat oldu vize verilenlere. Babam vardı, bırakıp da gidemedim babamı.” (BG1)

Katılımcı BG1 yakınlarını Türkiye’ye yolcu edebilmek için sınıra kadar gittiğini ve uzun bir süre sınırda beklediğini ancak babası Bulgaristan’da yaşadığı için onu bırakıp Türkiye’ye göç edemediğini belirtmektedir.

Katılımcı BG6 o dönemde yaşadığı sosyal ve ekonomik sıkıntıları şu cümleleriyle belirtmektedir:

“Tabi var. Birincisi, şimdi Bulgaristan’da yaşadıkça Türk de arkadaşlarımız oldu, Bulgar, Roman arkadaşlar diyelim Yunan arkadaşlar. Çok Bulgar arkadaşlar kendilerini bizden çektiler. Hatta selam bile vermeye korkuyorlardı o derece bizden ne bileyim niye böyle oldu anlamıyorum ama o aklımda çok yara bıraktı bana. İşsiz kaldık, evsiz kaldık, çocuklarımızı benim 5-6 yaşlarında oğlum vardı ikinci oğlum kreşten çıkardılar. Neden? Çünkü ben çalışmıyordum. Saçma. Yani öyle sıkıntılar oldu. Çoğu arkadaşlar dediğim gibi bizden çekti kendini. Evsiz kaldım, barksız kaldım e tabi en çok sıkıntım buydu.” (BG6)

Katılımcı BG6, 1989 zorunlu göç sürecinde Türk olmayan arkadaşlarının kendinden uzaklaştığından, evsiz ve işsiz kaldığından dolayı ailesi ile beraber kötü dönemlerden geçtiklerini söylemektedir.

Katılımcı BG7 ise Türkiye’ye göç etmeyi başarmış ancak daha sonra Bulgaristan’a dönmek zorunda kaldığını belirtmektedir.

“1989’da göç ettiğimde Bursa’ya göç ettik. Bursa’ya göç ettiğimizde de okulda kalıyorduk. Rahlelerin üstünde yattık. Yoktu yatak bir şey yoktu. Giyecek bir şeyler, bir yorgan alırsak varsa var yoksa o da Allah kerim. Büyük oğlumun yaşı küçüktü o zaman 6 aylıktı. Hala vatandaş olamadı ama. O zaman ben geri

döndüm. Ben dedim gideceğim buradan, bir de rahatsızlandı çocuk. İş bulma sıkıntısı vardı. Tarlada çalıştım, 3-5 ne çıkarabilirsen. Devlet vermiş kimilerine yemek ama biz orada köydeydik o zaman köylülerden Allah razı olsun kim ne getirirse ekmek filan, öyle zamanlardan geçtik. Kimi yerlerde kamplarda yardım etmiş mesela devlet, duyuyorduk. Ama bize nasibimizde olmadı dediğim gibi.” (BG7)

Katılımcı BG7 Türkiye’ye göç ettiği dönemde temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çektiğini ve geri dönmek zorunda kaldığını aktarmaktadır.

Katılımcı BG9 1989 zorunlu göç döneminde yaşadıklarını şöyle ifade etmiştir: *“Zaten unutulmaz ki. Mesela poliste yatmışım, mesela köye giderken tanklar önüme çıkmıştır. Nereye gidiyorsun, ne yapacaksın. Sorgu var.”* (BG9)

Katılımcı BG9 o dönemde hapishaneye girdiğini, Bulgaristan güvenlik güçleri tarafından sıkı sorguların olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı BG10 da diğer katılımcılar gibi benzer o dönem benzer sıkıntıları yaşadığını ifade etmektedir.

“Var. Evsiz barksız kaldık, işten kovulduk. Kiraya çıktık. Çocuklar, parasız kaldık. Hani gidecektik Türkiye’ye şeye harcadık. Çok zahmet çektik. Yeniden, sıfırdan başladık hayata 1989’dan sonra.” (BG10)

Katılımcı BG10 çok zorluklar çektiklerini ve 1989’dan sonra hayata yeniden başladıklarını belirtmektedir.

Katılımcı BG15 ise o dönemde şehitlerin olduğu, hapishanelerde yatanların olduğu ve Türkiye’ye göç edenlerin sanki kalanlar ile bir daha görüşmeyecekmiş gibi uğurlandığı aktarmaktadır.

“1989 göç olayı tabi dediğim gibi o göç süreci çok yani hafızamızda unutulmayacak bir yer işgal etti. Şöyle ki biz yeni komünizm döneminden çıkmış bir ülkeydik. Dünya’dan kopuk, baskı görmüş. Sıkıntılı bir dönem yaşamış, hapishanelerde yatanlar olmuş. Bu süreçte şehitlerimiz olmuş. Böyle bir süreçten çıkıp artık Türkiye’ye zorunlu göç sürecine girdiğimizde herkes tekrar bu sıkıntıları yaşamamak için göçü konuşmaya başladı. Türkiye’ye gidenler

artık geri gelmeme niyetiyle gitti. Burada kalanlar artık hiç görüşmeyecekmiş gibi uğurladılar, vedalaştılar. Dolayısıyla bu bizim hafızamızda çok ayrı bir yer etti. Hiçbir zaman unutmuyoruz, unutamayız. Ancak belli bir zaman sonra tabi kapıların açılmasıyla, gelip gitmelerin serbest hale gelmesiyle bu süreç biraz daha değişti ve rahatladı. Buradakiler sürekli Türkiye'ye gidebiliyor, oradakiler buraya gelebiliyor. Dolayısıyla şu anda durumlar daha iyi ama 1989 göçünün bizim hafızalarımızda çok ayrı bir yeri vardır. Biz her gün neredeyse köylerde komşularımızı, akrabalarımızı uğurladığımızı hatırlıyorum. Herkes toplanır böyle sanki ahirete yolcu eder gibi, bir daha görüşmeyecekmişiz gibi böyle veda edilip, helallik istenip dualar edilirdi. O şekilde Türkiye'ye göç edenler uğurlanırdı. Ama dediğim gibi şartlar değişti. Şu anda gayet rahat bir şekilde herkes istediği yere gidip gelebiliyor.” (BG15)

Katılımcı BG15 1989 göçünün kendileri için çok ayrı yeri olduğunu asla unutmayacaklarını belirtmektedir.

4.2. Türkiye’de Yaşayan Bulgaristan Göçmeni Türklerin 1989 Göçü ile İlgili Görüşleri

Türkiye’de yaşayan Bulgaristan göçmeni Türklerle 1989’da Bulgaristan’dan yapılan zorunlu göç ile ilgili görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bulgular temalara ayrılarak belirlenmiştir. Bu temalar ise aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur. Türkiye’de görüşülen katılımcılar ile ilgili demografik bilgiler Tablo 19 ve Tablo 20’de yer almaktadır:

Tablo 19. Türkiye’de yaşayan Bulgaristan göçmeni Türk katılımcıların cinsiyetleri

Cinsiyet	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
----------	-----------------	-----------

Erkek	12	80
Kadın	3	20
Toplam	15	100

Tablo 19'a bakıldığında toplam 15 katılımcının 12'sinin erkek geri kalan 3 katılımcının ise kadın olduğu görülmektedir. Bulgaristan'daki Türklerle yapılan görüşmelerde olduğu gibi Türkiye'de de kadın katılımcı sayısının az olmasının sebebi göç eden kadınların 1989'da Bulgaristan'dan yapılan zorunlu göç hakkında konuşmaktan çekinmeleridir. Ancak Türkiye'deki katılım sağlayan kadınların Bulgaristan'da katılım sağlayan kadınlara kıyasla sorulara daha uzun cevaplar verdiklerini ve soruları Bulgaristan'daki katılımcı kadınlara göre daha rahat cevapladıkları söylenebilir. Erkek katılımcıların katkısı Bulgaristan'da yapılan görüşmede olduğu gibi Türkiye'de de daha fazla olmuştur. Her iki ülkede de katılımcı erkek bireylerin soruları cevaplarırken oldukça açık sözlü ve çekinceleri olmadan yanıtladıkları söylenebilir. Tablo 18'de katılımcıların yaş aralıklarına yer verilmiştir:

Tablo 20. Türkiye'de yaşayan Bulgaristan göçmeni Türk katılımcıların yaş aralıkları

Yaş Aralığı	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
25-40	0	0
41-55	6	40
56-70	5	33,3
71+	4	26,66
Toplam	15	100

Bulgaristan'da yaşayan Türk katılımcıların yaş aralığına göre dağılımları incelendiğinde katılımcıların %26,66'sının 71 yaş ve üzeri olduğu, %33,3'ünün 56-70 yaş aralığında olduğu ve %40'ının ise 41-55 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

Katılımcı yaş aralıkları dağılımında Bulgaristan'da görüşme yapılan katılımcılara göre daha yakın olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de görüşme yapılan katılımcıların yaş ortalamasının Bulgaristan'da görüşme yapılan katılımcıların yaş ortalamasından daha düşük olduğu gözlenmektedir. Bunun sebebi Türkiye'ye göç eden katılımcı Bulgaristan göçmeni Türklerin büyük bir kısmının küçük yaşta Türkiye'ye göç etmesi ve buradaki hayata, çevreye adapte olmasıyla açıklanabilir. 40 yaş ve altındaki katılımcıların olmamasının sebebi ise 1989 yılında ilgili yaş aralığındaki kişilerin yaşının küçük olması nedeniyle süreci hatırlamamaları, bir kısmının ise henüz doğmamış olduğu göz önünde bulundurulduğunda şahsen süreci yaşamamış olmalarıdır.

4.2.1. 1989'da Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yapılan Göçte Göçmenleri Zorlayan Etkenler

Türkiye'de yaşayan Bulgaristan göçmeni Türklere araştırmacı tarafından "1989'da Bulgaristan'dan yapılan zorunlu göçte sizi zorlayan etkenler nelerdi?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı Bulgaristan hükümeti tarafından zorunlu olarak yapılan isim değişiklikleri ve özellikle 1984-1989 yılları arasında Bulgaristan'daki Türklere uygulanan baskı politikalarının olduğunu belirtmektedirler. Katılımcı TR4 ilgili soruya şu yanıtı vermektedir:

"1989'da bizi etkileyen yani tüm vatandaşlarımızı etkileyen sorun aynıydı, yani isim değişikliği idi. İsimler yasaktı, Türkçe konuşmak yasaktı, sünnet yasaktı, dini faaliyetler yasaktı, bunların hepsi göç etmemiz için birtakım etkendi. Son senelerde baskılar daha da arttı. Türkleri genelde daha çok tarımda kullanıyorlardı. Yüksekokullara gidemezdik, bir şekilde bizi engellerlerdi. Sonuçta Türklerin biraz son senelerde ayaklanması, isimleri geri istememiz Bulgarların bizi kovma noktasına getirdi." (TR4)

Katılımcı TR4, zorunlu olarak isimlerinin değiştirilmesinin, ana dillerini konuşamamalarının, dini ibadetlerini yerine getirememelerinin sonucunda o dönemde Bulgaristan'da bulunan Türklerin bu olaylara tepki vermesine neden olduğunu ve göç sürecine girildiğini belirtmektedir.

İlgili soruya katılımcı TR8 ise kısaca şöyle cevap vermiştir:

“Kültür çakışması vardı, maddi yönden biraz sıkıntı çekildi. Baskılar oldu. Zaten isim değişikliği en büyük sebepti. Gerçi ben çocuktum ama bizi etkileyen şeyler onlar oldu.” (TR8)

Katılımcı TR8 yaşanan genel sıkıntıların yanında ekonomik sorunların ve Bulgar kültürü ile Türk kültürünün uyumsuzluğundan bahsetmektedir.

Aynı soruya katılımcı TR10 genel anlamda yaşanan sıkıntıların yanında baskılardan dolayı meydana gelen bazı olayları da ekleyerek cevap vermektedir.

“İsimlerimizi değiştirdiler. Sünnetler, dini faaliyetler yasaklandı. Ölen insanlar oldu. Yaralananlar var, intihar edenler var, içeri alınanlar var. Emniyetten sonra eve gelip bırakıyorlar. Hastaneden çıkıp kendini asanlar oldu. Baskı olduğu için bunları yaşadık. Kim bırakır ki evini, barkını, toprağını.” (TR10)

Katılımcı TR10 o dönemde Bulgaristan’da yaşayan Türklerin yaşanan baskılardan dolayı bazılarının yaralandığı, hayatını kaybettiğini söylemekte ve yaşadığı toprağı, evi bırakacak derecede zorluklarla karşılaştığı anlaşılabilmektedir.

Katılımcı TR14 ise o dönemde yaşanan zorunlu isim değişikliği ve uygulanan baskı politikalarının yanında Bulgaristan’da yaşadığı dönemdeki rejim hakkında da bilgiler vermektedir:

“En büyük etken isim değişikliğinden kaynaklandı. Bir de rejimin baskısı vardı. Senin özgürlüğüne bir kısıtlama yapardı. İçerdeki yaşamla ilgili kısıtlama yoktu ama mesela yurt dışını gezmek istersen izin vermezdi. Onlara ait olman lazım, rejimin insanı olman lazım. Sıradan bir insan olduktan sonra pek güvenemezdi. İşte bu durumlar insanı sıkardı. Bir de eskiden biz pek bilmezmiştik. Biliyoruz sanıyorduk ama hiçbir şey bilmiyormuşuz. Her şeyi takip ederdik piyasayı olsun televizyonu olsun ama hepsi kısıtlıydı. Sana ne gösteriyorlarsa biz onları görürdük, onları kabul ederdik.” (TR14)

Katılımcı TR14 cevabından yola çıkarak 1989 öncesi Bulgaristan siyasal rejiminin insanları kısıtlayan yapısı olduğu ve bu durumun Bulgaristan’da yaşayan Türk bireyleri olumsuz etkilediği söylenebilir.

Katılımcıları göçe zorlayan etkenlerin genel olarak zorunlu isim değişikliği, Türkçe konuşmanın yasaklanması, yaşadıkları baskılar ve kültür çakışması olduğu söylenebilir.

4.2.2. Türkiye’de Göçmen Olmanın Yaşatmış Olduğu Durumlar

Bulgaristan’dan 1989’da zorunlu göç ile gelen Türk katılımcılara “Türkiye’ye geldiğinizde göçmen olduğunuz için sorun yaşadınız mı?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen evet veya hayır yanıtlarından birini veren katılımcıların dağılımı Tablo 19’de gösterilmiştir.

Tablo 21. “Türkiye’ye geldiğinizde göçmen olduğunuz için sorun yaşadınız mı?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	6	40
Hayır	9	60
Toplam	15	100

Tablo 21’de gösterildiği gibi katılımcıların yüzde 40’ı evet cevabını vererek 1989 zorunlu göçü ile Türkiye’ye geldikten sonra sorun yaşadıklarını belirtmektedirler. Sorun yaşayan katılımcılardan TR5 ilgili soruya şu yanıt vermektedir:

“Bir devlet değiştiriyorsun, bu şehir değiştirmek olsa bile bir sorun oluyor. Elbet bize bir zorluğu oldu, ağır geldi. Her şeyi bıraktık orada. Biz birkaç bavulla geldik. Bütün eşyaları orada bıraktık. Geldik, sorun oldu ama Türkiye devleti bizi iyi karşıladı. Aşağı yukarı bir sene kiramızı ödedi, bize baktı. Şimdi bunlar unutulacak bir şey değil. Yoksa biz yolda kalsaydık buradan çoktan dönecektik. Zaten dönenler de oldu.” (TR5)

Katılımcı TR5, Türkiye'ye geldikleri dönemde Bulgaristan'dan çok fazla eşya getiremediklerini bunun yanında kiralık evde kaldıklarını ve devletin bir sene kiralarını ödediğini belirtmektedir.

Türkiye'ye geldiği dönemde sorun yaşayan bir diğer katılımcı da TR7'dir. TR7'nin soruya verdiği cevap şöyledir:

“Evet, sorun yaşadık. Bizi Türk olarak kabul etmediler, Bulgar olarak kabul ettiler. Yabancı gözüyle bakıldı. Gavur denildi, Bulgar Türkleri denildi. Halbuki biz vatanımıza geldik. Bulgar olarak gelmedik, Müslüman olarak geldik.” (TR7)

Katılımcı TR7'nin yanıtına bakarak 1989'da Bulgaristan'dan zorunlu göç ile birlikte Türkiye'ye geldikten sonra kendilerinin yabancı olarak görüldüğü ve kendilerine karşı ayrılıkçı tutumların yaşandığı söylenebilir.

Katılımcı TR9 Türkiye'ye geldikten sonra özellikle dil konusunda yaşadıkları sıkıntıları dile getirdiği yanıtında şu ifadelerle yer vermiştir:

“Türkiye'ye geldiğimizde yetiştiğimiz şehirlere göre, birçoğumuz zaten asimile edilmiş vaziyette düzenimizi kaybetmiştik. Konuştuğumuz Türkçe, Türkçe iyi değildi. Konuştuğumuz Bulgarca da konuştuğumuz Türkçeye göre çok iyi değildi diyebiliriz. Özellikle genç nesil için, bu büyük olanlar için geçerli değil, burada dili algılamakta çok sıkıntı çektik. Kelimelerimizin çekilmesinden dolayı, bize gülünmesinden dolayı çok sıkıntı çektik. Alay edilmesinden dolayı çok sıkıntı çektik ki Türk psikolojisi diye bir olay vardır dilde. Onun haricinde derslerimizi çalıştığımız zaman, dersleri verirken sözlüden ziyade yazılı vermeyi tercih ediyorduk. Onun dışında insanlar çok iyiydi. Yadırgamadı, yadsımadı, küçümsemedi. Sevilerek karşılandık. Bir de muhtemelen eski muhacirlerin bulunduğu bir kentte yaşamamızın avantajı oldu bu konuda. Belki dışarıda başka yerlerde, Bulgaristan muhaciri olmayan yerlerde eziyet çekmiş olanlar olabilir.” (TR9)

Katılımcı TR9 1989'da yaşanan zorunlu göç döneminde Türkiye'ye geldiklerinde özellikle genç bireylerin hem Türkçe hem de Bulgarca'yı çok iyi konuşamadığından ve bunun neticesinde çeşitli sorunlar yaşadıklarından bahsetmektedir. Bu gibi sorunların dışında daha önceki yıllarda göçmüş olan muhacir

kişilerin ikamet ettiği yerde yaşadıkları için kendilerinin diğer göçmenlere göre daha avantajlı olduklarını belirtmektedir.

Katılımcı TR11 ise göç ettikleri dönemdeki Bulgaristan ve Türkiye'deki siyasal rejimin farklı olduğunu ve bu konu hakkında yaşadıkları sorunu şu cümlelerle belirtmiştir:

“Yaşadık. Ayak uyduramıyorsun bu ülkeye, komünizmden gelmişiz ya burası kapitalist bir ülke. Ayak uydurmak için bayağı bir zaman geçti, 1 sene geçmiştir. Oranın şartları başka buranın şartları başka.” (TR11)

Katılımcı TR11, Komünist ile Kapitalist sistemlerin koşullarının farklı olduğunu ve yeni bir rejime alışmanın uzun sürdüğünü söylemektedir.

Göçmen oldukları için sorun yaşamadığını ifade eden katılımcı TR13, ilgili soruya şöyle cevap vermiştir:

“Sorun yaşamadık. Bizim Balkan insanları çalışkan insanlar. Ne bir kapıda dilencilik yaptık ne de başka bir şey. Çalışarak emeğimizin peşindeydik hepimiz. İlk geldiğimizde bir okulda kaldık. Bir göz odanın içinde 6 aile kaldık. O zorluklar oldu. O kadar da olacak. Dil olarak da zorluk yaşadık. Mesela ben Türkçe okumayı bilmiyordum. Bulgar harfleriyle azıcık Fransızca okuttular bize orada, biraz harfler yakındı. Oranın p'si buranın r'si diyerek bir şeyler öğrenmeye çalıştık. Öyle de öğrendik. Ben burada okula gitmedim.” (TR13)

Katılımcı TR13 göçmen olarak sorun yaşamadıklarını sadece bazı zorlukların olduğunu, o zorlukların da kendileri tarafından normal karşıladıklarını belirtmiştir.

Sorun yaşamayan bir diğer katılımcı TR14 ise soruyu şu şekilde yanıtlamıştır:

“Şimdi ne yalan söyleyeyim, göçmen olduğum için pek sorun yaşamadım. Bursa'ya geldiğimden dolayı herhalde. Burada nüfusun çoğunluğu göçmendi. Ondan dolayı da pek bir sıkıntı yaşamadım.” (TR14)

Katılımcı TR14 de katılımcı TR9 gibi göçmenlerin fazlaca yer aldığı bölgeye göç ettiği için göçmen olarak sorun yaşamadığını belirtmektedir.

Türkiye'ye geldiklerinde göçmen oldukları için sorun yaşayan katılımcıların genel olarak kiralık ev bulmada, Türkçeyi daha iyi anlayabilme ve konuşabilme ve

adapte olabilmeye problemler yaşadıkları söylenebilir. Göçmen oldukları için sorun yaşamayan katılımcılar ise yerleştikleri bölgelerde kendilerinden daha önce gelmiş olan göçmenler olduğu için kolay adapte olabildiklerini ve kendilerinin çalışkan insanlar oldukları için zorlukların üstesinden kısa sürede geldiklerini belirtmektedirler.

4.2.3. 1989 Yılından Sonra Mesleklerdeki Durumlar

Bulgaristan'dan zorunlu göç ile Türkiye'ye gelen katılımcıların göç öncesindeki ve sonrasındaki dönemlerdeki yapmış oldukları mesleklerinin değişip değişmediğini anlayabilmek amacıyla katılımcılara “Sahip olduğunuz meslek 1989 yılından sonra değişti mi?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen yanıtların oranları Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22. “Sahip olduğunuz meslek 1989 yılından sonra değişti mi?” Sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	5	33,33
Hayır	10	66,66
Toplam	15	100

Tablo 22’de gösterildiği gibi her 3 katılımcıdan 2’sinin 1989’da Türkiye’ye göç ettikten sonra mesleklerinin değiştiği anlaşılmaktadır.

Türkiye’ye geldikten sonra mesleğinin değiştiğini belirten katılımcı TR11 cevabını şu şekilde vermiştir:

“Fabrikada, torna meslekte çalışıyordum. Buraya geldik. Pazarcılık yaptım sokak aralarında sonra muhacir pazarı vardı, muhacir pazarına gittik. Oradan taksicilik yaptık. Kafeyi açtım, kafeterya çalıştırıyorum. Servis çekiyorum yine. Bu işleri yapıyoruz. Sıvacılık da yaptık, inşaatlarda çalıştık. Duruma göre her şeyi yapıyor insan.” (TR11)

Katılımcı TR11 cevabında Bulgaristan’da icra ettiği mesleğinin Türkiye’ye geldikten sonra değiştiğini ve çeşitli mesleklerde çalıştığını söylemektedir.

Göç ettikten sonra mesleği değişen diğer bir katılımcı ise TR7’dir. TR7 katılımcısının verdiği yanıtta şu ifadeler yer almaktadır:

“Ben kendi mesleğimi yapmadım. Normal fabrikada çalışan olarak çalıştım. Kendi mesleğimi yapmadım. Bulgaristan’daki meslekten farklıydı. Burada tekstil üzerine çalıştım. Ama makine çizim bölümü bitirdim.” (TR7)

Katılımcı TR7 1989’dan sonra Türkiye’de yaptığı mesleğin tekstil üzerine olduğunu ve Bulgaristan’da eğitim aldığı meslek bölümünden farklı olduğunu belirtmektedir.

Göç ettikten sonra daha önce yapmış olduğu mesleği Türkiye’de de devam ettiren katılımcı TR1 cevabını kısaca şöyle vermiştir:

“Mesleğimde değişiklik olmadı. Burada da traktörcüydüm. Traktörcülükle ömrüm bitti.” (TR1)

Katılımcı TR1 Bulgaristan’da traktör mesleği üzerine çalıştığını, bu mesleğin Türkiye’de de aynı olduğunu söylemektedir.

Göç ettikten sonra mesleği değişmeyen bir diğer katılımcı TR2 ilgili soruya şu cümlelerle yanıt vermiştir:

“Burada meslek değişmedi, çünkü bende meslek 3-4 tane. Kaynakçılık, tornacılık, operatör. Hatta oradaki son mesleğimi burada 18 sene icra ettim.” (TR2)

Katılımcı TR2’nin Türkiye’ye göç etmeden önce birden fazla mesleki becerisinin olduğu ve Bulgaristan’daki son mesleğini Türkiye’de de uzun süreler boyunca yerine getirebildiği söylenebilir.

Geldikleri dönemde öğrenci olanlar katılımcılar haricindeki diğer katılımcılar Bulgaristan’da meslek okullarında eğitim aldıklarını bildirmektedirler. Almış oldukları bu eğitimler neticesinde Türkiye’ye göç ettiklerinde bazı katılımcılar mesleğini burada da sürdürebilmiştir. Ancak yaşı dolayısıyla diğer katılımcılara göre büyük yaşta veya diğer katılımcılardan daha küçük yaşta ve öğrenci olduğu dönemde

gelen göçmenler de olmuştur. Bu bireyler ise çoğunlukla özel sektörde veya Bulgaristan’da aldıkları eğitimin dışında bir meslek icra ettiklerini belirtmektedirler.

Katılım sağlayan kişilerin Türkiye’ye göç ettikten sonra yapmış oldukları meslekler ile ilgili problem yaşıyıp yaşamadıklarını öğrenebilmek amacıyla “Mesleğiniz ile ilgili sıkıntılar yaşadınız mı?” sorusu yöneltilmiştir. Ortaya çıkan sonuç Tablo 23’te gösterilmektedir.

Tablo 23. “Mesleğiniz ile ilgili sıkıntılar yaşadınız mı? Yaşadıysanız nelerdir?” Sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	5	33,33
Hayır	10	66,66
Toplam	15	100

Tablo 23’teki sonuçlara göre 1989’da Bulgaristan’dan zorunlu göç ile gelen her 3 göçmenden 1 tanesi Türkiye’de çalıştıkları dönemlerde sıkıntı yaşadıklarını belirtmektedir.

Türkiye’de çalıştığı dönemde problem yaşayan TR12, cevabını şu cümlelerle aktarmıştır:

“Sıkıntı yaşadım tabi, çok yaşadım. Çalıştığımız yerlerin paralarımızı vermeme durumları oldu. O yüzden biz kafamızı kaldıramadık yani bu geçim derdinden dolayı Geçinebilmek için, boğazımızı beslemek için; çalışıp, kazanıp çocuklarımıza ve evimize para getirmemiz gerekiyor. Kirada olduğun için, kira parasını düşünüyorsun.” (TR12)

TR12 Türkiye’de geçimini sağlayabilmek amacıyla çalışmış ancak bazı dönemlerde çalıştığı iş yerleri veya firmalar TR12’nin emeğine karşılık olarak ücret vermediği, bundan dolayı da sıkıntılar yaşadığı söylenebilir.

Katılımcılardan TR7 ise Türkiye’de çalıştığı dönemde problem yaşamadığını şöyle ifade etmiştir:

“Pek yaşamadım, çünkü çok güzel bir fabrikada çalıştım. Pek problem yaşamadım. Bulgar dedikleri bölüm sadece bize ayrılmıştı. Yani pek problem yaşamadım.” (TR7)

TR7’nin söylediklerinden çalıştığı fabrikada Bulgaristan’dan göçmüş olan Türklere ayrılan farklı bir bölümün olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında buradaki göçmen bireylerin daha rahat koşullarda mesleklerini icra ettikleri söylenebilir.

Katılımcı TR13 de sıkıntı yaşamadığını belirtmiş ve cevabını şu şekilde vermiştir:

“Sıkıntı yaşamadım, çünkü biz çalışmayı seven insanlarız. İlk başta göçmen olduğumuz için farklı gözle bakılmıştı.” (TR13)

TR13, Türkiye’ye geldikleri dönemde göçmen oldukları için kendilerine karşı farklı düşüncelerin olduğunu, Bulgaristan’dan göçen Türklerin çalışkan olduğunu ve Türkiye’deki çalışma hayatında problem yaşamadığını ifade etmektedir.

Katılımcı TR6 da TR13’ü destekler biçimde soruyu şöyle yanıtlamıştır:

“Biz çalışkan milletiz, bize iş sıkıntı vermiyor. Bize ortamda hakaret edenler bize sıkıntı veriyor. Bizi anlamayan insanlara karşı biz dürüst olduğumuz için hep büzüştük kaldık, bizi o sıktı. Yoksa bizi iş sıkıyor. Biz çalışıyoruz.” (TR6)

Katılımcı TR6 Türkiye’de yaşayan bazı insanların Bulgaristan’dan göçen Türk göçmenleri anlayamadığını ve kendilerine karşı kötü sözler kullanan kişilerin olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında Türkiye’de çalışmanın kendilerine sıkıntı oluşturmadığını söylemektedir.

Katılımcıların genel anlamda Türkiye’deki mesleklerinde sorun yaşamadıkları, çalışkan oldukları ve çalıştıkları iş yerlerinin bazılarında kendilerinden başka da Bulgaristan göçmeni olduğu için rahat oldukları söylenebilir. Ancak sorun yaşayan katılımcıların ise emekleri karşılığı olan ücretleri bazı dönem alamadıkları, kolay

uyum sağlayamadıkları ve çalıştıkları iş yerlerindeki bazı kişilerin kendilerine kötü tavırlar sergiledikleri belirtilebilir.

4.2.4. Bulgaristan Göçmeni Türklerin Almış Oldukları Eğitimin Değerlendirilmesi ve Yaşadıkları Problemler

1989'da Bulgaristan'dan göçen Türk katılımcılara Türkiye'ye göçmeden önceki dönemde eğitim alıp almadıklarını öğrenebilmek nedeniyle araştırmacı tarafından "Bulgaristan'da eğitim aldınız mı?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları Tablo 24'te gösterilmektedir.

Tablo 24. "Bulgaristan'da eğitim aldınız mı?" sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	15	100
Hayır	0	0
Toplam	15	100

Tablo 24'e göre katılımcıların tamamının Bulgaristan'da yaşadıkları dönemde eğitim aldıkları görülmektedir.

Katılımcı TR4 Bulgaristan'daki eğitimden genel hatlarıyla şöyle bahsetmiştir:

"Tabi oradaki eğitim herkese mecburdu. Yani öyle bir serbestlik yoktu. Ne kadar da bilgisiz olsan, yeteneksiz de olsan zorunluydu. Bir seviyeye kadar yani ortaokula kadar zorunluydu." (TR4)

Katılımcı TR4'ün cevabına göre Bulgaristan'da yaşadığı dönemdeki ortaokula kadar olan eğitimin zorunlu olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı TR5 de katılımcı TR4 'ü destekler nitelikte şu cevabı vermektedir:

"Eğitim aldık. Zaten eğitimsiz insan bırakmadılar. Zanaatsiz insan bırakmadılar." (TR5)

Katılımcı TR5'in cevabına bakarak o dönemde yaşayan bireylerin hepsinin eğitim aldığı ve bunun sonucunda eğitim alan herkesin meslek sahibi olduğu söylenebilir.

TR15 ise cevabını şu cümlelerle vermektedir:

“Evet, lise okuyordum. Son 1-2 ayımı bitiremeden göç ettik.” (TR15)

Katılımcı TR15 Bulgaristan'da aldığı lise eğitimi döneminde Türkiye'ye göç etmek durumda kaldıklarını belirtmektedir.

Katılımcıların tamamının Bulgaristan'da eğitim aldıkları ve Türkiye'ye göç ettiklerinde onlar için avantajlı sayılan bir durum olduğu söylenebilir.

Katılımcılardan Bulgaristan'da yaşadıkları dönemde eğitim aldıkları kurumlarda Türk olmalarından dolayı problem yaşayıp yaşamadıkları öğrenilmek istenmiştir. Bunun için katılımcılara “Bulgaristan'da eğitim alırken Türk olduğunuz için sorun yaşadınız mı?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen yanıtların sonuçları Tablo 25'te gösterilmektedir.

Tablo 25. “Bulgaristan'da eğitim alırken Türk olduğunuz için sorun yaşadınız mı?” Sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	6	40
Hayır	9	60
Toplam	15	100

Tablo 25'e göre eğitim aldığı dönemde sorun yaşayan katılımcıların yüzde 40 olduğu görülmektedir.

Eğitim aldığı dönemde Türk olduğu için sorun yaşayan Katılımcı TR4 cevabında şu ifadelerle yer vermektedir:

“Türk olduğum için tabi sıkıntı yaşandı. Birçoğumuz Bulgarca’yı tam olarak öğrenemedik yani. Kendimizi ifade edemedik. Ama bize o ağır gelmedi, bilhassa bizim bölgemizde. Yarı Bulgar yarı Türk olduğumuz için, sınıflarda karışık olduğumuz için.” (TR4)

Katılımcı TR4 eğitim aldığı dönemde Bulgar dilini yeterince öğrenemediği için sıkıntılar yaşadığını bunun neticesinde kendilerini Bulgar kişilere karşı tam anlamıyla anlatamadıklarını söylemektedir.

Katılımcı TR9 ise eğitim aldığı dönemdeki bazı eğitimciler tarafından sorun yaşadığını şu sözlerle belirtmektedir:

“Evet. Sorun tabi ki yaşadık. Ne kadar da olsa, orada doğup büyümüş olsak bile ırkçı öğretmenlerimiz vardı. Bizi de ırkçı olarak yetiştirdiler doğal olarak.” (TR9)

Katılımcı TR9 eğitim aldığı dönemde eğitimcilerin ırkçı tavırları olduğunu ve bu eğitimcilerin öğrencilere de ırkçı düşünceleri savunan eğitimler verdiğini söylemektedir.

Katılımcı TR12 kendi eğitimi döneminde Türk olduğu için yaşamadığını ancak gelecek dönemde durumun farklı olduğunu şöyle söylemektedir:

“Lise mezunuyum ben. Biz çocukken öyle sorunlar yaşamadık. Bu sorun 1984 sonu isim değişikliği zamanına doğru öyle şeyler duyuluyordu. Bizde hiç sıkıntı olmadı.” (TR12)

Katılımcı TR12 Bulgaristan’da eğitim aldığı dönemde sorun yaşamadığını ancak 1984 yılından sonra gerçekleşen baskı döneminde eğitimdeki yaşanan sıkıntılardan haberdar olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı TR14 de Türk olduğu için eğitim alırken sıkıntı yaşamadığını şu cümlelerle açıklamaktadır:

“Eğitim aldım, lise mezunuyum. Türk olduğum için hiç sorun yaşamadım. Sadece isimler 85 senelerinde değişti ya işte o zaman Türkçeye kısıtlamaya getirdiler. Biz gerçek eğitimi yine Bulgarca yapardık. Şimdi liseye kadar okudum, Türkçe eğitim görmedim desem yeri vardır. (TR14)

Katılımcı TR14 eğitim aldığı dönemde derslerin büyük bölümünün Bulgarca okutulduğunu ve Türk olduğu için sorun yaşamadığını ancak 1985 yıllarında zorunlu isim değişikliği olduğunda eğitim kurumlarında da Türkçeye kısıtlama geldiğinden bahsetmektedir.

Katılımcıların hepsinin Bulgaristan’da eğitim almış oldukları görünmektedir. Bulgaristan’da almış oldukları eğitim dönemlerinde sorun yaşayan katılımcılar genelde Bulgar kişilere karşı kendilerini ifade edemediklerini ve aldıkları bazı eğitimlerin ırkçı yönlerinin olduğu bu durumdan etkilendikleri söylenebilir.

4.2.5. Okullarda Türkçe Konuşabilme Durumu

Katılımcıların Bulgaristan’da eğitim aldıkları süre boyunca Türkçe konuşup konuşamadıklarını öğrenebilmek amacıyla katılımcılara “Bulgaristan’da eğitim aldığınız süreçte okulda Türkçe konuşabildiniz mi?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen cevapların dağılımı Tablo 26’da gösterilmiştir.

Tablo 26. “Bulgaristan’da eğitim aldığınız süreçte okulda Türkçe konuşabildiniz mi?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	8	53,33
Hayır	7	46,66
Toplam	15	100

Tablo 26’da gösterildiği gibi katılımcıların vermiş oldukları 2 farklı yanıt oranının birbirine çok yakın olduğu ve cevabını evet olarak belirten katılımcıların hayır diyenlere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Katılımcı TR1 ilgili soruya şu cümleler ile cevap vermiştir:

“Konuşamazdın. Ama daha önceden Türkçe okurduk. Komünizm gelince bizim Türkçeyi kesti. Daha önceden okuyorduk Türkçe.” (TR1)

Katılımcı TR1 eğitim alırken Türkçe konuşabildiğini ancak sonraki dönemlerde rejimin baskı yapmasından dolayı Türkçe olarak verilen eğitimlerin sona erdirildiğini belirtmektedir.

Katılımcı TR2 de eğitim alırken Türkçe konuşabildiğini ancak sonradan değiştiğini şu sözleriyle aktarmaktadır:

“Benim zamanımda konuşabiliyorduk. Türkçe de okuyabiliyorduk. 4. Sınıf dahil 8. Sınıfa kadar dersler Türkçeydi. Haftada iki dersimiz vardı, Bulgar diliydi. Ondan sonra tersi oldu. Dersler Bulgarcaya geçti. Haftada iki saat Türkçe, gramer, Türk edebiyatı. Genelde 70-71 yıllarında yasaklandı, Türkçe kaldırıldı.” (TR2)

Katılımcı TR2 eğitim aldığı dönemde okullarda Türkçe okuyup konuşabildiğini ancak giderek Türkçe verilen derslerin yerini Bulgarcaya bıraktığını ve 1970’li yıllarda da Türkçe’nin eğitim alanında yasaklandığından bahsetmektedir.

Katılımcı TR3 de katılımcı TR2’yi destekler nitelikte verdiği cevap şu şekildedir:

“Şöyle diyeyim; bizim orada sekize kadar olan öğretimden sonra lise diye geçer. Ben 7. Sınıfa kadar orada Türkçe okudum. Türkçe derslerimiz vardı yani. Türkçe dersi, gramer dersi alıyorduk. Konuşabiliyorduk. Ondan sonra 71-72 yıllarıydı Türkçe dersi yasaklandı zaten. Normalde Türk olan arkadaşlarla konuşuyorduk da Bulgar olan arkadaşlarla Bulgarca konuşuyorduk. Öyleydi. Ama o kadar sıkı değildi o zaman, konuşabilirsin. Rahat konuşabiliyorduk o zamanlar ama ondan sonra, isim değiştirdikten sonra işler değişti çok fena.” (TR3)

Katılımcı TR3 eğitiminin 7. Sınıfa kadar olan döneminde Türkçe konuşmakla ilgili sıkıntı yaşamadığını ancak 1970’li yılların başında Türkçe dersinin yasaklandığını ve 1980’lerin ikinci yarısından sonra durumun çok daha kötü olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı TR9’un ilgili soruya verdiği yanıt şöyledir:

“Mümkün değil. İlkokul zamanı haricinde, isimler değiştirilene kadar okullarda Türkçe konuşuluyordu. Hatta Türkçe yayımlanan gazeteler de vardı, orta

sayfalarında iki sayfa olarak çıkıyordu okuyorduk. Ama isimler değiştikten sonra bu tamamen yasaklandı, cezaya tabi tutuldu. Mümkün değildi, konuşamazsın. Kendi yerel mahalleniz, köyünüz, eviniz dışında sokaklarda konuştuğunuz zaman yadsınıyordunuz, yadırganıyordunuz, ceza kesiliyordu.”
(TR9)

Katılımcı TR9 eğitim aldığı dönemde Türkçe konuşamadığını ancak zorunlu isim değişikliğinin yaşandığı dönemden önce Türkçe konuşmanın serbest olduğunu belirtmektedir.

TR10 Bulgaristan’daki Türkçe eğitimin 1984 yılı öncesi ve sonrası olarak şöyle aktarmıştır:

“İsim değişmeden önce Türkçe konuştuk. O zaman sıkıntı yoktu, yasak da yoktu. 84’den sonra benim çocuklarım ev de bile Türkçe konuşamazdı korkudan.”
(TR10)

Katılımcı TR10 da kendisinin eğitim alırken Türkçe konuşabildiğini ancak çocuklarının 1984 yılından itibaren sadece okulda değil aynı zamanda diğer sosyal alanlarda da Türkçe konuşamadıklarını belirtmektedir.

Katılımcı TR12’nin vermiş olduğu cevap şöyledir:

“Konuşuyorduk. Derslerde Türkçe yoktu. Türkçe dersini biz sekizinci sınıfa kadar aldık yani haftada. Türkçe bir iki saat oluyordu. Türkçe kitabım vardı yani hatırlıyorum. Türkçe eğitimi aldık biz. Yoksa nasıl öğreneceğiz Türkçe yazmayı, okumayı. O zamanlarda aldık biz Türkçe eğitimi. Ama sonra lise döneminde Türkçe kitaplar yoktu.” (TR12)

Katılımcı TR12 eğitim alırken Türkçe kitaplarının olduğunu ve Türkçe konuşup okuduklarını belirtmekle Türkçe eğitimin lise döneminde olmadığından bahsetmiştir.

Katılımcı TR13 ise eğitim aldığı dönemde Türkçe konuşmanın yasak olduğundan şöyle bahsetmektedir:

“Yasaktı. Ceza bile yiyordun. Kendi aramızda konuşuyorduk. Köyde olduğu zaman sıkıntı yok ama şehir içine çıktığın zaman sıkıntı yaşıyorduk, ceza

yyorduk yani. Ceza yemişliğim de var Türkçe konuştuğum için. Bir öğrenciye göre 5 Leva ceza çok tabi.” (TR13)

Katılımcı TR13 ise gizli şekilde Türkçe konuşabildiklerini hatta Türkçe konuştuğu için kendisine ceza kesildiği belirtmektedir.

Katılımcıların Bulgaristan’da eğitim alırken özellikle 1970 öncesi dönemlerde rahatlıkla Türkçe konuşabildiklerini ancak sonraki dönemlerde bu durumun giderek azaldığını ve gizli şekilde konuşulabildiğini belirtebiliriz. 1984 yılından sonra ise Türkçe konuşmanın yaşanan baskılardan dolayı yasaklandığını söyleyebiliriz.

4.2.6. 1989 Göçü Sonrası Günlük ve Siyasi Yaşamdaki Farklılıklar

Katılımcıların 1989 göçünden sonra sosyal ve politik anlamda farklılıklar yaşayıp yaşamadıkları, eğer farklılıklar olduysa bu değişimlerin ne olduğu öğrenilmek istenmiştir. Bunun için katılımcılara “Türkiye’ye göç ettiğinizde sosyal ve siyasi anlamda ne gibi değişiklikler yaşadınız?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı TR2 Türkiye’ye göç ettikten sonra yaşamış olduğu farklılıkları şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Siyasal anlamda rejim değişikliği, demokrasi, daha rahat kendini ifade edebilmek. Sosyal anlamda. Şehirden şehre göç ederken ne kadar yabancılık çekilirse o kadar yabancılık çektik. Eskişehir’de ben gelmeden önce tanıdıklarım vardı. Bir sıkıntım yoktu yani. Dil sıkıntısı olmayınca başka bir sıkıntı olmaz. Yani şehrin yabancılığı olur, Bursa’dan Eskişehir’e gelen gibi.” (TR2)

Katılımcı TR2’nin hissetmiş olduğu değişimin ülkelerin yönetim biçimleri, ülkelerin rejimleri ve göç ettikten sonra yerleşmiş olduğu yeni bölge olarak söylenebilir.

Katılımcı TR4 hissedilen farklılıkları şu şekilde belirtmektedir:

“Bizim oradaki sosyal faaliyetlerimizle buradakiler arasında farklılıklar vardı. Biz mecbur uymak zorunda kaldık buranın siyaset faaliyetlerine, kültür faaliyetlerine. Kendi kültürümüzü de bırakmadık. Hala da kendi kültürümüzü devam ettiriyoruz. O çok büyük bir farklılık yaratmazdı yani yerli Türkler ile göçmenler arasında. Ama

burada da bazı yerliler tarafından bizi şey gördüler yani, siz gavurdan gelme gibi birtakım hor görüldük yani. Bazı kültür şeylerimizden dolayı.” (TR4)

Katılımcı TR4 genel anlamda kültürel farklılıkların olduğunu bahsetmekle beraber o dönemde göçmenlere bazı kişiler tarafından farklı gözle bakıldığını söylemektedir.

Katılımcı TR8 yaşamış olduğu sosyal değişimi şu şekilde aktarmaktadır:

“Sosyal olarak arkadaşlık zorluğu vardı, ifade zorluğu vardı en büyük sıkıntı onlardı. Dil olarak ifade etme zorluğu. Çevre vardı tabi. Biz kırsal bölgeden geldik, şehrin ortasına geldin sıkıntı onlar.” (TR8)

Katılımcı TR8’in göç ettikten sonra Türkçeyi konuşmada, arkadaş edinmede ve gelinen şehre alışabilmekte sıkıntılar yaşadığı söylenebilir.

Katılımcı TR9 sosyal anlamda yaşadığı sorunları şu cümleler ile söylemektedir:

“Sosyal anlamda çok sıkıntılar yaşadık. Tam gençlik çağındaydık yani tam gençliğimizi yaşama çağındaydık. Tekrar bir muhacirlikle debelenme, bocalama, yaşayacak evin yok, kiralarda sürünüyorsun, bir dönem okullarda kaldık ilk geldiğimiz 2-3 aylık yaz dönemi içinde. Eş, dost, akrabaların yanına sığınanlar oldu. Tabi Özal döneminde bu konuyla alakalı erzak yardımı, para yardımı, kira yardımı yapıldığını biliyoruz. Bizimkilerin aldığı dönemleri anımsıyorum. Ama onun dışında hayat mücadelesiyle baş başasın. Kimse senin daha rahat daha huzurlu olman açısından çaba sarf etmiyor. Kendin çaba sarf etmek zorundasın. Ama ne kadar da bir kira desteği veya bir erzak desteği verilse bile geriye kalan bütün mücadele de yalnız olduğun için hiçbir şey sana ait değil yani sığıntı gibi hissediyor insan kendini. Özellikle bir de yaşımız da büyük değil yaşımız da küçük. Açıkçası çok atalandık. Çocukluğumuzu yaşayamadık, gençliğimizi yaşayamadık. Baskı, tedirginlik zor geçti.” (TR9)

Katılımcı TR9 göç ettiği dönemde genç olduğu için baskı ve tedirginlikler yaşadığını, ülke değiştirdiği için sığıntı gibi hissettiğinden dolayı sosyal anlamda sıkıntılar yaşadığını belirtmektedir.

Katılımcı TR13 sosyal ve siyasal anlamda yaşadıkları değişimleri şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Sosyal olarak değişiklik bayağı çok yaşadık. Çünkü ters geldi, adapte olmak ters geldi. Şöyle söyleyeyim; biz azıcık daha rahat yaşamaya alışık insanlarız. Etrafa baktığımızda normal görürüz ama ilk başlarda biz bir eşofmanla çıktığımızda bize ters baktılar yani. Onu pijama olarak gördüler. Şimdi bakıyorum hepsi mini etekle dolaşıyorlar. Yavaş yavaş topluma kazandıracağız bu insanları.

Bir komünist ülkeden geliyorsun, orada herkes eşittir. Bir yandan iyidir bir yandan kötüdür. Kalkınma olmaz, yükselemezsin ama hiç aç da kalmazsın. Her zaman için bir eşitlik vardır. Orada belli bir seviyeye kadar çalışabilirsin, fazlasını yapamazsın. Ben buraya geldiğimde bir iş yerine girdiğimde bunlar bir kişinin mi deyip şaşırıyordum yani. Çünkü öyle bir zenginlik yoktu Bulgaristan’da. Herkes eşittir.” (TR13)

Katılımcı TR13 sosyal anlamda Türkiye’ye adapte olmada sıkıntı çektiğini söylemektedir. Katılımcı siyasal anlamda ise rejimden dolayı kaynaklanan mesleki kazanç değişimlerinin olduğunu belirtmektedir.

Katılımcıların sosyal anlamda genel olarak Türkiye’ye adapte olabilmeleri sürelerinin uzun olduğu, yeni çevre oluşturmalarının zaman aldığı; siyasal anlamda ise farklı yönetim biçimi ve siyasal rejime alışmanın biraz uzun sürdüğü söylenebilir.

4.2.7. Göçmenlerin Türkiye’deki Yaşamlarının Bulgaristan’a Göre Farklı Yönleri

Katılımcıların Bulgaristan’daki yaşadıkları hayat ile Türkiye’de yaşadıkları hayat arasında ne gibi farklılıklar olduğunu öğrenebilmek için katılımcılara “Bulgaristan’daki ve Türkiye’deki yaşamınızda ne gibi değişiklikler oldu?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı TR3 ilgili soruya şöyle yanıt vermektedir:

“Çevre değişti. Benim çalıştım iş çalışma saatlerimde farklılık oldu. Onun için burada sosyal işlere pek karışamadık. Sosyal şeyimiz kalmadı pek. Saat olarak çok çalıştım. Çalışma saati olarak çok farklıydı. Başkalarını bilmiyorum ama benim

çalışma saatim fazlaydı. Bulgaristan’da daha az saat çalıştığım için aileme daha fazla vakit ayırabiliyordum.” (TR3)

Katılımcı TR3’ün farklılıklar konusunda vurgulamak istediği noktanın Türkiye’deki çalışma sürelerinin uzun olmasından dolayı sosyal hayatına çok vakit ayıramadığı söylenebilir.

Katılımcı TR6 yaşadığı farklılıkları şu cümleler ile aktarmaktadır:

“Bulgaristan’da Türklere baskı olduğu için bir korkuyla yaşıyorduk. Yani sıkıntı oradaydı. İşe gidersin korkarsın, eve gelirsin korkarsın. Ama burada korku kalmadı. Kendi vatanındasın. Polis koruyor, asker koruyor. Onun için de çok rahat bir hayat burada yaşadık. Yerli halkın arasında dağıtsalardı bizi belki sorunlar olacaktı. Çünkü bazı insanlar burada saldırgan oluyor biraz. Biz de onlara uymamak için hep ezilecektik. Ama burada kendi aramızda birbirimizi tanıyoruz kocaman bir köy gibi olduk, akraba gibi olduk. Onun için de bizim hayatımız çok rahat geçti burada ve geçiyor da.” (TR6)

Katılımcı TR6 Türkiye’ye göç ettikten sonra Bulgaristan’daki hayatına göre daha rahat olduğunu, eskisi gibi korkularının artık olmadığını ve yaşamını daha rahat sürdüğünü belirtmektedir.

Katılımcı TR10 bu soruya ekonomik yönüyle cevap vermektedir:

“Bulgaristan’da bir ev yaptığın zaman para yok başka bir şey yok bir tane de araba alsan tamam biter. Burada başka. Burası çok başka. Burası para kazanma yeri. Çok deli para kazanma yeri. Burası kapitalist bir ülke, burada acıma yok. Bulgaristan’da rahattı karışan yoktu. Seni tütünde çalıştırırdı, ne yapardı; seni sigortalı çalıştırıyor ama tütünün yüzde ellisinin parasını vermezdi devlet. Devlet alırdı, devlete çalışırdın. Herkes. Baştakiler yer parayı, komünist partililer parayı götürür. Yazlıkları başka kışlıkları başka. 30 sene oldu kalkınamıyorlar daha bak ne kadar yemişler. 33 sene oldu ve Bulgaristan bir daha kalkınamadı.” (TR10)

Katılımcı TR10 geldiği döneme göre iki ülke arasındaki siyasal rejimin farklı olmasından dolayı Türkiye’de daha fazla ekonomik gelir elde edebilmenin mümkün olabildiğinden bahsetmektedir.

Katılımcı TR14 ise yaşadığı ve hissettiği farklılıklar şöyledir:

“Bulgaristan’da 27 sene yaşadım. Yarını düşünmezdik biz Bulgaristan’da. Yarın muhabbeti yoktu yani. Hani başına bir şey gelecek vs. Devlet orada, gereken yapılacak. Ama buraya geldikten sonra kalıyorsun tek başına. İmkanların yoksa, paran yoksa, insanlığın yoksa o konuda daha mağduriyet yaşadık biz burada. Daha farklı olduk. Genelde bizim insanımız yüzde 90-95’i hemen uyum sağladılar. Kendilerini kanıtladılar. Çünkü herkes mesleğiyle geldi buraya. Kendilerini kanıtladılar, herkes sistemini oturtturdu haliyle. Refah konusunda kendilerini rahatlatıldılar.” (TR14)

Katılımcı TR14 Bulgaristan’da yaşadığı dönemde devletin desteği sayesinde yarını düşünmeden hayatını sürebildiğini, Türkiye’deki durumun daha farklı olduğunu ancak gelen göçmenlerin büyük kısmının uyum sağlayabildiğini söylemektedir.

Katılımcılar Türkiye’ye geldiklerinde ilk başta rejim değişikliğinin etkisini hissetmektedirler. Ekonomik gelir sağlayabilmek için Bulgaristan’daki işlerinden daha uzun süre çalıştıklarını, sosyal hayata zaman çok zor ayırabildiklerini söylemektedirler. Bunların yanında Türkiye’de kendilerini rahat ve güvende hissettiklerini belirtmektedirler.

4.2.8. Bulgaristan’a Seyahat Etme Durumu

1989’da Bulgaristan’dan Türkiye göçmüş olan katılımcılara göç ettikten sonra Bulgaristan’a seyahat edip etmediklerini öğrenebilmek amacıyla “Bulgaristan’a seyahat ediyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Soruya katılımcılar tarafından evet ya da hayır cevabı verilmiş ve verilen yanıtların dağılımı Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27. “Bulgaristan’a seyahat ediyor musunuz?” Sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	13	86,66
Hayır	2	13,33
Toplam	15	100

Tablo 27'ye göre katılımcıların yüzde 86,66'sı Bulgaristan'a seyahat ettiğini belirtmektedir.

Katılımcılara Bulgaristan'a yapmış oldukları seyahatleri hangi sıklıklarla yaptıklarını anlayabilmek için "Bulgaristan'a ne sıklıkla seyahat ediyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevapların dağılımı Tablo 28'de gösterilmiştir.

Tablo 28. "Bulgaristan'a ne sıklıkla seyahat ediyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Sık sık Seyahat Ediyorum	10	66,66
Nadiren Seyahat Ediyorum	3	20
Seyahat Etmiyorum	2	13,33
Toplam	15	100

Tablo 28'e göre katılımcıların yüzde 66,66'sı Bulgaristan'a sık sık seyahat etmektedir.

Bulgaristan'a seyahat etmeyen katılımcılardan olan TR6'nın yanıtı şöyledir:

"En son bir defa 1995'te gittim. Orada bazı alacaklarım vardı. Evimi sattım. Ondan sonra tazminat vardı, hapiste yattığım için. Onla uğraştım, onu alamadık tabi. Kismet değilmiş. İki buçuk ay kaldık orada, döndüm. Bir daha da hiç gitmedim."
(TR6)

Katılımcı TR6 Türkiye'ye göç ettikten sonra Bulgaristan'a sadece bir defa gittiğini söylemektedir. Bunun nedeninin de oradaki varlıklarını satmak ve tazminatını alabilmek için olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı TR7'nin ilgili soruya verdiği cevabı şu şekildedir:

“Evet. Bazen senede 1 kere. Bazen senede 3 kere bazen 2 senede 1 kere. Hiç olmazsa 5 senede bir pasaport değiştirmeye gidiyoruz.” (TR7)

Katılımcı TR7’nin en azından 5 senede bir ve ortalama senede en az 1 kere Bulgaristan’a seyahat ettiği söylenebilir.

Katılımcı TR8’in yanıtını şöyle aktarmaktadır:

“Sık sık seyahat ediyoruz. Eşimiz, dostumuz orada olduğu için sık sık gidip geliyoruz her fırsatta.” (TR8)

Katılımcı TR8 Bulgaristan’a sık aralıklarla gittiklerini ve yakınlarını ziyaret ettiklerini söylemektedir.

Katılımcı TR13 ilgili soruya şu cevabı vermektedir:

“Ediyorum. Çok bir sıklıkla değil. Yani en son 5 yıl önce gittim. O da şartlardan dolayı. Bizim paramızın değeri kalmadığı için. Ben burada daha iyi şartlarda eğlenebilecekken niye orada o parayı harcayayım, 8 katını?” (TR13)

Katılımcı TR13 Bulgaristan Levası Türk Lirasından daha değerli olduğu için seyahatlerini nadiren gerçekleştirebildiğini belirtmektedir.

Katılımcı TR14’ün yanıtı ise şu şekildedir:

“Ediyorum. Her sene gidiyorum. Sene de bir kere 20-21 günlüğüne gidiyorum. Hep Mayıs, Haziran yani yaza doğru gidiyorum.” (TR14)

Katılımcı TR14 her sene yaz mevsimine yakın tarihlerde Bulgaristan’a yaklaşık üç haftalık seyahatler gerçekleştirdiğini söylemektedir.

Katılımcıların ikisi dışında geri kalanlarının büyük bölümünün Bulgaristan’a en az 5 senede bir pasaport yenilemek amacıyla gittikleri söylenebilir. Bunun yanında katılımcıların vurguladıkları bir nokta da ekonomik olanaklardır. Sahip olunan paranın miktarı ile Bulgaristan’a yapılan seyahatin doğru orantılı gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

4.2.9. Günümüz Koşullarına Göre Tercih Edilen Ülke

Katılımcıların günümüzün hayat koşulları ve ekonomik durumu karşısında iki ülkeden hangisinde yaşamayı tercih edecekleri öğrenilmek istenmiştir. Bunun için katılımcılara “Bugün Türkiye’nin ve Bulgaristan’ın yaşam standartlarını ve ekonomik durumunu düşündüğünüzde bu iki ülkeden hangisinde yaşamayı tercih edersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların cevap dağılımı Tablo 29’da gösterilmiştir.

Tablo 29. “Bugün Türkiye’nin ve Bulgaristan’ın yaşam standartlarını ve ekonomik durumunu düşündüğünüzde bu iki ülkeden hangisinde yaşamayı tercih edersiniz?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Türkiye	14	93,33
Bulgaristan	1	6,66
Toplam	15	100

Tablo 29’da gösterildiği gibi katılımcılardan 1 kişi hariç geri kalan hepsi Türkiye’yi tercih etmiştir.

Türkiye’de yaşamayı tercih eden katılımcı TR3 cevabını şu şekilde vermektedir:

“Burada yaşamayı tercih ederim eninde sonunda bayrağın altında. Yani rahat hissedersin kendini. Ben onu fark ettim. Orada başka burada başka. Ama en iyisi bayrağın altında en rahat. Bunu bilmek lazım. Benim düşüncem öyle.” (TR3)

Katılımcı TR3 Türkiye’de yaşamının Bulgaristan’a göre daha rahat hissettirdiğini ve bunun farkına vardığını belirtmektedir.

Türkiye’yi tercih eden diğer bir katılımcı TR4 ise yanıtı şöyle aktarmıştır:

“Şu anda bugünü düşündüğüm zaman ben burayı tercih ediyorum. Buradan da kıpırdamayı düşünmüyorum yani. Çünkü görüyoruz dünyanın halini şu anda. Biz buraya temelli diye geldik. Orada bir yere bir kazık çaksak. Komşu gelir, ya niye

çakıyorsun bu kazığı buraya? Bizim memleketimiz burası değil der. Biz her zaman bir gün Türkiye'ye göç edersek diye düşünüyorduk yani.” (TR4)

Katılımcı TR4'ün Bulgaristan'da yaşadığı dönemde Türkiye'ye göç etmeyi her zaman düşündüğü ve günümüzü ele aldığımızda Türkiye'yi tercih ettiği söylenebilir.

Katılımcı TR13 ise bu soruya şu cevabı vermektedir:

“Şu anki durumdan bahsediyorsak tercih demeyeyim de çocuklarımın gelişimi için orası derim. Şu anki durum burada çok zor yani. Gidip rahatlıkla bir kahve içemeyecekse, kahve içerken bile düşünecekse çocuğum benim orada daha özgür ve maddi olarak da daha iyi olacaktır.” (TR13)

Katılımcı TR13 çocuklarının geleceğini düşünerek karar verdiğini ve Bulgaristan'da hem sosyal hem de ekonomik yönden Türkiye'ye göre daha rahat hissedeceğini söylemektedir.

Katılımcıların çok büyük bir kısmı Türkiye'yi tercih etmektedirler. Bunun bazı nedenleri arasında edinmiş oldukları çevreden kopmamak, güvende hissettikleri Türk bayrağının altında yaşamak sayılabilir. Katılımcıların Avrupa vatandaşlıkları olduğu düşünüldüğünde istedikleri zaman Bulgaristan'a seyahat edebildikleri de göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden Türkiye'de kurmuş oldukları düzenin değişmesini istemedikleri söylenebilir. Ancak Bulgaristan'ı tercih eden katılımcı TR13'ün bu tercihinin çocuklarının gelecek kaygısından dolayı yaptığı belirtilebilir.

4.2.10. Türkiye'deki Dinî Hayat

Katılımcıların Türkiye'de göç ettikten sonraki dönemlerde dini ibadetlerini rahat yerine getirip getiremedikleri ve dini hayatlarında ne gibi farklılıklar yaşadıkları öğrenilmek istenmiştir. Bunu anlayabilmek için katılımcılara “Geldiğiniz döneme göre (Bulgaristan hükümetinin tutumlarına göre) dini hayatınızı yaşamada rahatlamalar oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların cevaplarının dağılımı Tablo 30'daki gibidir.

Tablo 30. “Geldiğiniz döneme göre (Bulgaristan hükümetinin tutumlarına göre) dini hayatınızı yaşamada rahatlamalar oldu mu?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	12	80
Hayır	3	20
Toplam	15	100

Tablo 30’a göre katılımcıların yüzde 80’inin Türkiye’de ibadetlerini göç etmeden önceki döneme göre daha rahat yerine getirdikleri görülmektedir.

Katılımcı TR1 yaşadığı farklılığı şöyle ifade etmiştir:

“Rahatlamalar oldu. Camilere rahatlıkla gidebiliyoruz.” (TR1)

Katılımcı TR1’in dini yaşantısında Türkiye’ye geldikten sonra rahatlık olduğunu ve Bulgaristan’da yaşadığı döneme kıyasla Türkiye’de camilere daha rahat gidilebildiği söylenebilir.

Katılımcı TR4 cevabında şu cümlelere yer vermektedir:

“Dini şartlar da tabi ki rahatlamalar oldu. Orada baskı olmasına rağmen bayram namazına kadar gidiyorduk, buraya geldiğimizde de işte iş icabı beş vakit namaz kılamadık doğrusu. Bayramlarda işte Ramazanlarımızı mutlaka burada daha çok, hele yaşlılarımız çok sevinerek bayramlarını icraat ettiler. Ramazan ayında oruçlarını rahat tutabildiler. Bizim şu anda zaten isteyen beş vakit namazına gider isteyen bir Cuma’ya gider. Yani bir şekilde serbestlik var.” (TR4)

Katılımcı TR4 Bulgaristan’da yaşadığı dönemde dini anlamda da baskı olduğunu ancak yine de bir şekilde yerine getirebildiklerini belirtmektedir. Türkiye’ye geldiklerinde özellikle yaşı daha büyük olan bireylerin ibadetlerini çok daha rahat gerçekleştirebildiklerini söylemektedir.

Katılımcı TR9 ilgili soruyu şu şekilde yanıtlamaktadır:

“Orada İslami bir yaşantı tarzı yoktu. Eskilerin emekli olduktan sonra camilere gitmeleri haricinde çalışan kesimin camilere gittiği hiç görülmemiştir. Oradaki çocukluğumuzda yetişkin evreye gelene kadar ben Allah korkusuyla yetiştim. Bizimkilerin söylediği işte ekmeğe basma günahdır gibi yüzeysel bir İslami bilgi şartlarıyla yetiştik. Ama Türkiye’ye geldikten sonra ben şahsen ateist oldum. İşin gerçeği bu. Çünkü aşırı derecede bir dini eğitimin içerisine girdik. Ben hayatımda ilk defa 5 defa ezan okunan bir yere geldim. Dini merak ediyorsun, akabinde okumasına girdim. Ben o kadar derine gittim ki Aczmendilerin içine girdim. 3 ay onlarda yaşadım. Sonunda baktım ki hikâye. Şu anda da ateistim.” (TR9)

Katılımcı TR9 Bulgaristan’da yaşadığı dönemde genelde yaşı daha büyük kişilerin camilere gittiğinden bahsetmektedir. Orada yaşadığı dönemde ailesi ve çevresi tarafından Türkiye’ye kıyasla daha yüzeysel dini şartlar altında yetiştiğini belirtmektedir. Türkiye’ye geldikten sonra ise dini daha iyi öğrenebilmek için çabaladığını, bazı gruplara dahil olduğunu ancak kendisinin dini hayattan koptuğunu söylemektedir.

Katılımcı TR13 iki ülke arasında yaşamış olduğu dini hayatın farklılığını şu ifadelerle aktarmaktadır.

“Esas dini biz orada yaşıyormuşuz. Burada Allah’ı ağızların hiç düşürmüyorlar ama şu kalpleri hiç temiz değil. Gerçek anlamda gerçek dini biz orada yaşamıyorsunuz. Burada sadece yapmacık. Önemli olan dinde yüreğin temiz olacak. Komşuda pişer bize de düşer derler ama ben burada hiç öyle bir şey görmedim.” (TR13)

Katılımcı TR13 dinini gerçek anlamda Bulgaristan’da ikamet ettiği dönemde yaşadığını, Türkiye’deki dini hayatın, çevresinden gördüğü kadarıyla, Bulgaristan’da yaşadığı döneme göre daha zayıf olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı TR15 bu konu hakkındaki cevabını şöyle vermektedir:

“Rahatlamalar oldu. Mesela orada dinimizi yaşayamıyorduk. Her şeyimiz kısıtlıydı yani. Şu anda tamam orada da serbest ama bizim dönemimizde orada kısıtlıydı. Camilerimiz yoktu, ibadetlerimiz yoktu. Ne bileyim bir kurbanımız, çocuklarımızın sünneti hep böyle gizli saklı yapılan şeylerdi.” (TR15)

Katılımcı TR15 Bulgaristan'da yaşadığı dönemlerde dini hayatını yaşayamadığını, dini faaliyetlerin kısıtlı olduğunu ve gizli şekilde yapılabildiğini söylemektedir. Türkiye'de ise dini yaşantılarında rahatlamalar olduğunu belirtmektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı Türkiye'de dini ibadetlerini Bulgaristan'da yaşadıkları döneme kıyasla daha rahat yerine getirebildikleri söylemektedirler. Dini hayatlarında sıkıntı yaşayan katılımcılar ise çevrelerinden olumsuz anlamda etkilendiklerini ve bu durumun kendilerini kötü hissettirdiğini belirtmektedirler. Bulgaristan'da bazı dönemlerde dini faaliyetlerin yasaklanmasından dolayı ibadetlerini yerine getiremedikleri için huzursuz olan katılımcıların Türkiye'de bu faaliyetlerin serbest olmasından dolayı oldukça mutlu oldukları söylenebilir.

4.2.11. Türkiye'ye Adapte Olma Süreci

Katılımcıların Türkiye'ye geldiklerinde adapte olmakta zorlandıkları durumları ve hangi konularda sorun yaşadıkları öğrenilmek istenmiştir. Bunun için katılımcılara “Türkiye'ye geldiğiniz dönemde uyum sağlamakta zorlandığınız noktalar ne oldu?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcı TR'nin bu soruya vermiş olduğu yanıt şu şekildedir:

“Orada baskı altındaydık. Ama insanlar çalışanlar, en alttaki çalışanla en üstteki çalışanından müdürüne kadar bir eşitlik şeyi vardı. Böyle el öpmek, şey etmek gibi konular yoktu. Baskılar vardı bize karşı, dil ama o konuda yoktu. Türkiye'de bu sıkıntıydı. Çünkü biz bunu bilmiyorduk. Burada şefim beni yanına çağırdı, yok şöyle duracaktım yok öyle yapmayacaktım... Orada öyle bir şey yok. Ben müdürün yanına da rahat girerim, tabi rahat girerim derken langır lungur girmem kapıya vururum vs. o saygı başka bir şey. Toplu yemek veriliyordu. Müdürün senin en büyüğüdür, genel müdür veya başkan yoktu. Orada aynı masada yemeğini yersin. Affedersin yaşadıklarımı anlatayım sana; süpürgeyi alır adamın elinden telsiz verirsen yanına varılmıyor. O işler yoktu orada. Ben yönetim kurulu sekiz sene yaptım, vardiya sorumlusu yaptım bu işleri ayrı bilirim. Otururlar, bağırlar, çağırırlar müdür çık dışarı der. Müdüre karşı saygıyı ben el öpmekle, eğilmekle yerine getirmem. Bir sorun olduysa yanlış da olsa yerine getirmek zorundasın, mecbursun. Ama sorumlusu

müdürdür. Sen söylersin müdürüm bu yanlıştı, bu böyle olursa olmaz. Ona rağmen derse sana bu böyle olacak derse o konuda yapacak bir şey yok.” (TR2)

Katılımcı TR2'nin uyum sağlamakta zorlandığı noktanın çalışma hayatında olduğunu söylenebilir. Türkiye’de çalıştığı iş ortamında çalışanlar arasında eşitliğin hissedilir olmadığından bahsetmekte ve Bulgaristan’da çalıştığı dönemde bu durumun çok farklı olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı TR3 de katılımcı TR2 gibi mesleki hayatındaki adapte olma sürecinden şöyle bahsetmektedir:

“Şöyle diyeyim ben; uyum sağladık kolay sağladık zor olmadı ama işte mesela iş disiplininde pek... Biz orada alışmış disiplinli çalışmaya hep burada pek öyle değil. Gittiğin yerde iş disiplini olmak zorunda her yerde. Yani öyle gördük biz. Disiplinli işte liyakatli insanlarla çalışmak çok farklı oluyor. Onu diyebilirim.” (TR3)

Katılımcı TR3 Bulgaristan’da çalıştığı dönemde iş hayatının Türkiye’ye kıyasla daha disiplinli olduğunu ve orada aynı ortamda çalıştığı kişilerin buraya göre daha liyakatli olduğunu söylemektedir.

Katılımcı TR4 ilgili soruya verdiği yanıtı şu cümleler ile aktarmıştır:

“Şeyde daha çok oldu, bilemediğimiz Türkçe cümleler, kelimeler. Teknik alanda olsun... Çünkü bizim tekniğimiz orada bir şekilde gelişmişti, teknik okullarımız vardı. Buraya geldiğimizde bayağı bir zaman geçti, birbirimize bakıyorduk yani bir şey isterler bir şey tarif ederler diye. En büyük zorluk çektiğimiz onlar. Sonra iş icabı devlet memuriyet sektörüne gittiğimizde, anlayamadığımız bazı kelimeler, cümleler oluyordu yani. Ne diyorsun sen filan diyorduk? Onlar bizim bazı söylediklerimizi anlamıyorlardı. Ama kısa sürede öğrendik. Bunlar küçük şeylerdi yani kolay düzeldi. Hatta bazı düzelmeyenler de var mutlaka ama istemeyen kişiler öğrenmek istemeyenler de var.” (TR4)

Katılımcı TR4 Türkiye’deki hem mesleki hayatında hem de iş hayatı dışındaki sosyal yaşantısında duyduğu ve bilmediği kelimelerin, teknik terimlerin olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden bazı zamanlar karşılıklı yaşadıkları diyalogların kendisi tarafından anlaşılmadığını ancak bunların küçük sıkıntılar olduğunu ve sonraki dönemlerde sorunun çözüldüğünü söylemektedir.

Katılımcı TR5 de uyum sağlamakta zorlandığı bazı noktaları şöyle ifade etmektedir:

“Bazı problemler oldu bazı işlerde. İş yerine gittim, müdür hortumu al diyor ben hortumun ne olduğunu bilmiyorum. Başka bir şeyler diyor anlamıyoruz. Bir lafımız daha var reis reis derdik. Biz reisi otobüslere derdik. Burada reis diyorlardı. Öyle birtakım saçma sapan şeyler de oldu. Buranın kültürü başka oranın kültürü başkaydı. Biz dedelerimizden onu öyle görmüşüz, onu işitmişiz biz öyle biliyoruz. Buraya gelince bazı işlerde onu getir deyince dana gibi bakıyorum. Ne bakıyorsun diyorlar, ne o diyorum göster de getireyim diyorum. Türkçe bazı kelimelerde sıkıntı vardı. Sen şimdi bir lafı bilmezsen cümleyi de kuramıyorsun. Ondan da sıkıntısı böyle oluyor. Geçti çok şükür.” (TR5)

Katılımcı TR5 de Türkiye’de kullanılan bazı kelimeleri anlamakta zorluk çektiğini bazılarını ise hiç duymadığı için problem yaşadığını ve bu nedenle kimi zaman cümle kuramadığını söylemektedir.

Katılımcı TR8 adapte olmakta zorlandığı noktaları şöyle söylemektedir:

“Dil, çevre. Tamam Türkçeyi biliyoruz ama en büyük sıkıntı ifade farklılığı. Eğitim çok sıkıntılıydı bana göre. Çok zorlandım ben eğitimde. En büyük sıkıntı eğitim, o idi benim için. Ben 5. Sınıfta geldim liseye kadar çok zorlandığımı bilirim. Çünkü anca toparlıyorsun. Sosyal olsun, coğrafi olsun biz çok farklı konularla geldik buraya. Çok farklı şeyler gördük. Buradaki öğrencilerden çok çok daha fazla çalıştık.” (TR8)

Katılımcı TR8 Bulgaristan’daki aldığı eğitim ile Türkiye’de aldığı eğitimin farklı olduğunu ve bu nedenle sıkıntılar yaşadığını belirtmektedir. Sıkıntılarını aşabilmek için arkadaşlarına kıyasla daha fazla çaba harcadığını söylemektedir.

Katılımcı TR9’un vermiş olduğu cevap şu şekildedir:

“Her konuda zorlandık. Aldığımız eğitimden tutun da kültüre kadar aklınıza gelen konuşma, her şeyden. Çünkü sadece kimliğimizde, kanımızda Türk kanı akıyor. Damarlarımızda Türk kanı akıyor. Onun dışında ne yetişme tarzımız ne bize empoze edilen düşünceler hiçbir şekilde uyum sağlamıyordu. Ama dediğim gibi biz buraya öğrenci geldiğimiz için adapte olmamız bizimkilere göre çok daha kolay oldu.” (TR9)

Katılımcı TR9 kendisinin Türk olduğunu ancak farklı bir ülkede yetiştiği için Türkiye’deki kültürel ve sosyal hayata adapte olmakta zorlandığını belirtmektedir. Bunun yanında genç olduğu için aile büyüklerine göre daha kolay uyum sağladığını söylemektedir.

Katılımcı TR10 Türkiye’deki iş hayatında uyum sağlamakta zorlandığını şu cümleler ile belirtmektedir:

“Çok Müslüman bir ülkeye geldik. Umduğumuz gibi değil. Çok Müslüman var, kime inanacağını bilemezsin. Hangisinden darbe yiyeceğini bilemezsin. Güven yok. Ben tekstil yaptım. Ahmet 500 metre kumaş ver ya bilmem ne... Veriyorsun parasını alamıyorsun. Sen benden istedin mi diyor. 1-2 sene geçmiş sen benden aldıysan borcunu verirsin. Biz Bulgaristan’da borç veriysek istemezdik. Adamın durumu yoktur da veremiyor diye. Sıkılmasın diye yolumuzu değiştirdik. Burada boğazına yapışman lazım.” (TR10)

Katılımcı TR10 Türkiye’deki insanlara güvenmenin Bulgaristan’a göre daha zor olduğunu ve Türkiye’deki insanların inançlı olduklarını ama kime güven duymaları gerektiğini bilemedikleri için problemler yaşadıklarını söylemektedir.

Katılımcıların Türkiye’ye göç ettikten sonra uyum sağlamakta zorlandığı noktaların genel anlamda dil olduğundan bahsedilebilir. Bulgaristan’da öğrenmiş oldukları kelimelerin Türkiye’de farklı anlamlara gelebildiği ve buna alışma sürecinin biraz zaman alabileceği söylenebilir. Aynı zamanda Türkiye’de iş alanında olan disiplinin daha zayıf olduğunu ve güven ortamının zor oluşabildiğini belirtmektedirler.

4.2.12. Bulgaristan’ın AB Üyeliğinin Göç Etmeye Olan Etkisi

Türkiye’ye göç eden katılımcıların Bulgaristan’ın Avrupa Birliği’ne üye olmasının kendilerinde geri dönme düşüncesi oluşturup oluşturmadığı öğrenilmek istenmiştir. Bu nedenle katılımcılara “Bulgaristan AB’ye girdiğinde veya girmeden önce tekrar Bulgaristan’a dönme düşünceniz oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların cevap dağılımı Tablo 31’de gösterilmektedir.

Tablo 31. “Bulgaristan AB’ye girdiğinde veya girmeden önce tekrar Bulgaristan’a dönme düşünceniz oldu mu?” Sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	2	13,33
Hayır	13	86,66
Toplam	15	100

Tablo 31’e göre katılımcıların yüzde 86,66 Bulgaristan’a geri düşüncesinin olmadığını ifade etmektedir.

Katılımcı TR6’nın vermiş olduğu cevap şu şekildedir:

“Katiyen öyle bir şey olmadı. Bulgaristan AB’ye girdi ama şimdi git gör hiç kimse kalmamış. Gençler hep dışarda, ekmek davasında. O yüzden yani orası tamam benim doğdum memleket fakat biz buraya alıştık artık. Artık bizim kendi vatanımız, kendi dilimiz, kendi dinimiz burada. Orada akrabalarım var ama oraya dönme düşüncem olmadı.” (TR6)

Katılımcı TR6 Bulgaristan’ın AB’ye üye olmasının kendisinin göç etme düşüncesinde etkili olmadığını ve Türkiye’ye alıştığını söylemektedir.

Katılımcı TR8 ilgili soruyu şu cümleleriyle yanıtlamıştır:

“İlk başlarda çok oldu, ailemin özellikle. Çok zorluk çekti aileler. Her gün neredeyse dönme planları yapıldı. Anneannelerimiz, teyzelerimiz hepsi döndü. Ama şu an için öyle bir şey yok. O zaman oldu yani.” (TR8)

Katılımcı TR8 Türkiye’ye göç ettikleri dönemde Bulgaristan’a geri dönme düşüncelerinin olduğunu ancak daha sonra bu düşüncenin olmadığını ifade etmektedir.

Katılımcı TR9 ise ilgili soruyu şöyle cevaplamaktadır:

“Hayır olmadı. AB’ye ilk müracaatı esnasında eğer ki Euro’ya hızlı geçiş yapsalardı, o zaman düşüncem oydu, ticari maksatla oraya iş yeri kurup iş yapmaya yönelik hareket ederdim. Bunu çok istedim ama gel gelelim bu adamlar henüz Levadan

Euro'ya geçmediler. 2023 diyorlar ama ne kadar olur ne kadar olmaz bilmiyorum. Ama hala düşüncemiz var. Normalde çift vatandaşı olmamızın Avrupa'ya açılır bir kapı demektir bizim için. Bugün hiç vizesiz ben Avrupa'nın istediğim ülkesinde gidebiliyorum ama bu sadece gidip gezip gelmek görmekle değil, ticari ilişkiler de yürütmek daha doğru bizim için. Euro'ya geçmiş olsalar orada ticari faaliyetlerde bulunabilirim.” (TR9)

Katılımcı TR9 Bulgaristan'a tekrar yerleşme düşüncesinin oluşmadığını ancak Bulgaristan AB üyesi olduktan sonra para birimini değiştirmiş olsaydı ticari faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için kendi adına daha farklı olacağından bahsetmektedir.

Katılımcı TR11 yanıtını şu şekilde vermektedir:

“Hayatta olmadı. Zaten gitmek istemem. Biz orası için misafir, turist gibiyiz. Gideceksin geleceksin. Bildiğimiz için rahat oluyoruz orada. Orayı seviyoruz dediğim; orada doğmuşsun, büyümüşsün, dilini biliyorsun, istediğin gibi Türkçe gibi konuşabiliyorsun dilini. Ama rahatım geziyorum, her yere gidiyorum istediğim gibi, kimseye ihtiyacım yok. Çifte vatandaşlığım var ondan rahatım hani. Her gün gidip geliyorum mesela, yollar açık. Ama hayatımız burada bizim. Çoluk çocuk burada, arkadaşlarım burada, herkes burada.” (TR11)

Katılımcı TR11 Bulgaristan'a rahatlıkla seyahat edebildiğini ancak kurmuş olduğu çevresi ve ailesinin Türkiye'de olduğundan Bulgaristan'a yerleşmek istemediğini belirtmektedir.

Katılımcı TR15'in soruya verdiği yanıt şu şekildedir:

“Olmadı. Ama ilk geldiğim dönemlerde oldu. 1989'dan hemen sonra, tabi o çevreni oluşturana kadar. Alışma sürecinde oldu yani dönme isteğim, çok olmuştu. AB'ye girmesi etkilemedi, hayır.” (TR15)

Katılımcı TR15 Bulgaristan'ın AB'ye üye olmasının kendisinde tekrar oraya göç etme düşüncesi oluşturmadığını belirtmekte ve sadece Türkiye'ye ilk geldiği dönemde alışma sürecinde Bulgaristan'a göç etme düşüncesi olduğundan bahsetmektedir.

Katılımcıların cevaplarına bakıldığında büyük kısmının 1989'dan sonra Bulgaristan'a göç etme düşüncesinin olmadığı söylenebilir. Göç etme düşüncesi olanların bu düşüncelerinin Türkiye'ye geldikleri ilk dönemlerde olduğu belirtilebilir. Katılımcılar Türkiye'ye alıştıklarını, düzen kurduklarını, Bulgaristan'ın AB'ye üye olduktan sonra çokta iyiye gitmediğini ve bu durumların neticesinde Türkiye'de kalmaktan memnun oldukları söylenebilir.

4.2.13. 1989 Göç Sürecinde Katılımcıların Unutamadığı Olaylar

1989 Bulgaristan'dan Türkiye'ye zorunlu göç gerçekleştiren katılımcılara, bu zorunlu göç dönemi sürecinde yaşadıkları, unutamadıkları olayları kendilerinden öğrenebilmek için kendilerine “1989 göç sürecinde yaşadığınız ve tanık olduğunuz unutulmayan bir olay var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar Tablo 32’de gösterilmektedir.

Tablo 32. “1989 göç sürecinde yaşadığınız ve tanık olduğunuz unutulmayan bir olay var mı?” sorusuna verilen cevaplar

Sorunun Cevapları	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Evet	13	86,66
Hayır	2	13,33
Toplam	15	100

Tablo 32’ye göre katılımcıların yüzde 86,66’sının unutamadığı olaylarının olduğu belirtilmektedir.

Katılımcı TR2 1989 zorunlu göç sürecinde yaşadığı olayı şu şekilde aktarmaktadır:

“Ben hep şeye inanırım. Her şerde bir hayır vardır. Nasıl geldiğimi kısacık anlatayım. Son günüme kadar çalıştım. İşten döndüm, mesaim bitti. Eve girdim saat 17.30 sularında. 5-6 dakika sonra kapı zili çaldı. Açınca iki polis, elinde pasaport. Orada kimliklere de pasaport deniyor. Onları istedi, verir misiniz

pasaportları dedi kapıda. İçeri girmediler, dairenin kapısında. Aldılar, 2 pasaport verdiler. Kızım vardı o da 10 yaşındaydı. Hanımın ve benim. Yarın dolduruyorsun Cuma günü akşam 17.35'te onları verdiler. Verince dediler trene eşyalarınızı koyuyorsunuz. 7 metrelik vagonda 1 metrelik yer veriyorlar. Ne istersen koyuyorsun. Yüksekliği de tahminen 1,5 metre filan vardır. Dediler trene cumartesi eşya sarıyorsunuz, Pazar günü gece saat 00.00'da yola çıkıyorsunuz. 1 gün sonra. Yani o akşam koşturmalar oldu. Köye gittim annemin babamın yanına vedalaşmaya, amcalarım vardı. Ertesi gün araç bulma konusunda koşturmalar oldu. Onu yaptık neyse Pazar günü çıktık trenle Bulgar sınırı tarafına geldik. Svilengrad dedikleri Mustafapaşa'ya. Orada trenden indirdiler otobüslerle aktaracaklar. Otobüslere bindirdiler. Buradan şunu vurgulamak istiyorum, propaganda ne kadar kötü bir şey. Şimdi orada polisler de var tabi ki refakatçi. Polis, şoföre dedi ya dur şurada insanlar su doldursunlar. Yazık dedi orada insanlar susuz kalmasın dedi. Ne kadar boş kap varsa doldurulsun çocuklar bari susuz kalmasın dedi. Bidon gibi şeyler vardı, doldurduk suyu. O da onlara inanarak. Neyse geçtik tam 12 saatte geçtik. Bunu da unutmuyorum. Bazı kişiler 10 gün ormanlarda kaldı. Bizim buradan Türkiye sınırı hepsini kabul edemedi, birden yığılma oldu. Geçtik, hemen geçtik. 12'yi 5 geçse benim yolculuğum bitti. Edirne'ye, Kapıkule'yi geçtim. Geçtik, ilk dikkatimi çeken şey oradaki şey buradakinin tam tersi. Çeşmelerde şarıl şarıl su akıyor. Propagandanın gücü. Propagandanın gücü insanların birbirini kandırması. Orada susuzluktan öleceksiniz bilmem ne diyorlardı.” (TR2)

Katılımcı TR2 1989 yılında Türkiye'ye göç ederken zaman bakımından sıkıntı çektiklerini, o dönemde bazı Bulgar kişilerin kendilerine Türkiye ile ilgili doğru olmayan bilgiler verdiğini ve göçe hazırlıksız yakalandıklarını söylemektedir.

Katılımcı TR4 1989 göç sürecinde yaşadıklarını şu cümleler ile aktarmaktadır:

“Çok önemli bir hadise olmadı da sınırda bir problemimiz oldu yani. Şöyle; arabayla geldik biz yanımda annem de vardı. Anneme bir miktar para vermiştim. Anne dedim bunları gizle bir yere de söyleme bak Bulgar'a. Anlamıyorum de Bulgarcadan, bilmiyorum uşağım deyiver dedim o bizi bıraksın dedim. Annem de Bulgarca'yı az çok biliyordu hani sokakta kalmayacak kadar. Sınıra geldik,

sınır memuru geldi. Verin evraklarınızı falan filan. Paranız var mı falan dedi. Sizin şartınıza göre ne kadar para gerekiyorsa var dedik. Anneme dedi, babo (nine) sende para var mı dedi. Var be uşağım azıcık var dedi. Ne kadar paran var dedi. İşte oraya koydu çocuklar dedi. Memur çok kızdı ama hemen inin arabadan dedi. Annem rahmetliyi aldılar, soyunma odasına götürmüşler. Eşimi de götürmüşler. Onları soymuşlar neredeyse tamamı kadar gizli para aramışlar. O korku hepimizi sarstı yani orada. Sonra öyle olunca memur bize müsaade vermedi sınırı geçmeye. Tekrar geri dönün dedi, bir de kaç miktar para bulduysa 3 katı ceza yazdı. Ceza parasını bulacaksın, getireceksin ondan sonra sizi sınırdan geçireceğim dedi. Döndük, benim de başka bir yerde daha gizli param vardı Bulgar parası. Onları çıkardım oradan ama işte korkum var yine tekrar onun yanına geldiğim zaman diyecek nereden buldun parayı şimdi? Ona da cevap vermen lazım. Neyse bir risk aldık. Ama 3-4 saat sonra girdim tekrar sınıra dedim böyle böyle. Tanıdı daha o saat. Dedi ne oldu? Dedim ben geliyorum borcumu ödeyeceğim işte ne kadarsa. Hani yoktu paran dedi, nereden buldun dedi. Dedim bir arkadaşım rast geldi ondan aldım. Neyse yalan yaptın ama dedi. O sıkıntı bize yetti.” (TR4)

Katılımcı TR4 1989 göçü sırasında ailesi ile sınırdan geçmek isterken kendileri için hem korkutucu hem de üzücü olaylar yaşadığını ancak bir şekilde sınırdan geçebildiklerini belirtmektedir.

Katılımcı TR6 ise ilgili soruya yaşadığı şu anlarıyla cevap vermektedir:

“1989 göçünü göremedim ben, hapisteydim. Ailem buraya sürgün edilmiş. Ben hapisten 22 Aralık 1989’da çıktım. Para yok, hiçbir gücüm yok. Onun bunun yardımıyla zor attım kendimi Türkiye’ye. Ailemle kavuştuk. Yani zorluk yarattılar. Trenden indirdiler, tren gitti, eşyalarım kaldı trende. Dediler göreceksiniz siz Türkiye’yi. Ne oldu dedim acaba? İçimde bir korku... Orada birkaç Türk’tük, polisler indirdi bizi. Halbuki onların amacı bize zorluk çıkarmakmış. Şimdi tutun dediler bir taksi gidin sınıra dediler. E para yok. Orada iki ihtiyar karı-koca vardı, bize borç verdiler. Gittik sınıra kadar ama tren gitmiş İstanbul’a. Biz eşyaları bir ay sonra filan almaya gittik Halkalı İstasyonu’ndan.” (TR6)

Katılımcı TR6 1989 göçü ile Türkiye'ye sürgün edilen ailesine kavuşabilmek için çok çaba harcadığını, Bulgaristan'da iken 1989 göçü sırasında hapiste kaldığını, Bulgar polislerin kendisine zorluk çıkarttığını ve sonunda Türkiye'ye gelebildiğini, ailesine kavuşabildiğini söylemektedir.

Katılımcı TR9'un unutamadığı olay ise şöyledir:

“Evet. Edirne'ye ilk girdiğimizde görmüş olduğum marketin önünde dizilmiş Coca-Cola şişelerini hala unutamıyorum. Hayatımda o kadar Coca-Cola'yı bir arada görmemiştim. Marketin önünde böyle kamyon dolusu Coca-Cola vardı. Bulgaristan'da Coca-Cola'yı çok nadir bulursunuz. Büyük mekanların kendilerinde ancak cam şişe halinde mevcuttu bunlar. Çok tanıdık özel insanlara ayda 1-2 sefer sevkiyat gelirdi. Orada tanıdığınız varsa alabiliyordunuz. Onun dışında Coca-Cola'yı görmek gibi şansınız yoktu.” (TR9)

Katılımcı TR9 1989 zorunlu göçü sırasında Türkiye sınırını geçtikten sonra Bulgaristan'da nadir görülen içecek markasının Türkiye'de çok fazla olmasından dolayı çok şaşırdığını ve bu olayı günümüzde de unutamadığını belirtmektedir.

Katılımcıların 1989 zorunlu göçü sırasında unutamadıkları olayların genel anlamda yaşadıkları sıkıntılar olduklarını söylenebilir. Bulgaristan'ı bir anca önce terk etmek zorunda kalmaları, sınırda uzun süreler boyunca beklemeleri, Bulgar kimselerin Türkiye hakkında propaganda yapmaları ve Türkiye sınırını geçtiklerindeki ilk zamanlarda hissettiklerinin onlar için unutulamaz olduğu aktarılabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. 1989 BULGARİSTAN GÖÇÜ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER: TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın beşinci bölümünde 1989 yılında gerçekleşen göç üzerine katılımcıların verdiği cevapların sonuçları verilmiş ve tartışılmıştır. Ayrıca bundan sonra yapılacak araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlara yer verilecektir. Sonuçlar başlıklar halinde sunulmuştur.

5.1.1. Bulgaristan’da Yaşayan Katılımcıların İfadelerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

1989 yılında yaşanan zorunlu göçün ardından siyasal toplumsal ve bireysel birçok sorun ortaya çıkmıştır. Yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda bırakılan insanların acıları ve yaşadıkları şüphesiz ki geçen otuz yılı aşkın sürede hala ilk günkü gibi taze kalmıştır. Gidenler kadar geride kalan Türkler için de birçok şey değişmiştir. Bulgaristan’da yaşayan Türklere yöneltilen 1989 yılında Türkiye’ye göç etmek isteyip istemedikleri sorusuna katılımcıların hepsi gitmeyi düşündükleri yönünde cevap vermiştir. Her ne kadar doğup büyüdükları topraklar Bulgaristan toprakları olsa da dönemin siyasi durumu onları kendi topraklarından göç etmeyi düşünecek duruma getirmiştir.

1989 zorunlu Bulgaristan göçünün hemen öncesindeki yıllarda orada yaşayan Türklerin yaşadıkları sorunlardan bir diğeri isimlerinin Bulgar isimleri ile değiştirilmesi olmuştur. Bulgaristan’da yaşayan Türklere göç döneminde yaşanan Türk kimliği ile ilgili sorunlarının olup olmadığı sorulmuş ve katılımcıların çok büyük bir kısmı sorun yaşadığını belirtmiştir. Katılımcılar o dönemde Bulgaristan’da yaşayan Türklerin isimlerinin Bulgarca olarak değiştirildiğini belirtmektedirler. Bulgar güvenlik güçlerinin Türklerin evlerine gelerek baskıyla isim değiştirdiklerini ancak seçeceği Bulgar isimlerindeki kararın ismi değiştirilen Türklere bırakıldığını

belirtmişlerdir. İsimleri değiştirilen Türklerin baskıların azalmasıyla ve yumuşama döneminin başlamasıyla isimlerini tekrar alabildiklerini, isteyenlerin ise isimlerini değiştirmediklerini söylemektedirler.

1989 göç sürecinde Bulgaristan'da yaşayan Türklerin baskılar neticesinde sahip olduğu mesleklerinin nasıl etkilendiğini bu dönemde işlerinde sorunlar yaşayıp yaşamadıklarını öğrenebilmek için katılımcılara o dönemdeki mesleki durumları sorulmuştur. 15 katılımcının 2 tanesi baskı döneminden önceki yaptığı iş ile baskılardan sonra yaptığı işin değiştiğini belirtmektedir. Mesleğinde sıkıntı yaşayan 8 katılımcılar varken, yaşamayan ise 7 katılımcı olduğu görülmektedir. 1989 zorunlu göçünden sonra Bulgaristan'da yaşayan Türklerin orada yer alan bazı çalışma alanlarına kabul edilmediğini, dışlandıklarını, Bulgaristan devletinin yardım etmediğini ve Türklere farklı gözle bakıldığını belirtmektedirler.

Bulgaristan'da 1989 zorunlu göç dönemi ile birlikte orada yaşayan Türkler için eğitim alanında da problemler olduğu görülmektedir. Özellikle isim değişikliği döneminden zorunlu göçün yaşanmasına kadar olan süreçte Türklerin aldıkları eğitimin önceki dönemlere göre farklı olduğu katılımcılar tarafından söylenmektedir. Siyasi baskılardan önce okullarda Türkçe eğitim alabildiklerini ancak daha sonra Türkçe eğitimin yasaklandığını belirtmektedirler. Günümüzde ise Bulgaristan'daki eğitimin önceki dönemlere göre daha rahat olduğunu ifade etmektedirler.

Bulgaristan'da yaşayan katılımcıların %40'ı eğitim alırken okullarda Türkçe konuşabildiklerini söylemektedir. Bu durumun katılımcıların yaşları ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü yaşları daha büyük olan katılımcılar baskı döneminden çok daha önce eğitim aldıkları için Türkçe konuşabildiklerini ifade etmişlerdir. Ancak yaşları daha küçük olan katılımcılar zamanla okullarda Türkçe konuşmanın yasaklandığını derslerin de Bulgarca olarak işlendiğini belirtmektedirler. Türkçe dersinin önceki dönemlerde zorunlu olduğunu daha sonraki dönemlerde yasaklandığını ve yumuşama döneminden sonra seçmeli ders olarak okutulduğunu aktarmaktadırlar.

Todor Jivkov döneminde Bulgaristan'daki Türk bireylerin baskılar yaşadığı görülmektedir. Katılımcıların %73,33'lük kısmı Jivkov döneminden sonra siyasi ve

günlük yaşamlarında rahatlamaların olduğunu, %13,33'lük kısmının rahatlamaların olmadığını ve geriye kalan %13,33'lük kısmının ise hissedilir değişikliğin yaşanmadığını belirtmektedir. Rahatlamaların olduğunu söyleyenlerin büyük bir bölümü dil, kültürel değerler ve daha fazla olanaklara sahip olduklarını söylemektedir. Rahatlamamanın olmadığını söyleyenler ise önceki dönemlerde siyasi rejim nedeniyle yaşayan halkın daha eşit olduğunu ifade etmektedir. Rahatlamamanın hissedilir olmadığını söyleyen katılımcılar ise daha önceki yaşamlarında da sıkıntılarla karşılaşmadıklarını bu yüzden kendilerini etkilemediklerini söylemektedirler. Bunun nedeni bu katılımcıların baskıların yoğun yaşandığı bölgelerden daha uzak yerlerde yaşamış olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Siyasi etkinlikler, siyasi hakların kullanılabilmesi, temsil edilebilmek insanların ve ülkelerin geleceği için oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür. Bulgaristan'da yaşayan katılımcıların hepsi siyasi haklarını kullanabildiklerini belirtmektedirler. Bununla birlikte Bulgaristan'daki Türkleri temsil eden Hak ve Özgürlükler Hareketi Partisi'nin de olduğunu eklemektedirler. Bulgaristan'da Türklerin yoğun olarak yaşadıkları özellikle Kırcaali bölgesindeki belediye başkanlarının Türk olduğunu ve Bulgaristan Ulusal Meclisi'nde de Türk milletvekillerinin yer aldığını söylemektedirler. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin oylarını rahatlıkla kullanabildikleri ve Bulgaristan'da Türkleri temsil eden bir siyasi partinin ve mecliste Türk milletvekillerinin olduğu görülmektedir.

Bulgaristan yaşayan katılımcıların Türkiye seyahat etme durumlarının belirlenmesi amacıyla bu konu hakkında sorular sorulmuş ve 1 katılımcı hariç diğer katılımcıların Türkiye'ye belirli aralıklarla seyahatler gerçekleştirdikleri görülmektedir. Katılımcıların seyahat sıklıklarının ise ekonomik gelirleri ve yaşları ile orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Sıklıkla Türkiye'ye seyahat eden katılımcıların bu seyahatlerinin çoğunlukla yapmış oldukları mesleklerinden dolayı veya Türkiye'de yaşayan akrabalarını ziyaret etmek amacıyla gerçekleştirdiklerini belirtilebilir. Türkiye'ye yapılan seyahatlerini nadir olarak gerçekleştiren katılımcıların ise çevrelerinin büyük bir kısmının Bulgaristan'da olduğu ve genelde sağlık nedenlerinden dolayı Türkiye'ye çok sık gidemedikleri ifade edilebilir.

Günümüz koşulları göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların %80'lik bölümünün Bulgaristan'da yaşamaya devam etmek istediği görülmektedir. Bunun en büyük nedeninin doğup büyüdükları ve uzun süredir yaşadıkları toprakları bırakmak istememelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Bunun yanında Türkiye'de yeni bir hayat ve çevre oluşturmak için kendileri açısından çok zaman alacağını belirtmektedirler. Türk bayrağının ve Türkiye'nin vermiş olduğu güven ve hissiyat ile Bulgaristan'da yaşadıklarını söylemektedirler. Türkiye'de yaşamayı tercih edenler ise aile üyelerinin vatandaşlık kazanmasından sonra Türkiye'de yaşayabileceklerini, Türkiye'de yaşam fırsatı bulanların da Bulgaristan ile Türkiye'yi kıyaslama imkânı elde etmesinden dolayı bu seçimi yaptıkları ifade edilebilir.

Katılımcıların Bulgaristan'da özellikle 1984-1989 yılları arası dönemde rahatlıkla ibadetlerini yerine getiremedikleri, bazı bölgelerde yalnızca yaşlı kişilerin camilere girişinin izin verildiği ve bu tarih aralığında Bulgaristan'da yaşayan Türklerin çok büyük bölümünün ibadetlerini ancak gizli olarak gerçekleştirebildikleri görülmektedir. Ancak baskıların hissedildiği 1984 ve 1989 yılları arası dönem haricinde ibadetlerini rahatlıkla gerçekleştirdiklerini söylemektedirler.

Katılımcıların verdikleri bilgilerden yola çıkarak 1989 zorunlu göçünün ardından Bulgaristan'da ırkçılığın bittiğini söylemek mümkün değildir. Katılımcıların %33,33'ü 1989 yılından sonra da Bulgaristan'da ırkçılığın olduğunu ifade etmektedir. ırkçılığın devam ettiğini belirten katılımcılar Bulgaristan'da günümüzde Türklere yapılan ırkçılıkların nadiren gerçekleştiğini ve yapılan ırkçılık davranışlarının neredeyse gündeme gelmediğini söylemektedirler.

2007 yılında Bulgaristan'ın AB üyesi olmasından sonra siyasi, sosyal ve ekonomik bağlamda katılımcıların %53,33'ünün hayatlarında farklılık yaşadıkları görülmektedir. AB üyeliğinden sonra Bulgaristan'daki Türklerin diğer AB üyesi devletlerde çalışma imkanlarının oluştuğunu, AB tarafından ekonomik destek alabildiklerini ve birçok Avrupa ülkesine rahatlıkla seyahat edebildiklerini söylemektedirler. AB'ye üye olmanın kendi yaşamlarında bir farklılığa neden olmadığını belirten katılımcılar ise üyelikten sonra Bulgaristan'ın diğer Avrupa ülkelerine kıyasla ekonomik anlamda denge kuramadığından ve Bulgaristan'da yaşayanların bu durumdan etkilendiklerinden bahsetmektedirler. Bulgaristan'a yapılan

yatırımların sınırlı olduğu, üyelik sonrası Bulgaristan'dan diğer Avrupa ülkelerine göç edenlerin oldukça arttığını, Bulgaristan'daki istihdam oranının azaldığını ve üyelik sonrası ürün fiyatlarına karşı gelirlerinin önceki dönemlere göre yetersiz kaldığını belirtmektedirler.

Çalışmaya katılan kişilerin %80'inin 1989 zorunlu göç döneminde unutamadıkları anılarının olduğu görülmektedir. Kişilerin bu anılarını büyük oranda göç sürecinde çektikleri sıkıntılar oluşturmaktadır. Sınırı geçmek için vermiş oldukları çabalar, evsiz kalmaları, 1989'a kadar kazanmış oldukları birikimlerin büyük bölümünü Bulgaristan'da bırakmak zorunda kalmaları, göç ederken temel ihtiyaçlarının eksikliği, Bulgaristan'da yaşayan farklı ırka sahip kişilerin kendilerine samimiyet duymamaları bunlardan sadece bazılarını oluşturmaktadır.

5.1.2. Türkiye'de Yaşayan Katılımcıların İfadelerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

1989 zorunlu göçü sonrasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye birçok Türk bireyin göç ettiği bilinmektedir. 1989 sonrası dönemde Türkiye'ye göç etmiş olan ve çalışmaya katılan kişilerin bu göçte onları hangi durumların zorladığı hakkında bilgi almak için sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların hepsi bu göçte en çok isim değişikliğinin etkili olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında siyasal baskılar, Türkçe'nin yasaklanması, ekonomik sıkıntıların oluşması gibi nedenler de verilen cevaplar arasında yer almaktadır. Bu göç döneminde göç edenler bireylerin sıkıntılarla karşı karşıya kaldıkları ve yeni bir adaptasyon sürecine girdikleri görülmektedir.

Katılımcıların %40'ı Türkiye'ye göç ettikten sonra göçmen oldukları için sıkıntılar yaşadıklarını söylemektedir. Bu sıkıntılar genellikle dil konusunda, siyasal rejimin farklı olması konusunda ve uyum sağlama konusunda olmaktadır. Bunların yanı sıra halihazırda Türkiye'de yaşayan bazı vatandaşların 1989'da Bulgaristan'dan göç eden Türkleri, Türk olarak değil de Bulgar olarak görmelerinden ve geldikleri ilk dönemlerde dışlandıklarından rahatsız olduklarını da belirtmektedirler. Göçmen olarak sorun yaşamadığını belirten katılımcılar ise Türkiye'de Bulgaristan'dan göçen kişilerin yoğunlukta olduğu bölgelere geldikleri için adapte olmalarının diğer göçmenlere göre daha rahat olduğunu söylemektedirler.

1989'dan önceki meslekleri ile 1989'dan sonra Türkiye'de yaptıkları mesleklerinin aynı olduğunu söyleyen katılımcıların oranı %66,66 olarak görülmektedir. Burada katılımcıların Bulgaristan'da eğitim görmüş oldukları okullardan aldıkları mesleki sertifikalarının önemli olduğu söylenebilir. Bulgaristan'da hangi alan üzerine eğitim almışsa Türkiye'ye göç ettikten sonra o alanda iş sahibi olabildiği ifade edilebilir. Bunun yanında 1989'dan sonra mesleği değişen katılımcıların genelde fabrikalarda çalıştığını söylemek mümkündür. Katılımcılardan Türkiye'deki mesleğinde sıkıntı yaşayanların oranı %33,33'dür. Sıkıntıların nedenleri genel olarak iş ortamındaki diğer kişilerin kendilerine göstermiş oldukları olumsuz davranışlar, çalıştıkları yerlerden emeklerinin karşılığında kimi zaman paralarını alamamaları, çalışma saatlerinin bazı kurumlarda çok uzun olması ve iş disiplininin Türkiye'de yetersiz olması belirtilmektedir.

Yapılan çalışmada bütün katılımcıların göç etmeden önceki dönemde Bulgaristan'da eğitim aldığı görülmektedir. Bulgaristan'da eğitim alırken Türk oldukları için sıkıntı yaşayanların oranı %40 olarak belirtilmektedir. Bu sorunların genellikle Bulgarca'yı ileri seviyede öğrenemedikleri için yaşadıkları zorluklar, okullarda ırkçı davranışlara maruz kalmaları ve 1984-1989 arası dönemde yasakların gelmesiyle Türkçe konuşamamaları olarak söylenebilir.

Katılımcıların %53,33'ü Bulgaristan'da eğitim aldıkları dönemlerde okullarda Türkçe konuşabildiklerini ifade etmektedirler. Burada Bulgaristan'da yaşayan katılımcılar gibi Türkiye'deki katılımcıların da yaşları ön plana çıkmaktadır. Daha genç olan katılımcılar Bulgaristan'da eğitim alırken okulda Türkçe konuşamazken yaşı daha büyük olanlar eğitim aldığı dönemlerde okulda Türkçe konuşabilmektedir. 1971-1972 yıllarından sonra Bulgaristan'daki okullarda Türkçe dersinin yasaklandığını belirtmektedirler. 1984 yılına kadar olan süreçte okullarda Türkçe konuşulabildiğini ancak 1984 sonrasında 1989 zorunlu göçüne kadar olan dönemde okullarda Türkçe konuşmanın yasak olduğunu söylemektedirler.

1989 göçünden sonra Türkiye'ye gelen katılımcılar gördükleri siyasi ve sosyal farklılıkları aktarmışlardır. Siyasi farklılık anlamında katılımcılar çoğunlukla Türkiye'deki siyasal rejimin Bulgaristan siyasal rejimi ile aynı olmadığını söylemektedirler. Demokrasinin daha rahat olduğunu ve kendilerini daha iyi ifade

edebildiklerini belirtmektedirler. Sosyal farklılık anlamında ise yeni bir çevre, konuşulan dil ve Türkiye'ye adaptasyon süreci en çok karşılaşılan cevaplar arasında olmuştur.

Katılımcılar Türkiye'deki yaşamlarının Bulgaristan'a göre farklı taraflarını da söylemektedirler. Alınan yanıtların çoğunluğu Bulgaristan'da yaşadıkları döneme kıyasla daha az sosyal yaşantılarının olduğunu, Türk bayrağı altında ve Türk vatanında oldukları için çok daha güvende hissettiklerini ve ekonomik kazançların Bulgaristan'a oranla daha fazla olabildiğini belirtmek mümkündür.

Çalışmada katılım sağlayan kişilerin %86,66'sının Bulgaristan'a seyahat ettiği ve %66,66'sının da bu seyahatlerini sık sık gerçekleştirdiği görülmektedir. Seyahat edenlerin en azından 5 senede bir sahip oldukları pasaportlarını yenilemek için mutlaka gittiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında katılımcılar ekonomik durumlardan dolayı son dönemlerde Bulgaristan'a yaptıkları seyahatlerin azaldığını da söylemektedirler.

Türkiye'deki katılımcılara da "Günümüz koşullarında Türkiye'de mi yoksa Bulgaristan'da mı yaşamak istersiniz?" sorusuna verilen cevaplarda 1 katılımcı haricinde diğer katılımcıların hepsi Türkiye'de yaşamayı tercih etmektedir. Türkiye'de yaşamayı tercih edenlerin burada daha rahat ve güvende hissettiklerini, adapte olduklarını ve geri dönmek üzere geldiklerini söylemek mümkündür. Tercihini Bulgaristan'dan yana kullanan katılımcı ise ekonomik ve sosyal hayat kaygılarından dolayı bu seçimi yaptığını ifade etmektedir.

Katılımcıların %80'i Türkiye'ye göç ettikten sonra Bulgaristan'daki yaşamış oldukları döneme kıyasla dinî yaşamlarında rahatlamaların olduğunu söylemektedir. Bulgaristan'da dinî faaliyetlerini tama olarak yerine getiremediklerini, yasakların olduğunu ancak Türkiye'de rahatlıkla tüm dinî faaliyetlerini gerçekleştirebildiklerini belirtmektedirler. Türkiye'deki dinî hayatlarında rahatlama olmadığını söyleyen katılımcıların vurgulamak istediği noktanın Türkiye'deki bazı kişilerin veya grupların dinî inançları olduğunu ancak uygulamada Bulgaristan'da yaşadıkları dönemdeki gibi etkin olamadığını ifade etmeye çalışmaktadırlar.

1989'dan sonra Türkiye'ye göç eden katılımcılar Türkiye'de uyum sağlamak zorlandıkları noktaları belirlemektedirler. Bu noktaların mesleki anlamda özellikle çalıştıkları işlerdeki eşitlik hissiyatının Bulgaristan'dakinden daha farklı olması ve iş disiplininin Türkiye'de zayıf olması söylenebilir. Sosyal anlamda yeni bir çevreye alışmakta ve dilde yer alan bazı terimlerin anlaşılmasında zorlandıkları görülmektedir. Eğitim anlamında ise Türkiye'de eğitime devam eden katılımcıların göçmen olmayan diğer öğrencilere kıyasla daha fazla çaba gösterdiği ve durumun onları uyum sağlamak zorladığını söylenebilir. Bunların yanında kültürel anlamda farklılıkların olmasından dolayı yine adapte olmakta zorlandıkları ifade edilebilir.

Katılımcıların %86,66'sı Bulgaristan'ın AB'ye üye olmasından önce veya sonra kendilerinin tekrar Bulgaristan'a dönme düşüncelerinin olmadığını belirtmektedir. Bulgaristan'a dönmek istemeyenlerin büyük çoğunluğu artık Türkiye'ye alıştıklarını, çevrelerinin Türkiye'de olduğunu, Bulgaristan'a yerleşmeleri durumunda tekrar yeni bir çevre oluşturmaları gerektiğinden ve bu çevrenin oluşturulmasının uzun zaman alacağından bahsetmektedirler. Katılımcıların büyük kısmının çifte vatandaşlık hakları olduğu için istedikleri zaman Bulgaristan'a seyahat edebildiklerini ancak yaşantılarını Türkiye'de geçirmek istediklerini söylemektedirler. Bulgaristan'a dönme düşüncesi olan katılımcıların ise göçten sonraki ilk dönemlerde, Türkiye'deki adaptasyon sürecinde olduğunu, bunun haricinde Bulgaristan'ın ekonomik gelişimine göre fikirlerinin değişebileceğini söylemek mümkündür.

Katılımcıların %86,66'sının 1989 zorunlu göçü ile unutamadığı anıları olduğu görülmektedir. Bu anılar çoğunlukla sınırda yaşadıkları sıkıntıları içermektedir. Bu anıların içinde; göç etmek için sınırlı sürelerinin olduğu, bazı katılımcıların hapis cezası çektiği, ailelerinden uzak kaldıkları, evlerini bırakmak zorunda kalmaları ve ekonomik anlamda yaşadıkları zorlukların olduğunu söylemek mümkündür.

5.2. Öneriler

Bu çalışma Bulgaristan'ın Kırcaali şehri ve çevresinde yaşayan Türkler ile Türkiye'nin Eskişehir ve Bursa şehirlerinde yaşayan Bulgaristan göçmeni Türklerin katılımıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmaya benzer bir çalışma yapacak olan araştırmacıların Bulgaristan'daki ve Türkiye'deki çalışma alanlarını daha geniş

tutabilirler. Bunun yanında katılımcı sayısı yüksek tutulabilir. Bu çalışmadaki kadın katılımcıların oranı erkek katılımcılara kıyasla daha az görülmektedir. Benzer çalışma yapacak olan araştırmacı bu oranı yakın seviyelerde tutmayı deneyebilir. Çalışmada Bulgaristan'ın genelde kuzeyinden göçen Türklerin baskıları daha az hissettiği Bulgaristan'ın güneyinden göçen Türkler ise göç baskısını daha çok hissettiği düşünülmektedir. Buradan yola çıkarak kuzeyde ve güneyde yaşayan Türklerin göç döneminde yaşadıkları geniş planda ele alınabilir. Aynı şekilde Türkiye'de göçmenlerin yoğun yaşadıkları bölgeler ile daha az yoğunlukta yaşadıkları bölgelerin oradaki göçmenleri nasıl etkilediği ile ilgili çalışmalar da yürütülebilir.

Bunların yanında Avrupa Birliği etkisinin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel anlamda göçmenleri nasıl etkilediği ele alınabilir. Bu bağlamda göçmenlerin Avrupa'da çalışma istekleri, Avrupa'da yeni bir hayata başlama arzuları ve AB'nin göçmenler için gelecek planını ne derecede etkilediği ve göçmenlerin beklentileri de etkili bir çalışma örneği olabilir. Yaş ortalaması daha düşük olan katılımcı grupları ile yaş ortalaması daha yüksek olan katılımcı gruplarının verilerinin karşılaştırıldığı çalışmalar da ortaya konulabilir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel.
- Akçadağ, E. (2012). *Yasadışı Göç ve Türkiye*. Bilgesam Yayınları: İstanbul.
- Akkayan, T. (2002). Türkiye'de iç göçler ve sorunlar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, (15), 29-61.
- Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2) , 58-83.
- Alişoğlu, B. (2020). *Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç olgusu ve Türk basınına göre analizi (1985-1989)* (Tez No: 642424) [Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Anadolu Ajansı (2022). Bulgaristan Haritası. <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/bulgaristan/901472> adresinden erişilmiştir.
- Barışık, S. (2020). Göç kavramı, tanımı ve türleri. S. Barışık (Editör), *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* (s. 1-24). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bayburt, B. ve Duman, D. (2020). İzmir'de göçmen dernekleri. *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, (2)1, 46-72.
- Bıçaklı H. A. (2016). *Türkiye Bulgaristan İlişkileri (1878-2008)*. Ankara: İmge Kitap Evi.
- Borlat, C. (2019). *1989 zorunlu göçü, göçmenlerin sosyal entegrasyonu: Çanakkale Şirinköy Bulgaristan göçmenleri üzerine bir araştırma*. (Tez No: 581716) [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Britannica (2022). *Bulgaria*. <https://www.britannica.com/place/Bulgaria/People> adresinden erişilmiştir.
- Bulgaristan'da 2021 Yılı Nüfus Sayımı (2022, 26 Kasım). <http://www.kanalb.com.tr/haber.php?HaberNo=169457> adresinden erişilmiştir.

- Bulgaristan İstatistik Kurumu, (2022). Bulgaristan Nüfusu. <https://www.nsi.bg/en/content/2920/population-demography-migration-and-projections> adresinden erişilmiştir.
- Canatan, K. (2011). Hollanda’da Etnik İlişkiler, Gettolaşma ve Paralel Toplum Tartışmaları. *Sosyo-Ekonomi*, Özel Sayı, 7-28.
- Cenevre Sözleşmesi (1951). *Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin sözleşme*. <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Çelebi, M. ve Orman, F. (2021). Veri toplama teknikleri. M. Çelebi (edt). *Nitel Araştırma Yöntemleri* içinde (142-163). Ankara: Pegem.
- Çelik, M. E. (2020). Göçmenlere dil öğretimine ilişkin temel kavramlar. U. Başar ve B. Tüfekçioğlu (Editör), *Göçmenlere Türkçe Öğretimi* (s.1-25). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çevik, Z. (2014). Bulgaristan’ın üç döneminde yaşayan Mümin Özer’in anıları (1927-1950), *Turkish Studies*, 9(10), s. 1267-1288.
- Çöl-Güder, G. (2020). *Öteki olmak: 1989 Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göç üzerine sosyolojik bir araştırma*. (Tez No: 639127) [Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Dalbay, R. S. (2018). Kimlik ve Toplumsal Kimlik Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(31), 161-176.
- Demirhan, H. (2019). Sözlü anlatımlarla 1984-1989 yılları arasında Bulgaristan’da Türklere uygulanan asimilasyon politikaları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 480-498. DOI: 10.29000/rumelide.619020
- Demirtaş Coşkun, B. (2001). Turkish-Bulgarian relations in the post-cold war era; the exemplary relationship in the Balkans. *The Turkish Yearbook of International Relations*, (32), 25-60. DOI: 10.1501/Intrel_00000000048
- Durmaz, A. (2019). *Bitmeyen muhacirlik: Balıkesir'de göçmen konutlarında yaşayan 1989 Bulgaristan göçmenleri*. (Tez No: 582892) [Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi], YÖKTEZ.

- Ersoy McMeekin, N. (2013). *Bulgaristan'ın Türklere yönelik politikası ve 1989 büyük göçü, tarihe not düşmek: 1989 göçü*. Ankara: USAK Yayınları
- Görgülü, İ. (t.y.). Balkan Harbi <https://www.ttk.gov.tr/belgelerle-tarih/balkan-harbi/> sitesinden 20.09.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Günay, E., Atılgan, D., ve Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37–60. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/issue/33603/372918>.
- Halaçoğlu, Y. (2022). *Bulgaristan*, TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bulgaristan#2-osmanli-donemi> adresinden erişilmiştir.
- Hatt, P. K., Reiss Jr, A. J., (2002). Kentsel Yerleşimlerin Tarihi, A. Alkan ve B. Duru (Der. ve Çev.), 20. *Yüzyıl Kenti* içinde (27-36). Ankara: İmge Yayınevi.
- Işık, M. (2016). *Balkanlar'dan Türkiye'ye son büyük göç olarak 1989 göçüne giden süreç*. (Tez No: 445937) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi], YÖKTEZ.
- İnginar, A. (2010). *Bulgaristan'dan Türk göçü (1985-1989)*. (Tez No: 277470) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi], YÖKTEZ.
- İnginar Kemaloğlu A. (2012). *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri, *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Koçak, O. (2022). *Sosyal Sorunlar*. İstanbul Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notları. https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/sosyal_sorunlar/index.html adresinden erişilmiştir.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(3), 163-184.

- Koser, K. (2007). *International Migration a Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Kumandaş Öztürk, H. (2019). Araştırma modelleri ve türleri. K. Yılmaz ve R. S. Arık (Edt). *Eğitimde Araştırma Yöntemleri içinde* (76-98). Ankara: Pegem.
- Küçük, C. (1992). *Balkan Savaşı*. TDV İslam Ansiklopedisi, 5. Cilt s.23-25, İstanbul Türk Diyanet Vakfı.
- Lee, E.S. (1966). A theory of migration. *Demography* 3, 47-57. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Mangalam, J. J. (1968). *Human migration a guide to migration literature in English 1955-1962*. Lexington: University of Kentucky Press.
- Maral, F. (2010). *Bulgaristan'dan Türkiye'ye 1989 göçü*. (Tez No: 264639) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Martikainen, T. (2010). Din, Göçmenler ve Entegrasyon, (Çev. N. Özmen), *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 263-276.
- Mehmed Fevzi, F. (2015). *1989 Bulgaristan - Türkiye göçü: "Yeniden doğuş süreci" bellek ve milliyetçilik ilişkisi*. (Tez No: 414534) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Mutlu, N. (2022). *Bulgaristan Türklerinin yaşadıkları ve göç hadisesi (1980-1990)*. (Tez No: 737799) [Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Nizamoğlu, T. (2022). *Bulgaristan Komünist Partisi belgelerine göre zorla isim değiştirme operasyonu ve 1989 göçü*. (Tez No: 734720) [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Oral, B., & Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç , Tanımı , Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri*, 3(1), 1-8.
- Orhan, F. ve Akpınar, E. (2018, 3-6 Ekim). Türkiye’de mevsimlik göçlere bir örnek: Gezici tarım işçiliği. N. Türkoğlu, R. Bayar, K. Karabacak, C. Kurtar Anlı, H. Kılar, E. Gökkaya (Ed.). *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Bildiri Kitabı*. (412-423). Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Özcan, K. E. (2016). *Soğuk savaş döneminde Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye göçü: Bursa örneği*. (Tez No: 425587) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Özgen, N. (2014). *Bulgaristan'da Türklere yönelik politikalara ülke basınının yaklaşımı: 1989 göçü örneği*. (Tez No: 376403) [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]
- Qasimova, S. (2017). XIX. Yüzyılda Kuzey Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler: Tarihçilik Açısından Göçün Nedenleri, Sorunları ve Sonuçları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(8), 589-624.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemler* (Çev. Edt. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi
- Perruchoud, R., & Redpath - Cross, J. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. *Uluslararası Göç Örgütü, 2. Baskı*. Cenevre: IOM.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration, *Amerikan Sociological Review*, Vol: 23.
- Pınar, M. (2014). *Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 ve 1989'da Türkiye'ye göçleri ve iki göçmen grubunun kültürel özelliklerinin karşılaştırılması: Bursa örneği*. (Tez No: 389542) [Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (5), 33-44.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (18) 31, 1-13.
- Şahin, N. (2006). XIX. yüzyıl sonrasında Anadolu'ya yapılan göç hareketleri ve Anadolu coğrafyasındaki sosyo-kültürel etkileri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 63-82.
- Şimşek, S. (2002). Günümüzün Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 29-39.

- Şimşir B. N. (2012). *Bulgaristan Türkleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi
- Taş, H. Y., ve Özcan, S. (2018). Suriyeli Göçmen Sorunlarının, Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 17, 36–54. <https://doi.org/10.31199/hakisderg.409860>
- Tamer, M. (2020). Göç, Göçün Nedenleri ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(60), 2808-2818.
- Tansü, Y. E., ve Çerkezoğlu, S. (2020). Bulgarların Kökeni ve Bağımsızlık Hareketleri, *Asia Minor Studies*, 8(2), 490-500
- Tepealtı, F. (2020). *Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tezcan, M. (2000). *Dış Göç ve Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Toros, A. (2008). Önsöz. H. Nakanishi, İ. Sirkeci ve H. Cabbarlı (Ed.), *Sorunlu bölgelerde göç içinde* (s.9-11). Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Tufan Emni, F. (2018). *Göç Sonrası Sorunların Çözümünde Sivil Toplum Stratejisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu [TDK], (2021). *Güncel Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı [TCDİB] (2022). Bulgaristan'ın siyasi görünümü. <https://www.mfa.gov.tr/bulgaristan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Göç İdaresi Başkanlığı [TCİB], (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı*. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/iltica_goc_mevzuati.pdf adresinden erişilmiştir.
- T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği. (2022). Bulgaristan'ın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri (2020-2021). https://ticaret.gov.tr/data/5b8a43355c7495406a2276c0/Bulgaristan%20Yillik%20Rapor%202020_2021.pdf adresinden erişilmiştir.

- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], (2012). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları 2011*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2011-10736> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], (2020). *Uluslararası Göç İstatistikleri 2019*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-İstatistikleri-2019-33709> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], (2021). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2020*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210> adresinden erişilmiştir.
- Uluslararası Göç Örgütü [IOM], (2013). *Göç terimleri sözlüğü*. Cenevre: IOM.
- Uluslararası Göç Örgütü [IOM], (2019). *Glossary on Migration, International Migration Law Series No. 34*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf adresinden erişilmiştir.
- Uluslararası Göç Örgütü [IOM], (t.y.). *Key migration terms*. <https://www.iom.int/key-migration-terms> adresinden 24.07.2021 tarihinde erişilmiştir.
- United Nation (2022), Who is migrant?, <https://www.un.org/en/global-issues/migration> adresinden erişilmiştir.
- Üstün, Y. Ş. (2018). *Bulgaristan'dan 1989 yılında Yalova'ya göç eden Türklerin sosyo-kültürel yaşamı ve süreç içindeki değişimi*. (Tez No: 512350) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi] YÖKTEZ
- Vatansever, E. (2019). *Bulgar milliyetçiliğinin doğuşu ve Bulgaristan'ın bağımsızlığı (1841-1908)*. (Tez No: 550144) [Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Yavuz, S. (2013). Göç, Entegrasyon ve Din: Avrupa'da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 610-623.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

- Yıldırım, B. (2020). *Bulgaristan'da Türk varlığı ve nüfusu*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yılmaz, R. (2008). *Jivkov döneminde Bulgaristan Türkleri ve Türkiye'ye göç olayı (Türk basınına göre)*. (Tez No: 550144) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi], YÖKTEZ.
- Yılmaz Börklü, M. (1999). Tarihî seyri içinde Bulgaristan Türklerinin durumu ve Türkiye'nin bölge Türklerine yönelik politikaları. *BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 61-79.
- Yorulmaz, S. (2012). *1984-1989 yılları arasında Bulgaristan Türklerine yönelik uygulanan asimilasyon politikaları ve göç deneyimleri*. (Tez No: 326182) [Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi], YÖKTEZ
- Yusuf, S. N. (2012). *Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne giriş süreci*. (Tez No: 319619) [Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi], YÖKTEZ.

EKLER

EK 1. Etik Kurul İzin Belgesi

T.C. Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Değerlendirme Formu

SONUÇ	
Araştırmacının Adı Soyadı	Reha GÜRBÜZ
Araştırmanın Başlığı	Kalanlar ve Gidenlerin Gözünden Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler (1989): Öncesinde ve Sonrasında Yaşananlar
Başvuru Formunun Etik Kurula geldiği tarih:	02/03/2022
Başvuru Formunun Etik Kurulda incelendiği tarih:	04/03/2022
Toplantı No. ve Karar tarihi:	2022-3 04/03/2022
1.	☒ Uygun
2.	☐ Düzeltilmesi gereklidir: Etik sorun olabilecek sorular/maddeler, süreçler ya da unsurlar bulunmaktadır. Açıklama:
3.	☐ Görevsizlik: Gerekçe, Görüş, Tavsiye ve Açıklamalar:
4.	☐ Uygun değildir: Gerekçe, Görüş, Tavsiye ve Açıklamalar:

Başvuru dosyasının incelenmesinde hazır bulunan ve araştırmayla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi bulunmayan Etik Kurul başkan ve üyelerinin ad soyadı ve imzaları

Prof. Dr. F

Doç. Dr. A. B. C. D. E. F. G. H. I. J. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. U. V. W. X. Y. Z. AA. AB. AC. AD. AE. AF. AG. AH. AI. AJ. AK. AL. AM. AN. AO. AP. AQ. AR. AS. AT. AU. AV. AW. AX. AY. AZ. BA. BB. BC. BD. BE. BF. BG. BH. BI. BJ. BK. BL. BM. BN. BO. BP. BQ. BR. BS. BT. BU. BV. BW. BX. BY. BZ. CA. CB. CC. CD. CE. CF. CG. CH. CI. CJ. CK. CL. CM. CN. CO. CP. CQ. CR. CS. CT. CU. CV. CW. CX. CY. CZ. DA. DB. DC. DD. DE. DF. DG. DH. DI. DJ. DK. DL. DM. DN. DO. DP. DQ. DR. DS. DT. DU. DV. DW. DX. DY. DZ. EA. EB. EC. ED. EE. EF. EG. EH. EI. EJ. EK. EL. EM. EN. EO. EP. EQ. ER. ES. ET. EU. EV. EW. EX. EY. EZ. FA. FB. FC. FD. FE. FF. FG. FH. FI. FJ. FK. FL. FM. FN. FO. FP. FQ. FR. FS. FT. FU. FV. FW. FX. FY. FZ. GA. GB. GC. GD. GE. GF. GG. GH. GI. GJ. GK. GL. GM. GN. GO. GP. GQ. GR. GS. GT. GU. GV. GW. GX. GY. GZ. HA. HB. HC. HD. HE. HF. HG. HH. HI. HJ. HK. HL. HM. HN. HO. HP. HQ. HR. HS. HT. HU. HV. HW. HX. HY. HZ. IA. IB. IC. ID. IE. IF. IG. IH. II. IJ. IK. IL. IM. IN. IO. IP. IQ. IR. IS. IT. IU. IV. IW. IX. IY. IZ. JA. JB. JC. JD. JE. JF. JG. JH. JI. JJ. JK. JL. JM. JN. JO. JP. JQ. JR. JS. JT. JU. JV. JW. JX. JY. JZ. KA. KB. KC. KD. KE. KF. KG. KH. KI. KJ. KK. KL. KM. KN. KO. KP. KQ. KR. KS. KT. KU. KV. KW. KX. KY. KZ. LA. LB. LC. LD. LE. LF. LG. LH. LI. LJ. LK. LL. LM. LN. LO. LP. LQ. LR. LS. LT. LU. LV. LW. LX. LY. LZ. MA. MB. MC. MD. ME. MF. MG. MH. MI. MJ. MK. ML. MM. MN. MO. MP. MQ. MR. MS. MT. MU. MV. MW. MX. MY. MZ. NA. NB. NC. ND. NE. NF. NG. NH. NI. NJ. NK. NL. NM. NO. NP. NQ. NR. NS. NT. NU. NV. NW. NX. NY. NZ. OA. OB. OC. OD. OE. OF. OG. OH. OI. OJ. OK. OL. OM. ON. OO. OP. OQ. OR. OS. OT. OU. OV. OW. OX. OY. OZ. PA. PB. PC. PD. PE. PF. PG. PH. PI. PJ. PK. PL. PM. PN. PO. PP. PQ. PR. PS. PT. PU. PV. PW. PX. PY. PZ. QA. QB. QC. QD. QE. QF. QG. QH. QI. QJ. QK. QL. QM. QN. QO. QP. QQ. QR. QS. QT. QU. QV. QW. QX. QY. QZ. RA. RB. RC. RD. RE. RF. RG. RH. RI. RJ. RK. RL. RM. RN. RO. RP. RQ. RR. RS. RT. RU. RV. RW. RX. RY. RZ. SA. SB. SC. SD. SE. SF. SG. SH. SI. SJ. SK. SL. SM. SN. SO. SP. SQ. SR. SS. ST. SU. SV. SW. SX. SY. SZ. TA. TB. TC. TD. TE. TF. TG. TH. TI. TJ. TK. TL. TM. TN. TO. TP. TQ. TR. TS. TT. TU. TV. TW. TX. TY. TZ. UA. UB. UC. UD. UE. UF. UG. UH. UI. UJ. UK. UL. UM. UN. UO. UP. UQ. UR. US. UT. UU. UV. UW. UX. UY. UZ. VA. VB. VC. VD. VE. VF. VG. VH. VI. VJ. VK. VL. VM. VN. VO. VP. VQ. VR. VS. VT. VU. VV. VW. VX. VY. VZ. WA. WB. WC. WD. WE. WF. WG. WH. WI. WJ. WK. WL. WM. WN. WO. WP. WQ. WR. WS. WT. WU. WV. WW. WX. WY. WZ. XA. XB. XC. XD. XE. XF. XG. XH. XI. XJ. XK. XL. XM. XN. XO. XP. XQ. XR. XS. XT. XU. XV. XW. XX. XY. XZ. YA. YB. YC. YD. YE. YF. YG. YH. YI. YJ. YK. YL. YM. YN. YO. YP. YQ. YR. YS. YT. YU. YV. YW. YX. YY. YZ. ZA. ZB. ZC. ZD. ZE. ZF. ZG. ZH. ZI. ZJ. ZK. ZL. ZM. ZN. ZO. ZP. ZQ. ZR. ZS. ZT. ZU. ZV. ZW. ZX. ZY. ZZ.

Dr. Ö. Üye

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep AYLAZAY
Üye

Dr. Ç. Üye

EK 2. Bulgaristan’da Yaşayan Türkler için Hazırlanan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

1. 1989 yılında yaşanan olaylardan sonra Türkiye’ye göç etmeyi düşündünüz mü?
2. O dönemde Türk kimliğinizle ilgili sorunlar yaşadınız mı?
3. 1989 yılından sonra sahip olduğunuz mesleğinizle ilgili bir değişim oldu mu? İşinizle ilgili sıkıntılar yaşadınız mı? Yaşadıysanız nelerdir? Mesleğinizi seçerken Türk kimliğiniz belirleyici bir etken oldu mu? Olduysa hangi açıdan etkiledi?
4. Bulgaristan’da aldığınız eğitimi nasıl değerlendirirsiniz? Eğitim alırken sıkıntı yaşadığınız durumlar oldu mu?
5. Okulda eğitim alırken Türkçe konuşabildiniz mi?
6. Jivkov döneminden sonra Bulgaristan’da günlük hayatta ve siyasi anlamda yumuşamalar yaşandı mı?
7. Bulgaristan’daki Türkler siyasi haklarını kullanabiliyor mu?
8. Türkiye’ye seyahat ediyor musunuz? Ediyorsanız ne sıklıkla seyahat ediyorsunuz?
9. Bugün Türkiye’nin ve Bulgaristan’ın yaşam standartlarını ve ekonomik durumunu düşündüğünüzde bu iki ülkeden hangisinde yaşamayı tercih edersiniz?
10. Dini ibadetlerinizi yerine getirebiliyor musunuz?
11. Özellikle 1989 sonrasında Bulgaristan’da ırkçılığa maruz kaldınız mı?
12. Bulgaristan AB’ye girdiğinizde hayatınızda (sosyal, siyasal ya da ekonomik olarak) farklılık oldu mu? Olduysa daha önceki dönemlere göre en büyük fark nedir?
13. 1989 göç sürecinde yaşadığınız ve tanık olduğunuz unutulmayan bir olay var mı?

EK 3. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçen Türkler için Hazırlanan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

1. 1989 yılında sizi göçe zorlayan etken ne oldu?
2. Türkiye'ye geldiğinizde sorunlar yaşadınız mı? Yaşadıysanız bu sorunlar neler oldu?
3. Türkiye'ye göç ettikten sonra sahip olduğunuz mesleğinizle ilgili bir değişim oldu mu? İşinizle ilgili sıkıntılar yaşadınız mı? Yaşadıysanız nelerdir?
4. Eğitiminizi Bulgaristan'da mı Türkiye'de mi aldığınız/tamamladınız? Aldığınız eğitimi nasıl değerlendirirsiniz? Eğitim alırken sıkıntı yaşadığınız durumlar oldu mu?
5. Okulda eğitim alırken dil ile ilgili sıkıntılar yaşadınız mı?
6. Türkiye'ye göç ettiğinizde size göre sosyal ve siyasi anlamda değişiklikler nelerdi?
7. Türkiye'ye göç ettikten sonra Bulgaristan'daki yaşamınıza göre ne gibi değişiklikler oldu?
8. Bulgaristan'a seyahat ediyor musunuz? Ediyorsanız ne sıklıkla seyahat ediyorsunuz?
9. Bugün Türkiye'nin ve Bulgaristan'ın yaşam standartlarını ve ekonomik durumunu düşündüğünüzde bu iki ülkeden hangisinde yaşamayı tercih edersiniz?
10. Geldiğiniz döneme göre (o dönemki Bulgaristan hükümetinin tutumuna kıyasla) dini hayatınızı yaşamanızda rahatlama oldu mu?
11. Türkiye'ye geldiğinizde uyum sağlamada yaşadığınız zorluklar nelerdi?
12. Bulgaristan AB'ye girdiğinde ya da daha öncesinde tekrar Bulgaristan'a dönme düşünceniz oldu mu?
13. 1989 göç sürecinde yaşadığınız ve tanık olduğunuz unutulmayan bir olay var mı?

